

הישיבה התשעים-ושתיים של הכנסת האחת-עשרה

יום שני, י"ד בסיוון התשמ"ה (3 ביוני 1985)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:03

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

לדיון מוקדם: 1. הצעת חוק חינוך מיוחד, התשמ"ה - 1985 - מאת חברת הכנסת אמירה סרטני; 2. הצעת חוק הרשויות המקומיות (בחירות) (תיקון מס' 10), התשמ"ה - 1985 - מאת חבר הכנסת בני שליטא.

היו"ר ש' הלל: אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. הודעה למזכיר הכנסת. מזכיר הכנסת ש' יעקבסון: ברשות יושב-ראש הכנסת, הנני מתכבד להודיע, כי היום הונחו על שולחן הכנסת -

ב. שאילתות ותשובות

1,694 התקנות: 1982 - 1,412 התקנות: 1983 - 582 התקנות: 1984 - 510 התקנות. 3. עם הפעלת מרכות "דמה" אנו צופים כי בשנת העבודה הנוכחית יותקנו בתחום העיר בני-ברק כ-3,000 טלפונים, דהיינו - מספר שיא.

היו"ר ש' הלל: אנחנו עוברים לסעיף ב' בסדר-היום: שאילתות ותשובות. אני מתכבד להזמין את כבוד שר התקשורת, אדוני השר, בבקשה.

717. התקנת טלפונים בבני-ברק

חבר הכנסת א"י שפירא שאל את שר התקשורת ביום כ' בשבט התשמ"ה (11 בפברואר 1985): בעת האחרונה מגיעות אלי תלונות רבות על אי-התקנת טלפונים בבני-ברק. תושבים טוענים, כי הם ממתינים זמן ניכר ואינם מקבלים טלפון. לדבריהם, נאמר להם שאין אפשרות להתקין טלפונים בעיר.

אודה לך אם תשיב לי:

1. האם הידיעה נכונה?

2. כמה טלפונים הותקנו בבני-ברק בכל אחת מהשנים: 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984?

3. מה בדעת משרדך לעשות כדי להחיש התקנת טלפונים נוספים בבני-ברק?

שר התקשורת א' רובינשטיין:

(התשובה נקראה לבקשת חבר הכנסת י' יוסף)

1. הידיעה בדבר אי-התקנת טלפונים אינה נכונה; ראה בעניין זה תשובתי המפורטת על שאילתא קודמת בנושא, מס' 632.

2. להלן מספר הטלפונים שהותקנו בתחום בני-ברק בשנים האחרונות: 1975 - 2,145 התקנות; 1976 - 2,478 התקנות; 1977 - 1,930 התקנות; 1978 - 2,052 התקנות; 1979 - 2,443 התקנות; 1980 - 1,520 התקנות; 1981 -

היו"ר ש' הלל: אדוני השר, אני מבקש להסב את תשומת לבך לנוהג שקיים ואני מאמץ אותו, שלא להפנות את חברי הכנסת לתשובה על שאילתא שלא ניתנה בו ביום. אם מחייחסים לתשובה על שאילתא קודמת, יש לצטט את החלק הרלבנטי, אלא אם כן היא ניתנה באותו יום, שאם לא כן, חבר הכנסת צריך ללכת ולחפש את התשובה על שאילתא 632, או המספר שהיה. אני מבקש מהשרים להקפיד על כך.

שר התקשורת א' רובינשטיין:

אני מקבל את ההערה וכך ננהג בעתיד.

718. ניתוק קווי טלפון של מערכת הביטחון בגלל חוב כספי חבר הכנסת ד' מגן שאל את שר התקשורת ביום כ' בשבט התשמ"ה (11 בפברואר 1985): בימים אלה ניתקה חברת הבנק כ-1,000 קווי טלפון של צה"ל ומערכת הביטחון בגלל חוב כספי.

אבקש מכבוד השר להשיבני:

1. האם פעולה זו נעשתה ביוזמת השר או באישורו?
2. האם נלמדו כל הלקחים ונקטו כל הצעדים כדי למנוע תופעה כזאת בעתיד?

שר התקשורת א' רובינשטיין:

אדוני היושב-ראש, עלי להעיר כי התשובה על שאילתא מס' 718 של חבר הכנסת דוד מגן הובאה במרעז, אלא שחבר

שמקרה כזה לא יישנה, גם אם יהיו עיכובים בהעברת התקציב ממשרד הביטחון לחברת הבזק?

שר התקשורת א' רובינשטיין:
לאור ההסדר שנקבע בין מערכת הביטחון לבין חברת הבזק, אני סמוך ובטוח שמקרה כזה לא יישנה.

886. ליקויים במערכת הטלפונים בקריית-ארבע
חבר הכנסת מ' רייסר שאל את שר התקשורת ביום י"ז באדר התשמ"ה (10 במרס 1985):

קשר הטלפון לקריית-ארבע וממנה אינו תקין. בחלק משעות היממה אפשר לחייג ממנה ואלה שעות ארוכות ולא לקבל קשר טלפוני. במוג-אוור חורפי קווי הטלפון מנותקים לחלוטין לפעמים. נוסף על כך, יש מעט קווים בקריית-ארבע בכלל.

לאור האמור לעיל, אודה לכבודו אם ישיבני על השאלות האלה:

1. האם מודע משרד התקשורת למצב קווי הטלפון בקריית-ארבע?

2. מה בכוננת המשרד לעשות לשיפור המצב?

שר התקשורת א' רובינשטיין:
(החשובה נקראה לבקשת חבר הכנסת ג' גרות)

1. כן, בקריית-ארבע ניתן לספק טלפון לכל דורש. הקשר הוא אלחוטי וסובל מהפרעות אטמוספיריות. בעיקר בחורף.

2. בסוף שנת העבודה הנוכחית מתוכננת להפעלה מערכת דיווילטלפון חדשה, אשר תיטיב את השיחות.

966. שירותי הדואר ביישוב עמנואל

חבר הכנסת א"ח שאקי שאל את שר התקשורת ביום י"ד באייר התשמ"ה (5 במאי 1985):

נודע לי, כי ביישוב עמנואל שבשומרון, שבו מתגוררות למעלה מ-500 משפחות, עדיין אין סניף דואר שירות את הציבור הרחב. עד לפני כמה שבועות התקיימה לפחות חלוקת דואר מפעם לפעם, אך זו הופסקה לפני כחודש ימים.

אבקש משר התקשורת להשיבני:

1. האם ידועים לשר הדברים?

2. מדוע הופסקה חלוקת הדואר במקום?

3. מה הן תוכניות משרד התקשורת לעתיד הקרוב בדבר הקמת סניף דואר בעמנואל, שיוכל לשרת את תושבי המקום בתנאים וברמה המקובלים ביישובים שגודלם דומה?

תשובת שר התקשורת א' רובינשטיין:
(לא נקראה. נמסרה לפרוטוקול)

1. כן, הדברים ידועים היטב והעניין מצוי בטיפול שוטף של שירותי הדואר.

2. בכוננת שירותי הדואר וקצין המטה לדואר במינהל האזרחי ביהודה ובשומרון לפתור את בעיות חלוקת הדואר בעמנואל באמצעות מרכז חלוקה. מאחר שאין למשרד התקשורת אפשרות תקציבית לרכוש מבנה מתאים, פנו שירותי הדואר אל הרשות המקומית, כדי שתעמיד מבנה — חנות או משרד — לצורך הקמת מרכז חלוקה. למרות פניות מרובות מצד שירותי הדואר, טרם הוצעה הרשות המקומית אתר מתאים, בתנאי שכירות ממושכת. ייתכן שמקור התקלות בבעיות כלליות הקשורות בחברת "כוכב השומרון".

הכנסת מגן לא היה בארץ, ולפי בקשה של חבר סיעתו לא העברנו אותה לפרוטוקול אלא נתבקשה דחייתה לקריאה מעל הדוכן הזה במועד המתאים.

1. כן, הפעולה נעשתה באישורי, אישור זה ניתן בלב כבוד, אך בליט ברירה.

2. נלמדו כל הלקחים, ובין היתר לקחים אלה: א. צה"ל וחברת הבזק גם יחד נפגעו בשל מחלוקת תקציבית בין משרד האוצר למשרד הביטחון, כאשר כל הנוגעים הסכימו כי קיים חוב ניכר ביותר של מערכת הביטחון לחברת הבזק, אך משרד הביטחון טען שאין לו כיסוי תקציבי לחוב זה; ב. במקרים כאלה יש למנוע "גלגול" מחלוקת בין-משרדית על חברה ממשלתית, החייבת לנהל את עסקיה לפי שיקולים כלכליים ולא ליפול לנטל על משלם המסים; ג. כל משרד ממשלתי חייב לשאת בתשלום עלויות שימוש במחיר מופחת, כפי שמקובל בנוגע לטלפונים של מערכת הביטחון. המצב ששרר עד השנה הנוכחית היה בלתי נסבל, ותשלומי משרד הביטחון בגין תקשורת נשחקו באופן דרסטי, כדלקמן: תשלומים בשנת 1979/80 — כ-62 מיליון דולר; תשלומים בשנת 1980/81 — כ-29 מיליון דולר; תשלומים בשנת 1981/82 — כ-12.5 מיליון דולר; תשלומים בשנת 1982/83 — כ-8.5 מיליון דולר; וכל זאת, כאשר מספר הקווים גדל באורח מוחשי.

חברת הבזק, אשר בראשה ניצב קצין-קשר ראשי לשעבר, פנתה פעמים מספר כדי להביא את המחלוקת לכיורור הוגן במסגרת משאומתן ופשרה, אך כל הפניות לא הועילו. החברה גם פנתה לצה"ל בבקשה לתאם מראש את קווי הניתוק, אך לא נענתה.

אני מבקש להביא בפני חברי הכנסת ארבעה משפטים מתוך מכתבו של יושב-ראש מועצת המנהלים של החברה, מר ישראל סחרוב, אל חברי ועדת החוץ והביטחון של הכנסת: א. קווי הטלפון שנקבעו לניתוק הם קווי חיוג מינהליים בלבד, הקשורים לרשת הטלפונים האזרחית ואף זאת לחיוג יוצא בלבד. כן נקבע מסיבות מובנות, כי לא תהיה פגיעה בכל צורה שהיא בקווי טלפון צבאיים, המצויים במרחב פיקוד צפון; ב. רשימת מספרי הקווים שנקבעו לניתוק הועברה לפחות 12 שעות לפני ביצוע הניתוק ליד גורמי צה"ל בצירוף בקשה כי אם ברשימה זו מצויים קווים מבצעיים, הם מתבקשים להודיע זאת מידית לחברת הבזק; ג. כן הוריעה חברת הבזק לגורמים המתאימים בצה"ל, כי בכל שעות היממה ניתן יהיה להתחיר לשירות קווים אם צה"ל יקבע שהם קווים מבצעיים, ולצורך זה ועל-מנת לתת מענה מהיר נקבעו טכנאים תורנים ייעודיים לכך במרחבים השונים של חברת הבזק; ד. ככל חברה מסחרית בלתי מסובסדת מעוניינת חברת הבזק בקבלת התשלומים המגיעים לה בגין השירותים המסופקים עלייה, ולא ייתכן כי במדינת חוק יעשה גורם כלשהו ככל העולה על רוחו בעת ביצוע עסקה מסחרית לכל דבר, אף שגורם זה הוא משרד הביטחון.

אני משוכנע ובטוח, כי בעתיד לא יישנה הצורך לנקוט צעד כה מרחיק לכת וכה מנוגד לרצוני, כמו ניתוק טלפונים למערכת הביטחון. אני מוסיף על כך, שמאז הגענו להסדר משביע רצון עם מערכת הביטחון.

הי"ר ש' הלל:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת דוד מגן.

דוד מגן (הליכוד):

האם אפשר להבין מהתשובה הארוכה והמנומקת של שר

שעברה כתיירים לחוץ-לארץ". אני משער שאלה ימות המשיח, זאת לא המציאות.

שר התיירות א' שריר:
אולי הכוונה לשרים.

היו"ר ש' הלל:
חבר הכנסת מיעארי, האם אתה זוכר מה המספר שנקבת בו?

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
כן, 700,000.

היו"ר ש' הלל:
נחקן זאת.

104. מספר היוצאים מישראל בשנת 1982/83
חבר הכנסת מ' מיעארי שאל את שר התיירות ביום י"א בחשוון התשמ"ה (6 בנובמבר 1984):
הממונה על מחקר וסטטיסטיקה במשרד התיירות, הר"ר בראון, מצא כי 700,000 ישראלים יצאו בשנה שעברה כתיירים לחוץ-לארץ, וכי הוצאותיהם הסתכמו בכ-800 מיליון דולר ("הארץ", 26 באוקטובר).

אי לכך הריני שואל:

1. כמה תיירים ישראלים יצאו את הארץ בשנה שקדמה לזאת — הווי אומר ב-1982/83 — וכמה דולרים הוציאו?
2. כמה ישראלים יצאו בעיצומה של המלחמה בלבנון — בחדשים יוני, יולי, אוגוסט וספטמבר — וכמה דולרים הוציאו?

שר התיירות א' שריר:

1. בשנת הכספים 1982/83 יצאו לחוץ-לארץ כ-640,000 ישראלים, ובכלל זה נסיעות עסקיות ויציאות של 58,000 תושבי ישראל לירדן. הוצאותיהם בחוץ-לארץ נאמדו בכ-670 מיליון דולר.

2. בחודשים יוני-ספטמבר 1982 יצאו לחוץ-לארץ 307,000 ישראלים, ובכלל זה 26,000 תושבי ישראל שיצאו לירדן. והוצאותיהם בחוץ-לארץ נאמדו בכ-300 מיליון דולר.

היו"ר ש' הלל:
רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת מוחמד מיעארי, בבקשה.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
כבוד השר, אני מבקש לדעת למה התשובה איחרה בשישה חודשים, מ-29 באוקטובר 1984 עד 3 ביוני 1985? זה בניגוד לחקנון.

שר התיירות א' שריר:
אני מתנצל. אני מקווה שלהבא תינתנה התשובות בזמן המתאים. אני מצטער מאוד.

225. קיום קורס הכנה בענייני תיירות בשפה האנגלית
חברת הכנסת ג' כהן שאלה את שר התיירות ביום י"ב בכסליו התשמ"ה (6 בדצמבר 1984):

המחלקה להכשרת כוח אדם בתיירות מקיימת קורס הכנה לבחינות מומחים באזור ירושלים. בחזור שהוצא ביום 30 באוקטובר 1984 צוין, שהקורס יתקיים בשפה האנגלית.

אודה לך אם תשיב לי:

1. מדוע מתקיים הקורס הנ"ל בשפה האנגלית דווקא?

3. מכל מקום, נמשך המאמץ למצוא מבנה, כדי לשכן בו מרכז חלוקה.

במקביל, החל כימים אלה קצין המטה לדואר להפעיל חלוקת דואר זמנית בעמנואל, באמצעות קבלן חלוקה.

היו"ר ש' הלל:
אני מודה מאוד לכבוד השר על תשובותיו. אני מתכבד להזמין את שר התיירות, אדוני השר, בבקשה.

79, 189. העדר תשתית ראוייה לנופשים בחופי הכינרת
חבר הכנסת ע' עלי שאל את שר התיירות ביום י" בחשוון התשמ"ה (5 בנובמבר 1984):

מתחקיר ב"מעריב" למדתי, שבימי הקיץ הגיע מספר הנופשים מסביב לכינרת לכ-200,000 איש בממוצע יומי. באזור אין תשתית לקליטת כל הנופשים, וכתוצאה מכך נגרם נזק לאיכות המים. כמות החיידקים עולה פי-45 על המותר, לפי התקנים המקובלים, ובעתיד, צפויה סכנה לאפשרות של שימוש במי הכינרת לשתיה.

מה בדעת השר לעשות כדי להכין את התשתית הראוייה למניעת פגיעה בכינרת ולהצלת מאגר המים העיקרי של מדינת ישראל?

חבר הכנסת ע' עלי שאל את שר התיירות ביום א' בכסליו התשמ"ה (25 בנובמבר 1984):

מתחקיר ב"מעריב" למדתי, שבימי הקיץ מגיע מספר הנופשים מסביב לכינרת לכ-200,000 איש מדי יום. באזור אין תשתית ראוייה לקליטת מספר כזה של יוצאים לנופש עממי. שאלות:

1. מה בדעת השר לעשות לפיתוח הכינרת כאתר נופש?
2. היש תוכנית לפתוח תשתית ראוייה לקליטת הנופשים ולשמירה על הכינרת ועל איכות מימיה?

תשובת שר התיירות א' שריר:

האזור שסביב הכינרת הוא מוקד פיתוח תיירות ראשון במעלה במשרד התיירות. זה שנים מקבל האזור חלק נכבד מתקציבי הפיתוח שלנו, ומשנת 1981 הושקעו בפיתוח תשתיות סביב הכינרת כ-465,000 דולר. בשנת הכספים 1985 הקצבנו כ-100,000 דולר נוספים לפיתוח תשתית תיירת סביב הכינרת, ובעיקר תשתית לתיירות עממית.

משרד התיירות משתף פעולה עם כל הגורמים הממשלתיים והציבוריים הפועלים באזור, ובתקציבים משותפים הוכשרו בחוף המזרחי והצפוני-המזרחי של הכינרת חניונים לקהל הרחב. בכל חניון הוכשרו חנייה הולמת, מקלחות, ברזיות, נטיעות, מבני שירותים וכד'.

חשוב לזכור, כי המחיר לפיתוח קילומטר חוף בכינרת ברמה נאותה הוא כמיליון דולרים. כיום דרושים כ-15 עד 20 מיליון דולר לפיתוח כל החופים הפנויים סביב הכינרת, ואילו התקציב השנתי של החברה הממשלתית לתיירות הוא כ-3.7 מיליון דולרים בלבד.

עניין שמירת איכות המים בכינרת נתון בידי מנהלת הכינרת. גוף הנתון לאתירות שר החקלאות.

היו"ר ש' הלל:

אבקש מכבוד השר להשיב על שאלתא 104 של חבר הכנסת מוחמד מיעארי. אני רואה טעות דפוס בנייר המונח לפני. כתוב: " — — — מצא כי 00 אלף ישראלים יצאו בשנה

2. האם מוצדקת הוצאה תקציבית נוספת להבאת ישראל למילוי תפקיד שאנשי המקום יכולים למלא אותו בהצלחה?

חבר הכנסת מ' רייסר שאל את שר החירות ביום ט"ו בכסליו התשמ"ה (9 בדצמבר 1984):

בכתבה שפורסמה בעיתון "מעריב" מיום 26 בנובמבר 1984 נאמר, כי הגברת רנאטה ריינהולד, שהיא פעילה זה שנים בראש אגודת הידידות ישראל-גרמניה, ניהלה את לשכת התיירות הישראלית בהמבורג במשך השנתיים האחרונות. בהתאם לדיווח, הגברת ריינהולד היא שיזמה את הקמתה של לשכה זו ועשתה עבודה נאמנה בתמורה ועומה. בכתבה נאמר, כי לאחרונה קיבלה הגברת ריינהולד ממשרד התיירות מכתב, "המשחרר" אותה משירותיה היעילים, ומוריע כי למשרד בהמבורג ישלח ראש לשכה מישראל.

לאור האמור לעיל, אודה לכבודו אם ישיבני על השאלות האלה:

1. האם יש אמת בדבר?

2. אם התשובה על שאלה 1 חיובית, כיצד זה כעת מצוקה כלכלית משגר משרד התיירות שליחים העולים ממין לקופת המדינה, וזאת בשעה ששירותיה של הגברת ריינהולד זוכים לשבחים?

שר התיירות א' שריר:

על-פי המדיניות שקבעתי לפעילות בחוץ-לארץ, יש לשאוף לפזר את שליחי המשרד בארץ כהונתם, כמקום שישבו שני שליחים באותו משרד.

בשלב ראשון נעשה ניסיון להפעיל לשכה עם עובד מקומי, כדי לבדוק את יעילות השניו ואת כדאיותו לתקופת ההרצה. עם סיום תקופת ההרצה ובהתאם לתנאים אנו מעבירים את סגן מנהל הלשכה מהלשכה המרכזית לאזור אחר בארץ כהונה.

כך פעלנו בגרמניה. הפעלנו לשכה ניסיונית בהמבורג עם עובדת מקומית מוכשרת ומסורה. לאחר תקופת הרצה ועם תום מועד כהונת סגן מנהל הלשכה כפרנקפורט פורסם מכרז בארץ לסגן מנהל, שמקום מושבו יהיה בהמבורג.

היו"ר ש' הלל:

רשות לשאלה נוספת לחברת הכנסת עדנה סולודר, בבקשה.

עדנה סולודר (המעריך):

1. אני בכל לא מכינה. אם העובדת היתה מסורה, כדברין, מדוע צריך היה להחליף אותה?

2. מדוע עבר זמן רב כל כך — כמעט שישה חודשים — עד לתשובה?

שר התיירות א' שריר:

אני שכ ומצטער על כך שהתשובה ניתנה באיחור רב כל כך. משרדי יקפיד להבא על מתן תשובות בזמן.

אנחנו לא החלפנו את העובדת. כפי שאמרתי, הרצנו את המשרד על מנת לראות האם יש הצדקה לאותה משרד. לאחר מכן הפרדנו את שני הנציגים כפרנקפורט ובמקום ששניהם ישבו באותו מקום, חילקנו את אותה מסגרת של כוח אדם לשני משרדים. אין שום תוספת בכוח אדם.

דן תיכון (הליכוד):

אדוני השר, האם היא היתה עובדת טובה או עובדת גרועה?

2. האם יורה השר לאחרים בדבר לקיים את הקורס בעברית?

תשובת שר התיירות א' שריר:

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

לקראת מבחני מומחים לנסיעות פרסמו המחלקה להכשרת כוח אדם ובית-הספר לתיירות על הרשמה למכינות בעברית בירושלים, בתל-אביב ובחיפה.

בגלל פניית מועמדים ממזרח-ירושלים בעיקר הוחלט על פתיחת מכינה מיוחדת נוספת בירושלים בשפה האנגלית. מאחר שבמועד שנקבע לא נמצעו די מועמדים המצדיקים פתיחת המכינה בעברית בירושלים, הוחלט שלא לפותחה.

לנרשמים למכינה שבוטלה הוצע לקבל אחת משלוש האפשרויות האלה: 1. הצטרפות למכינה המיוחדת באנגלית בירושלים; 2. זכות קדימה לקבלה ללימודים בתל-אביב; 3. החזרת דמי הרשמה. למעלה מ-20 איש הצטרפו לקורס באנגלית בירושלים. אחד הצטרף למכינה בתל-אביב. שלושה ביטלו את הרשמתם.

270, 271, 272. לשכת התיירות הישראלית בהמבורג

חבר הכנסת ש' עמר שאל את שר התיירות ביום ט"ו בכסליו התשמ"ה (9 בדצמבר 1984):

ב"מעריב" מיום 26 בנובמבר 1984 נמסר, כי שר התיירות דחה את שירותיה של מנהלת לשכת התיירות בהמבורג והחליט, כי החל מ-1 בינואר ימלא את מקומה שליח מיוחד שיבוא מישראל.

לשכת התיירות הישראלית בהמבורג נפתחה לפני כשנתיים. לשכה זו הופעלה על-ידי חושבת מקומית, אוהרת ישראל, הגברת ריינהולד. הנ"ל פעילה זה שנים בראש אגודת הידידות הגרמנית-ישראלית. הלשכה נוהלה עד עתה במינימום תקציב ובמשכורת זעומה. עבודתה האינטנסיבית של הגברת ריינהולד גרמה לעלייה ברורה במספרן של קבוצות התיירים שבאו מגרמניה לארץ.

לאור זאת ברצוני לשאול את כבוד השר:

1. האם הידיעות המתפרסמות בכתבה זו הן נכונות?

2. אם כן — האם ידוע לשר מה היתה עלות האחזקה החודשית של לשכת התיירות בהמבורג?

3. האם השליח המיוחד מישראל יחייב הוצאות נוספות לשם תפעולה של לשכת התיירות?

4. האם כבוד השר פועל לצמצום הוצאות משרדו בחוץ-לארץ, ואם כן — כיצד בא הדבר לידי ביטוי?

חברת הכנסת ע' סולודר שאלה את שר התיירות ביום ט"ו בכסליו התשמ"ה (9 בדצמבר 1984):

בעיר המבורג בצפון גרמניה המערבית הוקמה ונוהלה בהצלחה רבה לשכת תיירות ישראלית על-ידי חושבת המבורג, העומדת גם בראש אגודת יידי ישראל. על אף התקציב המצומצם, עשתה הלשכה חיל והביאה לישראל תיירים רבים.

לאחרונה קיבלה העובדת הודעת פיטורין, ובמקומה אמר להיכנס לתפקיד שליח מישראל. הפרשה עוררה תמיהה והתמרמרות בתוגים מקומיים רבים, ובמיוחד בין יידי ישראל.

אודה לכבוד השר אם ישיב על שאלותי:

1. האם יש קריטריונים קבועים להעסקת עובדים מקומיים במשרדי הממשלה בחוץ-לארץ? מה הם?

גדעון גדות (הליכוד):

במדינה די אם יאמרו שהיתה עובדת.

דן תיכון (הליכוד):

השאלות הזאת מסובכת יותר משהיא נראית.

היו"ר ש' הלל:

חברי הכנסת, אנחנו מקפידים בשאלות על הנוהג שאין רבי-שיח. אם יש לאחר הכנסת תיכון רצון להגיש שאלות, בנוראית כחצי שנה הוא יקבל עליה תשובה.

398. ניצול הטבות המדינה לרכישות בחוץ-לארץ

חבר הכנסת ד' בן-מיאיר שאל את שר התיירות ביום ל' בכסליו התשמ"ה (24 בדצמבר 1984):

הובא לידעתי כי בחי"מלון בישראל מקבלים, במסגרת ההטבות שלהם, זכות ליבא לארץ פריטי ריהוט שניתן ליצורם בארץ וכן פריטים אחרים הדרושים להפעלתם של בחי"מלון. כך, למשל, מרהט עכשיו מלון "שרתון" בתל-אביב 265 חדרים בריהוט איטלקי, ואף הביא לצורך זה נגרים מאיטליה.

ברצוני לשאול את כבוד השר:

1. האם הדיעות האלה נכונות?

2. אם כן — מה מתכונן שר התיירות לעשות כדי להבטיח שבחי"מלון ינצלו תחילה את הפוטנציאל של התעשייה הישראלית לרכישות הציוד שלהם, הן להקמת בחי"מלון חדשים והן לשיפוצם של קיימים?

שר התיירות א' שריר:

1. האמור במבוא לשאלת א' אינו מדויק מבדיקה שערכנו בנושא עולה כ: א. מלון "שרתון" תל-אביב אכן עומד להתחיל בתוך זמן קצר בביצוע תוכנית שיפוצים הכוללת החלפת כל הריהוט במלון; ב. המלון עדיין לא סיכם סופית את כל העסקות הכרוכות ברכישות אלה, אולם כוונתו לייבא מאיטליה רק חלק קטן מכל הריהוט הנדרש — רהיטים מיוחדים לאכסדרות המלון; ג. מערכות התקשורת, התאורה וכל השטיחים בחדרי המלון יירכשו מהמפעלים בארץ. כוונת המלון לרכוש גם את כל הריהוט לחדרי המפעל בארץ. אך העסקה עוד לא סוכמה סופית; ד. נראה שבסך הכול רק כ-20% מרכישות המלון לצורך שיפוצים אלה יהיו מיבוא; ה. המלון לא הביא נגרים מאיטליה ואין לו כל כוונה לעשות זאת.

2. הנושא של יבוא ציוד לבחי"מלון, שעיקר תפוסתם על-ידי חירי חרץ, מוסדר בתקנות המכס, ולפיהן פריטים מסוימים פטורים ממכס בדומה להסדר הקיים לגבי מפעלי תעשייה המייצאים את תוצרתם. ההסדר כפוף למדיניותו של משרד התעשייה והמסחר המופקד על מתן רשיונות יבוא, במסגרת המדיניות הכללית בנושא היבוא וההגנה על תוצרת הארץ. הפטור על היבוא ניתן רק לאחר מתן היתר היבוא על-ידי משרד התעשייה והמסחר.

456. בקשת ראש מועצת דליית-אל-כרמל להיפגש עם שר התיירות

חברת הכנסת ג' כהן שאלה את שר התיירות ביום ו' בטבת התשמ"ה (30 בדצמבר 1984):

רצ"ב מכתבו של דפי חסון, מדליית-אל-כרמל.

אודה לך מאוד אם תשיבני:

1. מדוע נמנע משרדך מלהיפגש עם ראש מועצת דליית-אל-כרמל?

2. האם יואיל כבוד השר לקבוע פגישה בעתיד הקרוב עם ראש מועצת דליית-אל-כרמל?

חשובת שר התיירות א' שריר:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

משרדי לא נמנע מלהיפגש עם ראש מועצת דליית-אל-כרמל.

מנכ"ל משרד התיירות ביקר בכפר ונפגש עם ראש המועצה בפברואר 1985, וסוכמה תוכנית עבודה משותפת לפיתוח תשתית התיירות בכפר.

493. הכפרים הדרוזיים כאתרי תיירות

חבר הכנסת ח' רמון שאל את שר התיירות ביום ט"ו בטבת התשמ"ה (8 בינואר 1985):

לאור היותם של הכפרים הדרוזיים בעלי פוטנציאל תיירות, אודה לכבוד השר אם ישיב:

1. האם מודע משרד התיירות לאפשרות ניצול פוטנציאל התיירות של היישובים הדרוזיים בישראל?

2. מה עושה משרד התיירות על מנת לעודד תיירות לכפרים הדרוזיים?

שר התיירות א' שריר:

משרד התיירות פועל רבות לפיתוח ולעידוד תיירות ייחודית, ובכלל זה תיירות במגזר הדרוזי.

החברה הממשלתית לתיירות הכינה תוכנית לפיתוח התיירות, ובכלל זה תוכנית לכפר פקיעין, ומשנת 1982 הושקעו בכפר כ-70,000 דולר מתקציב הפיתוח של משרד התיירות וסכום דומה של המועצה המקומית.

השנה הוספה את הכפר דליית-אל-כרמל כמוקד פיתוח תיירותי נוסף במגזר הדרוזי. בשנת התקציב 1985 הקצבנו כ-40,000 דולר לפיתוח הרחוב הראשי בדליית-אל-כרמל, כחלק מתוכנית פיתוח רב-שנתית, והמועצה המקומית הקציבה סכום זהה.

פקיעין ודליית-אל-כרמל מהווים מוקדי משיכה לתיירים, ומבקרים בהם מדי שנה מאות אלפי מבקרים. הכפרים נמצאים במסלולי הסיוור של כל חברת תיירות. חושבני שיש חשיבות לאומית להציג בפני התייר את חיי השלווה, השגשוג והסבלנות של העדה הדרוזית בישראל.

587. הצורך בפיתוח הנגב כמוקד תיירות חורף

חבר הכנסת ב' בן-אליעזר שאל את שר התיירות ביום ו' בשבט התשמ"ה (29 בינואר 1985):

בכתבה ב"השבוע" — יומן אירועים, ששודרה בטלוויזיה ב-11 בינואר 1985, דווח על פתיחתו של הכביש החדש בנגב. כביש זה הוא מסלול נוח לביקור באתרים מרהיבים עין בנגב, והוא עשוי, לפי דבריהם של אנשי שמורות הטבע, לעזור בהפיכת הנגב למוקד משיכה לתיירות חורף בישראל שאין דומה לו. מלבד אילת. לפי גרסתם, עניין זה אינו דורש השקעות רבות, אבל מחייב הקמת תשתית ושירותים לתיירות במצפה-רמון.

אבקש ממכבוד השר להשיבני:

1. מדוע לא נעשה דבר למשיכת יזמים פרטיים למצפה-רמון, כדי שיקמו שירותים אלה?

2. מה עושה שר התיירות, כדי למשוך תיירות חורף לאתרים אלה?

3. האם משרד התיירות עשוי להעניק למצפה-רמון תנופה כלכלית חשובה, שלא רק תעזור בשיקום הריסותיה של עיירת

5. מה הן תוכניות הפיתוח העומדות על הפרק להרחבת כושר הקליטה של האזור?

שר התיירות א' שריר:

1-2. רשות נאות-מרפא אינה מקימה מפעלי תיירות ואינה רשאית לתפעל מפעלים ומתקנים כאלה.

3. במלונות תיירות בים-המלח שהו ב-1984, עד נובמבר, 34,000 תיירים ו-52,000 ישראלים. מתוך התיירים — כ-24,500 היו מאירופה. 6,300 מארצות-הברית והיתר מארצות אחרות.

היור"ר ש' הלל:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת יצחק ארצי.

יצחק ארצי (המערך):

נוכח צמצום הנסיעות לחוץ-לארץ, אני שואל את כבוד השר, האם אזור ים-המלח ערוך לקליטת תוספת תיירים?

שר התיירות א' שריר:

אני יכול לומר לחבר הכנסת הנכבד, שאף שאזור ים-המלח הצטיין בשנים האחרונות באחוז תפוסה גבוה ביותר, ובצדק, בגלל היתרונות הרבים שיש במקום גם לתיירות מרפא וגם לתיירות יופי, יש בהחלט מקום באזור ים-המלח, כיום נבנים בתי-מלון נוספים, לקלוט ישראלים רבים. אני מקווה מאוד שהישראלים יצלו את היתרונות המופלאים שיש לאזור לכריאות הנפש והגוף, ויבכו לבקר בו. הייתי שם בשבוע שעבר, ואני ממליץ לכל ישראלי לבקר פעם אחת בשנה בים-המלח.

היור"ר ש' הלל:

תודה רבה.

ג. הארגונים הוולונטריים בישראל

א. ככל שמדינה הופכת להיות מדינת רווחה משוכללת יותר, כן היא זקוקה לתוספת ארגונים וולונטריים. שכן, מדינת הרווחה מסוגלת להגיש את עזרתה על בסיס של שוויון חוקי לכל — היינו על יסוד של ממוצעים. אין מידה אכזרית יותר ממידה המעניקה למגוון האנשים בחברה שירות על בסיס של שוויון פורמלי. לא בכדי יצא לדיראון שמה של "מיטת סדוק". שבה נדחקו כל האנשים, נמוכים נגבוהים, למידחת. האיגוד הוולונטרי מסוגל לרכך את אותה תגרת-יד ממוצעת של מדינת הרווחה, כי הוא מסוגל ולהעניק תוספת לאלה הזקוקים לה ולהתאים את עזרתו לצורכיהם האינדיבידואליים של הנזקקים.

ב. חברה הרווחה חופנת בתוכה את זרעי ההרס של עצמה, כיוון שהיא מנציחה את מקבלי העזרה בהתוותה אות של נזק במצחם ובחוריהם כל רצון שלהם להיחלץ ממצבם ולהפסיד בעקבות כך את העזרה שהמדינה מגישה להם. בעקבות כך אנו מוצאים במדינות הרווחה דור שני ואף דור שלישי של מקבלי סעד, וכוחם גובר והולך ככל שהם מודעים לכוחם הפוליטי ככותרים שצריך להתחשב בהם. הארגון הוולונטרי אינו הופך את הנעזרים על-ידו למקרי סעד כרוניים ואינו מטביע תווית במצחם, ולכן פעילותו הברוכה משאירה פתח להחזרת הנעזרים לכלל פעילות קונסטרוקטיבית מייד לאחר שמצליחים להתגבר, בעזרת הארגון הוולונטרי, על הקושי.

בהקשר זה כדאי אולי להזכיר את המשל הסיני, שהתיישן ביתניים — כדי לפתור את בעייתו של אדם רעב אפשר לחת לו בכל יום דג לאכול. אבל, כדי לפתור את הבעיה הזאת אחת

פיתוח נפלאה זו — שהפכה לשממה בגלל האבטלה הגדולה שבה — אלא גם תהווה מוקד משיכה לאנשים בעלי יוזמה ומשאבים?

שר התיירות א' שריר:

1. משרד התיירות מעניין יזמים רבים בפרויקטים בכל רחבי הארץ, ובכלל זה מצפה-רמון. כל החלטה של יזם להשקיע בפרויקט תיירות זה או זה מבוססת על שיקולים של כדאיות כלכלית. אני מקווה שפתיחת פארק רמון ומרכז המבקרים תהיה בסיס לפיתוח פרויקטים תיירותיים נוספים באזור.

2. משרד התיירות השתתף תקציבית בהקמת מרכז המבקרים. מקום זה הפך, כידוע, לסיפור הצלחה, והביא לנגב עשרות אלפי מבקרים כחודשים האחרונים.

835. פעולות הרשות לתיירות מרפא באזור ים-המלח

חבר הכנסת "ארצי שאל את שר התיירות ביום ה' באדר התשמ"ה (26 בפברואר 1985):

במסגרת משרד התיירות קיימת רשות תיירות-מרפא לטיפוח מקורות המרפא באזור ים-המלח ולפיתוחם.

אבקשך להשיב לי מעל כמת הכנסת:

1. מה היא רשימת המפעלים שהרשות לתיירות-מרפא הקימה בשנים האחרונות?

2. מה הוא סכום התקציבים שהושקעו בנושאים אלה?

3. מה הוא מספר התיירים שפקדו בשנה האחרונה את ים-המלח, לפי החלוקה בין זרים לישראלים? (אבקש חלוקה של האורחים הזרים לפי ארצות).

4. מה הוא הסכום במטבע-חוץ שהכניסה תיירות זו?

היור"ר ש' הלל:

אנו עוברים עתה לסעיף ג' בסדר-היום: הארגונים הוולונטריים בישראל. לקראת הדיון הזה הגיעו אלינו אורחים רבים, נציגיהם של הארגונים הוולונטריים. אני מקדם אותם בכרכה לבואם למשכן הכנסת ולהיותם נוכחים בעת הדיון. יפתח את הדיון חבר הכנסת אשר העלה את ההצעה לסדר-היום, חבר הכנסת דב בן-מאיר, בבקשה.

דב בן-מאיר (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בראשית דברי הרשו נא לי לקדם בכרכה עשרות רבות של ראשי הארגונים הוולונטריים בישראל, הנמצאים עמנו ביצע לרגל הדיון הראשון מסוגו בכנסת, המוקדש לכיולו לארגון הוולונטרי, תרומתו לחברתנו וחובתה של החברה כלפיו.

דיון זה מתאפשר הודות לתמיכתם ולהכנתם של יושב-ראש הכנסת, של שר העבודה והרווחה ושל יושב-ראש ועדת הכנסת, אשר הסכימו, למרות הבעיות הטורדות והדחופות העומדות על סדר-יומה של הכנסת, לעצור, ולו גם לרגע קט, ולהפנות את זרקורי תשומת הלב הלאומית אל אחת הפניות, אל אחד התחומים המעודדים והמכטיחים של חברתנו המסוערת. שכן, העבודה הוולנטרית והארגון הוולונטרי מאפשרים את התקיימותה של חברתנו לאורך זמן והם תקוות חוט השני של החברה המערבית והדמוקרטית. ואפרט קביעה זו בארבע אמיתות, שצריכות לשמש אקסיומה בכל דיון על עתידה של החברה האנושית:

כדי להשיג את כל אלה, דרושה מהפכה בגישות ובעמדות של רבים וטובים כלפי המערכת הוולונטרית:

במנגנון הממלכתי יש להחזיר את ההכרה, שגם מתנדבים מסוגלים לעשות עבודה יעילה וזולה, וכי אין צורך להתייחס אליהם כאל טרחנים נסבלים. ההיפך הוא הנכון. כל פעולה חברתית שאפשר להטיל על המנגנון הוולונטרי, צריך לחסוך אותה במודע מהמנגנון הממוסד.

יש לגייס את הממשלה לגילוי יתרו רצון טוב כלפי הארגונים הוולונטריים, על-ידי עידוד תרומות מהקהל באמצעות הנחות מס מתאימות ומשמעותיות על תרומות, ועל-ידי הליכה לקראת ארגונים וולונטריים בהקלות מינהליות וארגוניות. גם יש לגייס את הסקטור הפרטי הלא-ממשלתי לראות בעזרה לארגון הוולונטרי בכסף ובשווה-כסף חלק מחובתו הלאומית והאזרחית, ולא מתח חסד לעני.

לעומת זאת, יש לחנך את הציבור הרחב — ולמטרה זו, בין היתר, נועד הכנס הזה היום — שחובתו לראווג ארגונים הוולונטריים ולחמך בהם אינה פחותה מחובתו לשלם את מסי החובה למדינה ולרשות המקומית. לא ייתכן שהציבור היודע שבשנה האחרונה העפילה האינפלציה ליותר מ-400% ימשיך לתרום השנה לארגונים הוולונטריים את אותם סכומים נומינליים שתרם אשתקד. גם לארגונים הוולונטריים צריך להיות ברור, כי מעצם הקמתם ומטרתם הקמתם — כפי שמירטתי אותם בתחילת דברי — אין הם יכולים להישען על הממשלה בלבד באיזון חקציביהם. אחרי נכלות הכול, הארגונים הוולונטריים מוקמים בעיקר כדי להוסיף על הפעילות הממלכתית ולא כדי להשתלב בה ולהפוך לחלק אינטגרלי שלה.

הדיון בכנסת היום צריך להפוך לקול קורא מוסרי ומעשי לכל הציבור בישראל להתייבץ לימינם של הארגונים הוולונטריים. ארגונים המסוגלים דווקא עתה לבוא לקראת הממשלה במצוקתה הכספית ולהציע לה עזרה. לקבל על עצמם פונקציות נוספות בהתנדבות ואף להתגייס לשם הכטחת המשך הגשתם של אותם שירותי רוחה שהממשלה נאלצת לצמצמם עקב המצב הכלכלי הקשה.

הדיון בכנסת היום הוא גם הזדמנות נאותה — בפרט בימים אלה של חיסכון וצמצומים — לקרוא לממשלה שחערון ריאורגניזציה במכלול יחסה לתחום הוולונטרי. חייבת להיות רשות ממלכתית אחת לטיפול בכל הנושא הזה, כמו, למשל, הרשות להתנדבות, שהוקמה בשעתה במשרד ראש הממשלה. לא ייתכן שכל משרד ממשלתי יטפל בנפרד, בעמותות ובארגונים הפועלים בנושאים הקשורים בתחום אחריותו, ושלא תהיה מדיניות ממשלתית אחת ואחידה בכל הנוגע לזכויות הארגונים הוולונטריים ולחובותיהם.

אני קורא לארגונים הוולונטריים להתארגן למסגרת ארצית אחת, שתטפל בכל אותם נושאים הקשורים לפעילותם ומשותפים לכולם, כמו: רישוי הארגון הוולונטרי; מדיניות המיסוי כלפי הארגון הוולונטרי וכלפי התורמים לו; הדרכת מתנדבים והפעלתם; תיאום בפעולתם של ארגונים שונים הפועלים באותו תחום; קביעת מדיניות משותפת כלפי הממשלה בכל הנוגע לצורת העזרה, שהיא מגישה לארגונים ולהיקפה; וכן מידת התלות בממשלה שגדרשת או חידרש מן הארגון הוולונטרי בגלל נטילתה של אותה עזרה מהממשלה.

ולבסוף, אני פונה לציבור הישראלי הרחב, על כל שדרותיו וגילאיו, לפתוח את לבו ואת כיסו ולעזור לארגונים הוולונטריים, אם בהתנדבות ואם בתרומות, כדי שיוכלו

ולתמיד טוב לתת לו חכה וללמד אותו לדוג, ואזי הוא ידוג בעצמו ולא יהיה סמוך על שולחן העזרה הלאומית. אבל, לא הביאו חשבון, שיתכן —

גדעון גזית (הליכוד):

אני מקווה שזה לא בהקשר של יס-המלח...

דב בן-מאיר (המערך):

— שיתכן כחברה שלנו אדם שנתנו לו חכה ולימדו אותו לדוג, והוא אומר: אינני רוצה לדוג, אני רוצה לקבל עזרה. אני רוצה לקבל את הדג בלי לדוג. זאת ההתפתחות החדשה שאותה לא חיינו, ואנחנו צריכים לתת עליה את דעתנו.

ג. הארגון הוולונטרי מסוגל, בגלל פעילותו, להסב את חשומת הלב הלאומית לתחומים או לצרכים שלא הוכרו עדיין על-ידי מערכת השלטון כתחומים הדורשים טיפול לאומי, כמו למשל הצורך להתייחס לילדים אוטיסטים לא כאל חולי רוח שיש לכולאם במוסדות לחולי רוח; או הצורך להילחם בסרטן בגלוי ולדון על סכנותיו ועל הדרכים להתגבר עליו, ולא להחביאו מתחת לשולחן הלאומי על-ידי מונחים כמו: "מחלה קשה", "המחלה היא" וכיוצא באלה מונחים, כפי שהיה נהוג גם בארצנו עד לפני שנים לא רבות.

ד. ולבסוף — הפעילות הוולונטרית היא ביטוייה התמציתי ביותר של הדמוקרטיה. רק אזרחים חופשיים בארץ חופשית יכולים לקום ולהתארגן מיוזמתם ולהקים ארגון, אשר יבוא להוסיף או לערער על פעילותה של הרשות השלטונית. משטר דיקטטורי לא טוטלטרי לא יהיה מעוניין ביוזמה כזאת וידאג אותה בעודה באכה. הביטוי העצמי הנרחב ביותר של האזרח, ביטוי המעורבות הפעילה בעיצוב החברה והמדינה, הוא אפוא בשני תחומים: בזכותו של הפרט לבחור ולהיבחר ולעצב את סדר העדיפויות הלאומי באמצעות הכוח הפוליטי; בזכותו של הפרט להתארגן עם בעלי דעה והכרה דומים ולפעול להגשת יעדים לאומיים או אחרים, אשר המדינה לא מכירה בדיחיותם כפי שהם היו רוצים.

העבודה הוולונטרית היא גם מסגרת לביטוי העצמי הנעלה ביותר של הפרט בעיני עצמו ובעיני סביבתו. היא מאפשרת לו לממש את עצמו ואת ציפיותיו מעצמו תוך כדי תרומה ייחודית להעלאת רמתו החומרית והאיכותית של המרקם החברתי, שבתוכו הוא חי ובמסגרתו הוא פועל.

מדינת ישראל התברכה במאות רבות של ארגונים וולונטריים המפעילים מאות אלפי מתנדבים, מבוגרים וצעירים. יתירה מזאת, חקומתה של מדינת ישראל התאפשרה הודות לתנועת התנדבות אדירה של העם היהודי כתפוצות באמצעות ההסתדרות הציונית, הקרנות הלאומיות, תנועת החלוצים, ההסתדרות הכללית, כנסת ישראל, ההתנדבות לכווחות המחותרת היהודית ולביטחון, להגפלה, להתיישבות — תנועות הממשיכות את דרכן עד היום בהיקף לאומי ובהיקף מקומי או סקטורלי מצומצם יותר.

לעניות דעתי, היתה זו הפעילות הוולונטרית שהפכה את מאבקנו הלאומי לעצמאות למעין צבת בעצת העשייה, שזקוקה קשיית ויכולת פעולה כאחת למדינת ישראל, עוד בהיותה מדינה בדרך. בראשית צעדיה העצמאיים, ועד עצם היום הזה.

אולם, הפעילות הוולונטרית הזאת זקוקה גם לידע, למומחיות ולאנשי מקצוע שיהללו ויתוו את דרכה. היא זקוקה למשאבים גדולים כדי לממן את פעילותה, והיא זקוקה להבנה ולעידוד מאת המערכת השלטונית על כל שלוחותיה, כדי שתוכל להפקד באווירה חיובית ותומכת.

קיים קונסוסוס רחב בדבר חשיבותם של הארגונים הוולונטריים והתרומה המוגברת שעודם עשויים להרים לטובת האוכלוסייה.

הארגונים הוולונטריים משפרים ומשלימים את השירותים החברתיים הניתנים על-ידי המדינה, ולעתים גם מהווים תחליף להם. מעל במה זו אני חייב להזהיר מפני הגישה הביקורתית, שיש המפרזים בה כלפי הארגונים הוולונטריים. יש הטוענים שהארגונים הוולונטריים הם יקרים מדי, בזבזניים, שמרניים מדי, ואף שעבר זמנם ואינם חדשניים. אחרים מאשימים אותם בפוליטיזציה, ויש הטוענים שהארגונים הוולונטריים מסיסים משאבים ציבוריים ופרטיים מעדיהם. ביקורת אחרת מתייחסת לשכר המשולם לעובדים השכירים בארגונים הוולונטריים. אחרים טוענים שפעולותיהם של הארגונים נועדו להצדיק את תקציביהם, ושהם עסוקים מדי בארגון טקסים חסרי תועלת ותכלית. אין לבנו עם אותה ביקורת, שאין לה שום הצדקה. עד לעת האחרונה זכו הארגונים הוולונטריים בתשומת לב מעטה מאוד וכמעט נזנחו על-ידי המדינאים והמדרענים. נעדרה הבנה טובה לגבי מקומו של הארגון הוולונטרי בחברה החופשית ולא הוכר הפקידו הייחודי. למרות ההערכה החיובית הרבה, אין לי שום ספק שהביקורת הציבורית היא הביקורת הנאותה ביותר שצריך להשתמש בה, ולא שום ביקורת אחרת.

תפנית של ממש התרחשה במבנה הארגונים וכיחס אליהם בשנות השבעים, בעת שהוכרו הארגונים הוולונטריים כמגזר עצמאי, העומד בפני עצמו.

המשבר הכלכלי שעבר על העולם התעשייתי במערב ערער את הביטחון בכמה וכמה מן היסודות של מדינת הרווחה, ועורר שאלות מחודשות ביחס לשירותים שעל הממשלה לספק בעצמה לאזרחיה. הבחינה מחדש של היחס לארגונים הוולונטריים, של מגזר המדינאים והן מצד המדרענים ואנשי המחקר, העלתה כי מגזר גדול זה הוא משמעותי הרבה יותר ממה שהם תיארו לעצמם קודם לכן.

הממשלה משתמשת בארגונים הוולונטריים כזרוע שלה לביצוע מדיניותה, ומפעלי התנדבות רבים מממנים את רוב פעילותם מקוציב המדינה. לעומתם, יש עסקים המכוונים להשגת רווח, והם תורמים כספים ומקיימים פעילות פילנתרופית, שלא למטרות רווח מרכזי. במציאות, הכוללות בין המגזרים הם מטושטשים למדי, וקיים רצף של גוונים בדרוסי הפעילות ובצורות ההתאגדות של הגופים השונים.

המתנדבים תורמים להומניזציה של שירותים ושל מדינת הרווחה בכללה. השתתפותם של המתנדבים בשירותים מגבירה את תחושת השייכות, מחזקת את הרגשתם כחלק אינטגרלי של החברה, מסלקת תחושות בדידות, מדרווח ואף אפליה, וזאת בקרב המתנדבים ומקבלי השירות כאחד. פעולות התרומות להגברת תחושת השייכות, הסולידריות והאחדות החברתית הן חיוניות ביותר בחברה כמו שלנו, שקולטת עולים מארצות רבות, חברה שעדיין רבים בתוכה טוענים כי הם מופלים לרעה. נדמה לי, כי הארגונים הוולונטריים הם המתאימים ביותר כדי לסלק את אותן תחושות של אפליה המכוונות כביכול כלפי אותם מגזרים בחברה הישראלית. על-ידי פעולות התנדבות על גווניהן השונים יש בכוחנו להביא לסילוק אותן תחושות הן בקרב המתנדבים עצמם והן בקרב אותן שכבות שטוענות לאפליה והשכבות שמקבלות את שירותי המתנדבים.

הארגונים הוולונטריים בישראל מרכזים ומבצעים פעולות כלכליות וחברתיות בהיקפים גדולים ומשמעותיים. הם מעסיקים אחד מכל חשעה שכירים ומייצרים אחד מכל 12 שקל

להמשיך ולחפקר, בפרט כשעה קשה זו, ולהעניק לחברתנו את חוט השדרה החברתי הפנימי הדרוש לה כל כך.

לא אוכל לסיים כלי לשלוח מכאן ברכה ותודה לכל ראשי הארגונים הנמצאים עמנו כאן היום, וכמורכב לאלה שלא הגיעו, להם ולכל ציבור המתנדבים העובד עמם. חזקו ואמצו. ברכת נבחר העם מלווה אתכם בעבודתכם החשובה.

היו"ר ש' הלל:

תודה לחבר הכנסת דב כ"מ מאיר. רשות הדיבור לשר העבודה והרווחה. אדוני השר, בבקשה.

שר העבודה והרווחה מ' קצב:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הדין היום, בהשתתפות ראשי עשרות ארגונים וולונטריים, הוא ביטוי להוקרה ולהערכה שהכנסת, כנציגת הציבור והעם, רוחשת לכם, ראשי הארגונים הוולונטריים, ולחבריהם. חשבנו שזוהי הדרך הנאותה ביותר לתת ביטוי להערכה, לתודה ולהוקרה שכולנו רוחשים לכם, חברי הארגונים, ולפעילות שאתם מקיימים בצורה אינטנסיבית ובלא לילאות, בצורה נמרצת ובמסירות שאין דומה לה.

ההתנדבות והעזרה לזולת הן חלק מנורמות ההתנהגות בקהילות ובחבריות שונות מדורי דורות, ובמורשתנו התרבותית הן תופסות מקום מרכזי. ההתנדבות היא ששמרה את המסגרת של הקהילה היהודית בכל תפוצות הגולה והיא שסייעה למדינה שבדרך.

בשנים שלפני קום המדינה היתה פעילות ענפה של מתנדבים בתחומים חברתיים שונים, פעילות שהיתה מאורגנת בחלקה על-ידי ארגוני הנשים, המוסדות הלאומיים, ההסתדרות, ובחלקה בצורה בלתי-פורמלית של מתן עזרה לזולת במגזר הפרטי והקהילתי. בתקופת המנדט הארגונים הוולונטריים יומן, כתנוה, ארגנו והפעילו את רוב השירותים החיוניים והניחו את התשתית בחתומים של ביטוח סוציאלי, ביטחון, בריאות, חינוך ועוד.

המתנדבים היו ברובם מהשכבות החזקות בחברה, ובעיקר נשים מהמעמד הבינוני והגבוה. דגם זה השתנה כאשר מדינת הרווחה קיבלה על עצמה תפקידים רחבים באספקת שירותים חברתיים לאוכלוסייה. כך זה היה בחברות המערביות וכך זה היה גם בחברה הישראלית, שעדיין נמצאת בתהליכי גיבוש מאז חזרה עצמאותנו.

בשנים הראשונות לקיום המדינה, עם התפתחות דפוסי של מדינת רווחה בארץ והתפתחות שירותים חברתיים באחריות המדינה, החל תהליך של העברת סמכויות ואחריות מיד הארגונים ליד המוסדות הרשמיים של המדינה.

בשנת 1972 קבעה במסקנותיה הוועדה לנוצר במצוקה, בראשותו של ד"ר ישראל כ"ץ — ועדה שהוקמה על-ידי ראש הממשלה הגברת גולדה מאיר ז"ל — כי ראוי להביא לשילוב רחב יותר של מתנדבים בפעילות הממסד. לאחר זאת נחקק חוק ביטוח מתנדבים, המסדיר את ביטוחם של המתנדבים על חשבון המדינה. לפי החוק שהתקבל בכנסת ב-1976, מתנדב מוגדר אדם שעסק בפעולת התנדבות שלא בשכר למען זולתו על-פי הפניית גוף ציבורי, שנקבע כמסמך להפניית מתנדבים.

במקביל להבלטת אחריות ומחויבות המדינה במתן שירותים לאזרחיה, פיתחה המדינה מערכת של סיוע והקלות מס לשיפור המערכת ההתנדבותית ולפיתוחה. מערכת זו של שירותים, המשלימה ומלווה את מערכת השירותים החברתיים שכמדינה, מהווה כלא ספק חלק חשוב ביותר בפיתוח השירותים שהמדינה מספקת לאזרחיה.

יכולתם של ארגוני ההתנדבות להחליף שירותים אלה, ולו רק באופן חלקי.

ידידי חברי הכנסת, גם בלי שום קשר למשבר הכלכלי שאנחנו נמצאים בעיצומו, בחברה שבה שירותי הרווחה נמצאים בהתפתחות מואצת כמו החברה הישראלית, גם בעתות יציבות כלכלית יכולתה של הממשלה לספק את השירותים היא מוגבלת. מתברר כי אין ביכולתה של המדינה לתת מענה על כל צורכי האוכלוסייה רק באמצעות המשאבים הכספיים שעומדים לרשות הממשלה. להערכתי, רכותי חברי הכנסת, לא רחוק היום שחברות מפותחות ומתקדמות דווקא תיאלצנה לחייב את אזרחיהן ליטול על עצמם משימות בהתנדבות ולהישען יותר ויותר על הארגונים הוולונטריים.

אדוני היושב־ראש, אני מבקש להודות לחבר הכנסת דב בן־מאיר על יוזמתו הברוכה בהעלותו נושא חשוב זה, וכמובן, שוב ברכה חמה לכל העושים ומעשים במלאכת ההתנדבות היפה של עזרה לזולת ושירות לעם. תרומתם לשיפור איכות החיים, להגברת אחדות העם, לסילוק תחושות מרירות ואפליה, להגברת הנכונות של אזרחי ישראל ליטול על עצמם משימות אחריות; ונכונותכם להחמיר עם אנגרים של טיפוח תחושת השותפות והשייכות בחברה הישראלית — בכל אלה אתם מופת לאזרחי ישראל ותפארת למדינת ישראל.

היו"ר ש' הלל:

אני מודה מאוד לכבוד השר. אנחנו עוברים לדיון. ועדת הכנסת הקצתה שעה אחת לדיון. רשות הדיבור לראשון הנואמים, חבר הכנסת נחמן רז, ואחריו — לחבר הכנסת פנחס גולדשטיין.

נחמן רז (המערך):

אדוני היושב־ראש, חברי הכנסת, אני רוצה לקדם בברכה את נציגי הארגונים הוולונטריים, ארגוני המתנדבים השונים הנוכחים כאן, ולומר כמה מלים בנושא החשוב הזה.

לכאורה, הנושא הזה אינו אקטואלי. במצוקות הימים האלה, כאשר חידשה ורודפת חדשה וסנסציה דוחקת בקדמתה, לדבר על ארגונים וולונטריים הרי זה כמו לדבר על סיפור מעולם אחר. בכל אופן, נדמה לי שתופעת הוולונטריות, התופעה האנושית הזאת, יש לה ערך אקטואלי תמיד, והיום במיוחד. בתקופה שכלי הממלכה קצרה ידם לתת מענה על הצרכים, כפי שהתרגלנו עד כה, צריכה להבקיע אותה תופעה אנושית — לקחת גורלו של האדם בידי שלו ואיגוד וארגון בני־אדם המתאגדים יחד לקחת את גורלם בידיהם. במידה שהארגונים הוולונטריים לסוגיהם וברכ־גוניותם יחששו את שעתם הגדולה, דווקא כתנאים הנוכחיים במדינת ישראל — הכלכליים והחברתיים — הם יכולים וצריכים לבצע עבודה, שבחנאים רגילים אולי אין לה אותה ממשות אקטואלית שיש לה כתנאים אלה.

בתופעת ההתארגנות הוולונטרית יש משום חשיפת כוחות חיוביים, אנושיים, במובן היפה והנעלה ביותר. מה היא וולונטריות? — רצון. מדובר באדם הרוצה, האדם המתבונן, האדם המעריך תופעות ואינו שואל את עצמו מה יעשו למענו, אלא שואל את עצמו מה הוא יעשה למען אחרים, מה הוא יכול לעשות, מה הוא צריך לעשות, ובעיקר — מה הוא מוכן לעשות. בתופעה הזאת של הוולונטריות נחשפים הכוחות הכי יפים של האדם בחור אדם, שאיננו יכול להיות אדיש לסביבתו, שאיננו יכול להיות אדיש לגורל אחרים, אשר לוקח בידינו ועל אחריותו פעילות של תיקון, של קידום, של סיוע ושל שיפור.

מהתחל"ג — תוצר לאומי גולמי. גודלו היחסי של המגזר השלישי בישראל כפול מבארצות־הברית או בבריטניה — כך עולה מממצאי סקר שנערך על־ידי המרכז לחקר מדיניות חברתית. בעשור האחרון הרחיבה החברה הישראלית את השימוש היחסי בפעולות של הארגונים הוולונטריים ומשקלם גדל מ־6% בתחל"ג בעשרים השנים הראשונות ל־7.5% בשנים עד 1975, ועד 8% בעשור האחרון.

הניסיון מלמד, כי אזרחי ישראל, חרף התהליכים שעברו על חברתם, היו ועודם נכונים להירתם לעשייה למען הוולת, לא רק בעתות מצוקה כתחום הביטחון אלא כל אימת שמוצג לפניו אתגר רציני ואמיתי. עם זאת, עולה כי אין די רצון בקרב הציבור כדי להביא לשילוב יעיל ומוצלח של המתנדבים במרקם השירותים הממלכתיים המיוחלים לציבור. יש לחק, לעודד, לטפח ואף להעמיק את התפנית שסימניה, כאמור, כבר נוצרו לפני שנים אחדות. יש להבטיח יצירת תשתית של אמון, הבנה ושיתוף פעולה בין כל הגורמים הרלבנטיים.

אומנם אין בידינו אומדנים שיטתיים על ממדי ההתנדבות בישראל, אולם משכרי מידע שנאספו נראה, שהדיק פעולות ההתנדבות מגיע לאחוזים אחדים מכוח העבודה. חשיבותם של המתנדבים זוכה ל־15 השנים האחרונות להכרה ולהוקרה גוברות, ומושקעים משאבים במטרה לעודד את פעילות התנדבות ואף להרחיבה.

לדעתנו, בהחלט מחויב שיתוף פעולה של הארגונים המתנדבים עם התשתית הארגונית והמקצועית וגם עם הממסד, זאת תוך הבטחת האוטונומיה של ארגונים אלה ומתן ביטוי נאות והערכה למשקלם הסגולי בציבור.

בימים אלה, שבהם נאבקת המדינה בקשיים כלכליים גורמים והולכים, נראה, אדוני היושב־ראש, כי חיוני להמליץ ולעודד שילוב של ארגוני המתנדבים במתן מענה על צורכי החברה ובעיותיה ובהאצת התהליך לשילובם הנאות במרקם העשייה של המדינה. משרד העבודה והרווחה, על כל יחידותיו, ויחידת ההתנדבות בפרט, יפעלו באינטנסיביות למען הגשמתה של מגמה זו ומימושה.

כמו כן, אני שותף להצעתו של חבר הכנסת דב בן־מאיר, כי יש צורך בהקמת ארגון של כל המוסדות והארגונים הוולונטריים. ארגון זה ייצג את מה שכונה לעתים "המגזר השלישי" — — —

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

ואו הוא יפסיק להיות וולונטרי, יפסיק להיות רצוני.

דב בן־מאיר (המערך):

גם בארצות־הברית — — —

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אין ארצות־הברית צנטרליסטית כמו ישראל. — — — ישלוט בה.

שר העבודה והרווחה מ' קצב:

איש לא ישלוט בהם. הארגונים הוולונטריים יפעלו בצורה עצמאית, עם אוטונומיה מוחלטת. אבל, ארגון־על ייצג את הארגונים בפני הממשלה והכנסת בנושאי מדיניות וחקיקה שוטפים, יטפח שיתוף פעולה פורה עם הממשלה ויעשה לפיתוח המידע והמחקר, הדרושים לתפקודו של המגזר הוולונטרי ולהתפתחותו.

כל אימת שהממשלה תיאלץ לצמצם הספקת שירותים בגלל המצוקה הכלכלית, שבה נתון המשק, יש לבחון את

עשייה ישירה. כאשר מתחילים לארגן, מתחיל המיסוד ומשהו קופא בכוננות האנושית לעשייה.

אני רוצה לאחל לכל הארגונים והאנשים — אלה לא ארגונים, אלה אנשים פרטיים רבים, אלפים — לראות בדיון זה ביטוי להקרה ולהערכה הרבה שלנו על מגוון הפעילויות שלכם.

מה יותר יפה מלסיים בשירו של ביאליק "למתנדבים בעם": "לכבוש נא עוז, דרכו נא עוז, לעזרת העם, לעזרת העם. במה? אל תשאלו, באשר נמצאה. במי? אל תברוקו. כל לבו ידבנו. מי צרת האומה בלבבו נגעה — המחנה ייאסף, אל נא נבדילנו". תודה רבה.

היוזר ש' הלל:

אני מודה מאוד לחבר הכנסת נחמן רו. רשות הדיבור לחבר הכנסת פנחס גולדשטיין, ואחריו — לחבר הכנסת רייקטור שם-טוב.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

אדוני היושב ראש, חברי הכנסת, נציגי ארגוני המתנדבים שאני רואה אותם פה ביציע הקהל, טוב נהגה נשיאות הכנסת כאשר החליטה, דווקא בתקופה זאת שבה אנו משופעים בבעיות כלכליות, חברתיות ומדיניות-פוליטיות, להאיר את אחד הקטעים הטובים והיפים של החברה הישראלית — כוונתי היא להתנדבות, למתנדבים על ארגוניהם הרבים והשונים ופעילותם הברוכה — וזאת באמצעות הצעתו לסדר-היום של חבר הכנסת דב בן-מאיר, שאני ממבר גם אותו.

ההתנדבות כערך חייבת לעבור כחוט השני בחינוכו של העם. של דורו צריך, מן הכית, דרך גן-הילדים, בית-הספר היסודי, העל-יסודי, דרך תנועות הנוער, צה"ל והאוניברסיטאות. חוט שני זה, כשאתה טווה אותו בתקופת החינוך הראשונה של הילד, יש סיכוי שיהיה לנוכחת חיים, ובישראל הצלחנו בכך באורח משמעותי. ההתנדבות מוכרת לנו מכל שטחי החיים — בטיפול הרפואי והנפשי, בטיפול בנושאי הרווחה, בטיפול בנחשלים, בטיפול בנער, במוגבלים, במפגרים, בקשישים ועוד ועוד. יש בישראל עשרות ארגוני התנדבות. יש בישראל עשרות אלפים אשר חייהם קודש לנושא זה. ההתנדבות בעם ישראל יש לה מסורת, היסטוריה ותרבות משלה. והיא חלק מנכסי הרוח המבורכים של עם ישראל.

בחיי היום-יום, כאשר אתה נתקל בתופעת ההתנדבות, הרי היא כמשב רוח רענן לקשיי החיים. אתה רואה אותם, את המתנדבים, ילדים, צעירים, בני-נוער, מבוגרים וזקנים, נשים וגברים, משאירים את טביעת אצבעותיהם הברוכה בכל קשת החיים בישראל. אינני יודע אילו פנים היו לחברה הישראלית לולא המתנדבים. אינני יודע באיזה מצב חברת-סוציאלי היה נמצא עם ישראל לולא תופעת ההתנדבות הברוכה.

יש שיעור לשירותים חברתיים שמדינה יכולה לספק לתושביה. השירותים החברתיים הם נושא לוגיסטי מורכב, ובכל תקציבה של מדינה לא יהיה די, אם ירצו לפעול בשיטה של מדיניות סעד ורווחה מרכזית.

ההתנדבות כערך חברתי באה גם כדי למלא חללים, הן אלה הנוצרים עקב קשיי כלכלה ותקציב, והן כרצון לתת ביטוי לרוח ההתנדבות הפועמת בלבבותיהם של רבים וטובים. הייתי מוסיף, שההתנדבות נותנת טעם לחיים. כן, חברי הכנסת, ההתנדבות נותנת טעם לחיים, בעיקר לאלפים ולרבות של מתנדבות ומתנדבים, שהגיעו לגיל הפרישה מן העבודה וההתנדבות נותנת להם את התחושה, כי רבים זקוקים להם. כי יש טובים ונוקמים הצריכים לפעילותם.

אנחנו בעם היהודי ובעם ישראל רגילים לתופעה של התנדבות. בעצם, הכול התחיל מפעילות רצונית חופשית של אנשים, בודדים וארגונים. וכבר הוזכרו הדברים, אך צריך לחזור ולהזכירם. התנועה הציונית לא קמה באמצעות כלי ממלכה, אלא באמצעות כוח רצון של יחידים ושל ארגונים. היישוב היהודי, המדינה שבדרך, הוקם בזכות ארגונים ווולונטריים, בזכות התארגנות של אנשים שקיבלו על עצמם אחריות, ובאמצעות הכלים האלה — הסתייעות הדדית, הטלת חובות על עצמנו מרצון וקביעת המטרות שאותן רצינו להשיג בהתארגנות הזאת — הועד הלאומי, מוסדות היישוב, צורות ההתיישבות בארץ הזאת. את הארץ הזאת לא יישבו כצורה קולוניאליסטית אלא כצורה התנדבותית ורצונית. כמו אנשים ואמרו: כואו נשתף כוחות, כואו נשלב ידיים, ובאמצעות שילוב הכוחות הוה, הרצוני והחופשי, נפעל — נייבש ביצות, נטלול כבישים, נגן על חיינו, ניטע פרדס, נורע שדה וכיוצא בזה. כך קמה הקבוצה, כך קם המושב, כך קמו המושבות וכך קמה ההסתדרות. כארגון וולונטרי כולל של העובדים בארץ-ישראל, כך קמה גם קופת-חולים, שהיא אולי הוולונטרית ביותר מכל הצורות האלה — אנשים נותנים כפי יכולתם ומקבלים כפי צורכיהם, ואין תמיד קשר בין מה שאדם נותן לבין מה שאדם מקבל; לעתים הוא מקבל הרבה מעבר למה שהוא נותן. באמצעות ההתארגנות של הרבים, הוא מקבל מה שהוא צריך לקבל. כך קמו גם תנועות הנוער.

הוולונטריות קשורה אפוא בתכונת ההתנדבות. שמוציאה את הרצון מן הכוח אל הפועל, אל המעשה. הוולונטריות פירושה השתחררות מחסרי נדיבים. הוולונטריות היא השתלטות האדם על גורלו. באמצעות ההתנדבות ובאמצעות שילוב המאמץ, יש בולונטריות ביטוי לחירות האדם, לחופש שלו ולריבונות שלו. הוולונטריות היא תופעה חברתית, תופעה "אנטי-מדינית" — שאינה מסתפקת בכלים הפורמליים של המדינה ומוסדותיה — היא עושה מעבר להם. היא בעצם הפעילות של החברה בניגוד לפעילות ולממש של המדינה. יש בה הממד החופשי, הרצוני, של האזרח. הוא פועל לא בתוקף החוק הכופה אלא בתוקף הרצון הפנימי המחייב. וולונטריות היא תרבות חיים שלמה. שעיקרה הוא הסולידריות בהתגלותה. במקום תרבות חיים של מאבק והתחרות, הוולונטריות מחזקת את הממד של הסיוע, הסולידריות והשותפות האנושית. לכן היא כל כך יפה ולכן היא כל כך חשובה. היא חשובה בעיקר במדינות דמוקרטיות, כי היא התופעה של הדמוקרטיה שאינה מוסרית בהתממשותה. בדמוקרטיה בא לידי ביטוי רצונו החופשי של האדם החופשי. והיא יכולה להישען עליהם. בארגונים הוולונטריים בא לידי ביטוי פן נוסף: המדינה בנויה בדרך כלל על תרבות של חלוקה, על מדיניות של חלוקת משאבים, על-פי אמות-מידה שהמדינה קובעת, ואילו הוולונטריות היא בעיקר תרבות של תרומה, נתינה, הענקה. לא "מה מגיע לך" אומר המתנדב, אלא "מה מגיע ממני".

טוב עשה חבר הכנסת דב בן-מאיר שהגיש את ההצעה לסדר-היום וטוב עשתה הכנסת שהחליטה על דיון פומבי וחילופי מחשבות כאן בכנסת בנושא הוולונטריות, ודווקא עכשיו. בחיינו היום חשוב שיושם דגש בתופעות האנושיות והחברתיות האלה של וולונטריות, של רצון חופשי. צריך להעלות אותן ולהפוך אותן למפת לרכים, יושלס לסייע מורלית ובאמצעות הקלות שונות לארגונים למלא את תפקידם.

במחשבה ראשונה לא נראה לי הרעיון להקים ארגון-על של הארגונים הוולונטריים ולמסד אותם. עצם טבעו של ארגון וולונטרי הוא פחות מיסוד ויותר ספונטניות; פחות ארגון ויותר

אכן, לעזרת העם, לעזרת העם. והעם הזה זקוק מאוד לעזרתם של המתנדבים וההתנדבות כדי להיות עם יפה יותר, חזק יותר. ואחם, המתנדבים, אתם שאו הברכה האמיתית, כי לכם אנחנו מצדיעים היום.

היו"ר ש' הלל:

תודה רבה לחבר הכנסת גולדשטיין. רשות הדיבור לחבר הכנסת ויקטור שם טוב. ואחריו — לחברת הכנסת שולמית אלוני.

אני רק רוצה לציין, שחיים נחמן ביאליק כבר מיצה את הזמן שהועמד לרשותו בדיון הזה.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

אדוני היושב ראש, בשל חשיבות הנושא — לא היה משורר שכתב על ההתנדבות מלבד חיים נחמן ביאליק.

היו"ר ש' הלל:

אמת.

אורה נמיר (המערך):

אל תהיה בטוח.

ויקטור שם טוב (מפ"ם):

אדוני היושב ראש, חבר הכנסת הנכבדים, אינני יודע למה היושבי ראש מצא לנכון בדיק ברגע שאיש האופוזיציה עלה על הבמה למנוע ממנו את האפשרות לדקלם את השיר של ביאליק. הוא רשום אצלי, אבל אני אקבל את הדיון, אין מה לעשות.

אני שמח שדיון זה מתקיים בנוכחות ציבור כה מכובד של מתנדבים. הייתי שמח עוד יותר, אדוני היושבי ראש, אילו היו בדיון זה על ההתנדבות יותר חברי הכנסת מתנדבים להישאר באולם בזמן הדיון. אבל, בכל זאת הקהל ישנו.

(מחזאות כפיים ביציע הקהל)

היו"ר ש' הלל:

לא להגיד בהתנדבות שם, כיצע.

ויקטור שם טוב (מפ"ם):

אנחנו זוכים ששם קום המדינה, בשנת 1948, נחפסנו לאמונה, שהממלכתיות תעשה הכול. היו התבטאויות של מייסדי המדינה ואבות הציונות, שסוף סוף עבר זמנה של החלוציות, סוף סוף עבר זמנה של ההתנדבות, והממלכה, המנגנון המנוסה, המקצועי, יעשה את הכול. בתקופה מאוחרת יותר קמה מדינת הסעד, ואחר כך קראנו לה מדינת הרווחה. חיפשנו שם טוב יותר, אך קם מנגנון אדיר, ואל מול המנגנון הגדול הזה, המספק שירותי סעד, האזרח הפך להיות "האזרח הקטן". הבא ומבקש, המתדפק על דלתות המסד ומצפה שיעשו בשבילו. עד שהתחלנו להבין, כבוד היושבי ראש, שלפעמים מאה פקידים לא יעשו מה שיכול לעשות מתנדב אחד. יש עניינים שאם מטפל בהם מתנדב שאיננו פקיד — ואני מתייחס בכבוד לעבודת הפקידים — העניין מצליח, העניין מסתדר.

ביקשתי את רשות הדיבור כדי למסור לכנסת עדות מסוימת. בתוקף תפקידי הממלכתי כשר הבריאות, יכולתי להיווכח בפוטנציאל האדיר של רצון טוב, של דאגה לאדם ושל דאגה לחברה הטמון בלבו של כל אזרח, אם המדינה והחברה ידעו איך לאפשר לו לפעול כמתנדב. לא אחת אנחנו נכנסים לבתי החולים, האדם בא לשם בחולשתו, עם פחדיו, בבתי החולים רואים את הנשים המתנדבות, שמגישות לחולה עיתון או ספר מהספרייה, פרט או אגרטל לפרחים שהביאו לו.

יש הרבה דוגמאות שאחה יכול ללמוד מארצות הברית. אחת מהן אני רוצה להביא בדבר אלה על נושא ההתנדבות. בארצות הברית, בליגת הכדורסל המפורסמת ביותר בעולם, ה-NBA, בסופו של כל משחק מוכתר שחקן מצטיין. השחקן המצטיין הזה מקבל 1,000 דולר מהחברה המאמצת, אבל הוא אינו מקבל אותם לכיסו, הוא מנדב אותם לאחר מעשרות ומאות ארגוני המתנדבים שיש בארצות הברית. ואין יפה יותר מלראות את ענקי הכדורסל הגדולים והגבוהים, הלבנים והשחומים, כאשר הם מעניקים את אותה תשורה של 1,000 דולר לארגון של ילדים, של עיוורים, של נכים. אני חושב שזה מאזן את התמונה. אינני רוצה להרבות מלים על התרומה הכספית בנושא הזה, אבל, אני חושב שזו אחת הדוגמאות שאפשר ללמוד מארצות הברית. יש דוגמאות שלא הייתי לומד מהם דווקא כעצם הימים האלה.

חברי הכנסת, אני משמש כיושבי ראש ועדת הפרס למגן שר העבודה והרווחה למתנדבים. כאשר ראיתי את מאות ההמלצות למתן הפרס, לא יכולתי — ועמי חברי ועדת הפרס — שלא להתרגש עמוקות מהרוח הנהדרת של ההתנדבות הקיימת בעם ישראל. ואין זה עם ישראל של שבת ומועדים, של חליפות וצילינדרים. זהו עם של בגדי יום-יום, של שעה-שעה, של פעילות מתמשכת וקבועה בטיפול במפגר, בכנה, בעיוור, בחולה, בילד, בקשיש. בנחשל ועוד ועוד ועוד.

זהו עם ישראל האמיתי, עם ישראל שאינו מופיע על מסכי הטלוויזיה, מקלטי הרדיו ודפי העיתונים. זה כל כך יפה, וזה כל כך טוב, שאין לך בדרך כלל ביטוי באמצעי התקשורת, ואינך יכול שלא להציב את סמל זה של האדם המתבקש: האם זה נכון? האם זוהי השיטה, להבליע את הטוב והיפה שבחיינו, או שצריכה להיות לנו פינה יומיומית בכל אמצעי התקשורת להבלטת הטוב והיפה אל מול הרע, הבזוי והמכוער? כנסת ישראל נותנת היום ביטוי להגשמת ההזדהות שלנו עם המתנדבים בעם, והם רבים, רבים מאוד.

דומני — ועשה זאת קודם חברי — שאין דרך נאותה יותר מלסיים את דברי בהקדאת קטע קטן מתוך שירו של חיים נחמן ביאליק "למתנדבים בעם". שיר זה מבטא נכוחה מה יכולה לעשות התנדבות וכמה יכול אהה להתנדב בתקופה הדומה לתקופת כתיבת השיר, בתחילת המאה: "לעזרת העם, לעזרת העם/ במה? אל תשאלו — כאשר נמצאה/ במי? אל תדקו — כל לבו ידבנו/ מי צרת האומה בלבבו נגעה — / המחנה ייאסף, אל נא נבדילו.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

חבר הכנסת נחמן רז קרא קטע זה משירו של ביאליק.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

אני מצטער מאוד, חברת הכנסת אלוני, אני שומע אותך חוזרת הרבה פעמים על הרבה דברים, ואינני מעיר לך.

היו"ר ש' הלל:

קודם כול, אתה כן מעיר לה. אבל, זו מצווה לשמוע את ביאליק עוד פעם אחת.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

תודה רבה. אני מקבל את דברי היושבי ראש.

מי צרת האומה בלבבו נגעה — / המחנה ייאסף, אל נא נבדילו. / כל קורבן ירצה, כל מתת נאמנה/ אין בודקים בשעת הסכנה/ כל פלטת הטוב, שרד העז והאורה/ שהותיר עוד אל בלבבנו פנימה/ הבה נלקט, לאחדים נאגרה/ ועל נס כיום חילנו נרמה/ וילקוטו אלינו מקדם עד יום/ חיל גדול לעזרת העם.

שאין להם מה לעשות. וכמקום לשבת בבית הם רוצים לעסוק במשהו.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
ונשים.

ויקטור שש־טוב (מפ"ס):

זאת הגישה של החברה למתנדב. שהוא אינו פותר בעיה של החברה, הוא פותר בעיה של עצמו. יכול להיות שהוא גם פותר בעיה של עצמו, אין בזה בושה. כולנו פותרים גם בעיה של עצמו כשאנחנו עושים עבודה ציבורית.

רבותי, המתנדב ראוי לכבוד. ליחס של כבוד בחברה. אני מכיר מתנדבים ומתנדבות צעירים, לא רק קשישים ופנסיונרים, אם כי אינני מזלזל בעבודה ההתנדבותית של קשישים ופנסיונרים. יש בעבודה הזאת כל כך הרבה רצון אלוהים, כל כך הרבה אהבת האדם, כל כך הרבה נכונות לעשות משהו למען אחרים. לכן החברה חייבת לתקן את יחסה למתנדב ולהעמיד את ההתנדבות במקום מכובד ביותר בסולם הערכים שלנו.

הי"ר ש' הלל:

אני מודה לחבר הכנסת שש־טוב. רשות הדיבור לחברת הכנסת שולמית אלוני, ואחריה — לחבר הכנסת יצחק פרץ.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני הושב־ראש, רבותי חברי הכנסת, הואיל והמתנדבים עושים את עבודתם באהבה ושלל לשמה, הרי בנוכחותם אני מביעה צער על שהכנסת עוסקת היום בעניין חשוב ונכבד זה, ולא בבעיות הנוגעות לסדרי שלטון ומשפט בישראל, לשלטון החוק ולמעמדו של האדם והמערכת המשפטית. אלה הולכים ומתמוטטים, ומתנדבים לא יוכלו להושיענו בהם.

אבל הואיל ועוסקים בכך, גם אני נתפחתי לעמוד פה לפניכם, אנשים טובים ויקרים, שפנים רכות ביניכם מוכרות לי היטב, ולחלק לכם שפע של שבחים. אבל, אם יש דיון, מותר לנו גם קצת לבחון את עצמנו.

אתם מכירים בוודאי את הסיפור על הצופים, שלמדו להיות אזרחים טובים ומתנדבים, ואמרו להם לעזור לזקנה לחצות את הכביש כדוגמה למעשה התנדבותי. והם הלכו והעבירו אותה את הכביש, אבל בניגוד לרצונה, היא לא רצתה בזה כלל.

נשאלת השאלה עד כמה אנחנו, בארגונים הוולונטריים, מודעים גם לרצונו הריכוני של האדם. הביקורת שלי בעניין זה איננה מכוונת לארגונים, אלא לשיטה הקיימת אצלנו; דהיינו, כשאנחנו עובדים באמצעות ארגונים שקיימים מאז קום המדינה ובטרם קום המדינה, כאשר הם מילאו תפקידים ממלכתיים באין ממלכה, עד כמה אנחנו מודעים לכך שכיסוד של חברה דמוקרטית עומד האדם הריכוני ורצונו החופשי ואינו שוכחים — ולעתים קרובות שוכחים — שאיש מאתנו אינו פטרוני של אחרים. שכשאתה בא לעזור ולהתנדב, קודם כול עליך לראות את ריכונו ואת רצונו של האדם, שלו אתה בא להגיש עזרה.

התגובה החדה הזאת שלי בעניין זה היא כשל התגשאות שיש בכמה ארגונים, בשל חזקה שארגונים מסוימים לקחו לעצמם לשמור על טוהר המידות של אחרים, על נאמנותם ליהדות, לקבוע מי מסייע ומי אינו מסייע — כולם מתפרנסים בשפע מקופת המדינה — מי יהודי כהלכה ומי אינו יהודי כהלכה, ומי נימול ומי לא נימול, ואם הוא נימול כראוי או

לפעמים אתה מוצא את האשה שמגישה לחולה את המזון, כי כוח־האדם הסייעורי איננו יכול לעשות זאת, הוא עמוס מדי, ואם לא יהיה מי שיגיש את המזון בכפית אל אותו קשיש במחלקה הגריאטרית, הוא לא יקבל מזון באותו יום.

נפגשתי עם עשרות מתנדבים למאבק בשימוש בסמים בקרב נוער. שום פקיד ושום ביורוקרטיה ממלכתית לא יעשו את העבודה של אותו מתנדב יחיד הפועל במרכז קהילתי למלחמה בסמים ביפו.

אני מכיר ארגון שכל עיסוקו הוא הגשת עזרה רחופה בהתנדבות לאנשים שנמצאים במצוקה נפשית.

הייתי יכול לציין כדוגמה גם את מגן־דוד־אדום, אם כי לאחרונה הוא קצת התמסד. איזה מאגר אדיר של התנדבות בהגשת עזרה רפואית היה במגן־דוד־אדום. ואנחנו, הביורוקרטים, הממשלה, המנגנון, השרים, לאט לאט נתנו יד לריקונו של מגן־דוד־אדום מהרבה אלמנטים התנדבותיים שהיו בו.

לכן, אם יש חשיבות לדיון הזה — ואני מצטער על שהתקשורת די ארישה לו — הרי החשיבות היא ביצירת אווירה להבנת נושא ההתנדבות ומקומה בעשייה הציבורית במדינת ישראל. אני אומר זאת, אדוני הושב־ראש, מפני שאני רוצה לציין עכשיו כמה דברים שליליים. אלך מן הקל אל הכבד.

לא מוצאת חן בעיני ההצעה שנקים עכשיו ארגון־גג של כל עשרות ומאות ארגוני המתנדבים. לא כל דבר בארצות־הברית הוא חיובי, ולא כל דבר שמתאים לארצות־הברית מתאים לחברה הקטנה שלנו. זאת הדרך לביורוקרטיזציה, ליצירת מנגנונים גדולים, כמו מנגנון של ארגון־גג של כל המתנדבים. ההתנדבות כוחה בזה שהיא בארגונים קטנים, בדה־צנטרליזציה, בזה שכל אחד עושה כשטח המצומצם שלו, ולא בארגון־גג.

אני מזהיר גם מאינפלציה של ארגוני מתנדבים. לפעמים יש יותר מדי כפילויות, זה לא טוב. צריכה להיות איזון אמתי־מדיה, מתי, איפה ואיך להפעיל מתנדבים.

כבוד השר, שמעתי את דברי הפתיחה שלך, הם היו יפים מאוד. אני יודע שבמשרד העבודה והרווחה יש מחלקה לארגוני מתנדבים, אינני יודע איך היא נקראת בדיוק, אני רואה בזה חיוב רב. אבל אני רוצה להגיד לך, שלפעמים המנגנון הביורוקרטי, הפקיד שאליז בא המתנדב בקשר לאיזה עניין, מתייחס למתנדב כזולזל. הוא אינו רואה בו שותף שבא להקל עליו ולעזור לו לפתור את בעיותיו, אלא "מה הוא מסתובב לי פה בין הרגליים", "מה היווייבעלע" הזאת — כפי שנוהגים לומר על המתנדבות — באה כדי להפרע לי". אני חושש שיש צורך בפעולה חינוכית מסבירה במנגנון הביורוקרטי של המדינה, כדי שהפקיד יבין לנפשו של המתנדב ואת התפקיד הגדול שהוא ממלא בעבודה הקטנה והצנועה שהוא עושה, לא לשם פרסומת ולא על־מנת לקבל פרס.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

תופעה כזאת יש בהרבה מקומות.

ויקטור שש־טוב (מפ"ס):

לכן אני מרגיש את זה. אינני רוצה לספר עובדות.

הדבר האחרון שאני רוצה לומר נוגע ליחסה של החברה למתנדב. אם תעשו מחקר ותגישו שאלונים ותשאלו את האזרחים מי הם המתנדבים, יגידו לכם: קשישים ופנסיונרים

ההדדית, והעשייה ההדדית נובעת מתוך תחושת המחויבות לזולת.

אותה תחושה ואותה תפיסה מן הדין שתדריך את כל הארגונים הרצוניים, החופשיים, הוולונטריים. היא מדריכה חלק מהם, ואני מכירה רבים מאלה שכך פועלים. יש חלק אחר, ואותו היא איננה מדריכה, והם חושבים שהם שליחים. חלקם רואים בעצמם את ידו הארוכה והנוקמת של אל נקמות, וחלקם — אולי את ידו הארוכה של אל החסד. הם רואים את עצמם כאלו החסד, וכאילו מגיעה להם תמורה על כך. ההבחנה הזאת בחברה שלנו היא חשובה מבחינת ההתייחסות הדמוקרטית והשוויונית אל מי שנותן, ותוך נתינתו גם מקבל.

ועוד הערה, רבותי חברי הכנסת: אדוני שר העבודה והרווחה, אנא ממך, זה נוח שיש ארגונייג המייצגים את כולם, אך זו קטטורפה אם הדבר הזה ייעשה, מפני שאז יחדלו הארגונים להיות וולונטריים, הם יחדלו להיות רצוניים. זה יאטום את היוזמה, והארגונים ייפכו לפוליטיים. רק כאלה שישרתו את הקונסנסוס הכללי ייהנו, יידחפו ויעשו. ומי שלא שייך לקונסנסוס הכללי ומי שאולי עוזר לאנשים — אותם אנשים שהרוב בשעה מסוימת אינו אוהב אותם כל כך, ואולי הם הנוקמים ביותר — יישארו מחוץ למחנה. כל קבוצה וכל אדם במקום שבו הוא עושה — ברוך העושה.

שנית, חשוב הרבה יותר לקשור את הארגונים המתנדבים לרשויות המקומיות, ואם זו רשות גדולה, לקהילה המיוחדת שבה הם חיים, לנוף סביבתם שבו הם חיים, יותר מלשלטון המרכזי, שמטיבו, כרצון או שלא כרצון, הוא הופך לביורוקרטי. אין אני אומרת חלילה שלא תהיה כתובת במשרדך לאלה, הכתובת חייבת להיות, אבל, הם ילכו בשיטתם, והאופן חייבת להיות כרויה לכל גורם המתייצב ועושה למען וזולת.

והערה אחרונה: כל עוד יתייחסו לנושא ההתנדבות בנושא שמי שעוסקים בו הם אנשים פנויים ואנשי חפנוקים — נשים לא עובדות, קשישים, פנסיונרים שנלקחה מהם עבודה ואין להם תעסוקה — ולא יראו בכך חלק ממהות חיי הקהילה, תצא העבודה ההתנדבותית הטובה נפסדת, יהיה אליה יחס של זלזול ואנשים יחפשו לעצמם פעילויות יוקרתיות יותר. רבים פגשתי — ואני בטוחה שגם אתם פגשתם אותם — האומרים: אני לא רוצה לעשות זאת בהתנדבות, כי יראו כי בטלן. אני זקוק לתמורה כספית. אבל, אם באותה קבוצת מתנדבים יהיו גם מנהל בית-הספר, גם עורך-הדין העשיר של השכונה, גם בעל החנות וגם עקרת הבית, וכולם יחד יעשו בתוך הקהילה, אזי האלמנט היוקרתי לא רק שלא ייפגע, אלא ערכו יעלה, וחשוב לחשוב ולדעת זאת.

היור"ש הלל:

אני מודה לחברת הכנסת שולמית אלוני. רשות הדיבור לחבר הכנסת יצחק פרץ, ואחריו — לחברת הכנסת מרים גלזר-העסה.

יצחק פרץ (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אנחנו דנים היום בנושא חשוב, הנושא של הפעלת מתנדבים, ארגוני מתנדבים, ההתנדבות בכלל למען הקהילה, למען החברה.

חבר הכנסת דב בן-מאיר עשה מעשה נכון בכך שהעלה את הנושא הזה לדיון. חשוב שהכנסת תתייחס לבעיה הזאת, תתייחס אל הפעלת הדין. חשוב להכריח של אותם ארגונים, אותם מתנדבים על מאותיהם ואלפיהם.

לא. לארגון החופשי של הפלשים הם קוראים "מסיתים". והרכנים מתנדבים לבוא למרכזי הקליטה ולחטט שם ולהעליב ולפגוע. זה לא נוגע, בוודאי, לארגונים היפים והטובים, הפועלים בתוך הקהילה, מתוך תחושה של מחויבות לקהילה שבה הם נמצאים. אבל, כאשר אנחנו עוסקים בפעילות וולונטרית רצונית, עלינו קודם כולל לדעת באיזו חברה אנחנו פועלים ומה מותר ומה אסור.

הערתי את ההערות האלה, משום שנחמד מאוד לבוא כאן ולהתייף לכם ולהודות לכם — אף שאתם עושים את עבודתכם כאבה, ועל-פי הרוח כמתן בסתר. אבל, ארגונים וולונטריים המכתיבים לאחרים נורמות ורואים לעצמם זכות לבלוש אחרי האחרים ולהיכנס לרשות היחיד שלהם, גם הם משתמשים באותו שם, ולא הרי האחד כהרי השני.

והרשו לי לגעת באותו תחום, שבו אני שותפה עם חברי בכנסת, המעלים על נס את התחושה של האדם כלפי הקהילה שבה הוא חי. ואני רוצה להשתמש בהזדמנות זו לשם הבהרת כמה מושגים. מרכים אצלנו לדבר על חלוציות, מרכים לדבר על שליחות.

היור"ש הלל:
לא כל כך.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
מרכים לדבר, לא לעשות.

מרכים להשתמש בכיטויים האלה גם לצורך תביעת הכרת תודה ותביעת זכויות יתר. וכאשר אני רואה את העבודה הקהילתית הנעשית באותו מקום שהמדינה אולי חייבת היתה לקרמו, והיא הזניחה אותו, כמו מיה"א — המועצה הארצית לחינוך ילדים חירשים-אילמים, כמו איל"ן — איגוד ישראלי לילדים נפגעים, כמו עזרה לקשישים, כמו יע"ל — יד עזרה לחולים, אני שמחה לדאות שאין הם משתמשים לא כמושג "שליחות" ולא כמושג "חלוציות", אלא באותו מושג, ולדעתי הוא הבכיר והעליון כמושגים הללו — כמושג המחויבות. הייתי רוצה להשתמש במטבע זה ואולי לטבוע אותו גם כמטבע חינוכי לגבי הציבור.

כשאדם אומר: אני חלוצי, עשיתי משהו מעבר, כי אז אולי הוא אומר: מגיע לי, אני יודע יותר טוב, יש לי זכויות יתר. כשהוא אומר: יש לי שליחות, הרי הוא נמצא ברמה עליונה יותר, כאילו מותר לו להתנשא. אבל, כשהוא אומר: יש לי מחויבות, כל מה שהוא עושה הוא עושה מתוך שהוא מרגיש שהוא חייב לחברה, שהוא חייב לזולתו, ואם הוא עושה את זה מפני שהוא חייב, כי אז איש אינו חייב לו דבר בתמורה. ואם הוא מרגיש מחויבות, ואין הוא עושה את הדבר, הוא מרגיש אי-נוחות עם עצמו, יש לו חוב כלפי עצמו. ומבחינה חינוכית, ומבחינה ערכית, כעולם שבו אנחנו מאמינים בריבונות האדם ובחלטת האדם מה נכון ומה לא נכון — וגם האדם הדתי הגיע הזמן שחזרו שלא כל מה שהרבי אומר הוא הציור, שהרי הכול בידי שמים, להוציא יראת שמים, וככל דבר אומנם הדברים נגזרו, אבל הרשות נתונה — הרי האדם שצריך לבחור, האדם שצריך לעשות, האדם שצריך להבחין היכן הוא מתייצב ומה הוא חייב, הוא האדם הנחשב בחברה והוא גם יחשיב את זולתו. הוא לא יתנשא על זולתו, הוא לא יגיד: מפני שאני בראש ארגון כזה וכזה, ובוועד כזה וכזה, אני יודע טוב יותר מה צריכים המסכנים האלה או המסכנים האלה, כי הוא עושה את זה לא מפני שהוא יודע יותר טוב ולא מפני שהוא חכם יותר או חזק יותר או עשיר יותר, אלא מפני שהוא מרגיש בעצמו שבחברת אנשים אי-אפשר לחיות יחד באין העשייה

כל אחד מאתנו היה כחיינו מתנדב. גם אני הייתי אחד מאלה שהתנדבו. אני מתנדב גם היום. יש לי חלק בעשייה. יש צורך בשותפות של המתנדב יחד אתנו. המסר צריך להיות עשייה ולא בכיה. עלינו לתנן את האזרח להיות שותף לעשייה.

בהזדמנות זו אני רוצה לדבר על כלי התקשורת. התחיל ככך חבר הכנסת ויקטור שם-טוב, ואני מוסיף. לגבי כלי התקשורת — היום אין דבר מעניין בכנסת. הנושא הזה לא אומר לטלוויזיה דבר. אולי גם ל"קול ישראל" הוא לא אומר דבר. אולי גם לעיתונות הוא לא אומר דבר. למה? מה קרה לאמצעי התקשורת ההמונית? האם התקשורת ההמונית, אשר אמורה להעביר את המסרים לחברה, אין זה מתפקידה להיות כאן היום? האם היא לא מוצאת לנכון להעביר את המסרים האלה של האיש, של המתנדב הבודד, של ארגוני המתנדבים, כדי להציג גם דוגמה למעשים טובים ולא לראות רק את החושך? צריך לראות את נקודות האור כדי שהחברה הזאת תראה שיש גם דברים יפים שנעשים במדינה, למרות כל הבעיות והלכטים שמלווים אותנו. אבל זה לא עומד, כנראה, ברומו של עולם. אולי מחר יהיה נושא אחר, מעניין יותר מבחינת התקשורת, וכולם יבואו לכאן מהר ככל שאפשר.

בשבע שבוע, כשועדת העבודה והרווחה סיירה בשכונה ביפו, במפעלים חברתיים במגזר הערבי, ליוותה אותנו הטלוויזיה. כשכנסו לדירה של משפחה בעייתית, ובאמת היו לה בעיות והיא חיה במציאות עגומה מאוד, הטלוויזיה, יא חביבי, עבדה שעות נוספות, איך להראות לציבור את הבעיה הזאת, איך להביא לו את המסר: תראו איזו משפחה. לעומת זאת, כשהלכנו למשפחה אחרת, גם כן משפחה ערבית, גם היא ביפו, משפחה שקיבלה דירה יפה, ששקמה, משפחה שיש לה כל טוב, אני מאחל זאת לכל עם ישראל — לטלוויזיה אין זמן. הם נעלמו. כשהלכנו למעונות יום שנעשים בהם פעולת התנדבות, כשהלכנו למעונות יום שיש בו ילדים יהודים וערבים ביחד — אין טלוויזיה. אנחנו עוברים כמחי יד על הדברים החיוביים. יש לי ביקורת על הרבה דברים, אבל עם זאת יש להראות גם את האורות. צריך להראות את הצללים, אבל לא ייתכן להראות רק את הצללים. אנחנו צריכים להיות ערים כמיוחד לבעיה הזאת.

כשאנחנו מדברים על האדם, על המתנדב, על זה שתורם מזמנו לחברה, ודאי שיש צורך לא רק להגיד לו תודה, לא רק להוקיר ולהעריך את עבודתו, אלא גם ליצור אווירה שאין זו בושה, ושעבודתו זאת תהיה נחלתם של רבים. ניתן להעביר את המסר הזה גם באמצעים אחרים.

אני מקווה, שממשלת ישראל ושר העבודה והרווחה יעשו את המקסימום ויחשבו פעמיים לפני שגרזן הקיצוצים יונחת לא רק על היחידה, אלא על כל הארגונים. כי אנחנו לא באים במקומם, הם באים במקומנו, וזהו המשימה שאנחנו צריכים לחשוב עליה. כל עוד הם עושים חלק מהעבודה שאנחנו חייבים לעשותה, יש צורך לתת להם את הכלים לכך. תודה רבה.

הד"ר ש' הלל:

אני מודה לחבר הכנסת פרץ. רשות הדיבור לחברת הכנסת מרים גלור-תעסה, ואחריה — לחברת הכנסת אורה נמיר.

מרים גלור-תעסה (הליכוד):

אדוני הישכב-ראש, חבר הכנסת, גם אני מקדמת בכרחה את נציגי ארגוני ההתנדבות. אני מציעה שאם המלה וולונטרי נחליף במלה העברית — התנדבות. יש לנו שפה יפה, טובה, עשירה.

הבעיות החברתיות הגדולות שעמדו ועומדות לפנינו מחייבות תשומת לב מיוחדת, והן אשר גורמות להקמתם של ארגונים וולונטריים ולהפעלתם של מתנדבים.

אני רוצה להזכיר את הבעיה של המשאבים המוגבלים, אתמול היום וגם מחר, מפני שמעולם לא שמענו מממשלה זו או זו, ממשרד זה או זה, שהמשאבים אינם מוגבלים לתחומים של הפעולה הקהילתית-החברתית, וכשנוחת גרזן הקיצוצים, הרבה הקל ביותר לעשותו הוא לקצץ באותן פעולות חברתיות-קהילתיות.

חברת הכנסת שולמית אלוני וחבר הכנסת ויקטור שם-טוב דיברו על ארגון-ג. נכון, יש היום אינפלציה של ארגונים. אנחנו עדים לכך שארגונים שונים עושים פעולות של התרמה, ונמצא שאחת לעשרה ימים או לשבעים ימים יש התרמה של ארגון זה או זה. כל ארגון מתרים למען ארגונו. אנשי כל ארגון רוצים בטובת הארגון שאותו הם מייצגים, אבל הציבור בעיר זו או זו אינו יכול לעמוד בהמשך, ואז יוצא שכר כהפסדו וכולנו מאוכזבים מהפעולה שנעשתה. נשאלת השאלה האם אין צורך — ולדעתי יש צורך — בארגון-ג שיתאם את הפעולות האלה, לא חס וחלילה כדי לבטל ארגון זה או זה או לבטל את עצמאותו או את מטרותיו של ארגון זה או זה. ההיפך מזה. הארגונים חייבים להתקיים ולהתפתח, כל אחד לשם ביצוע מטרותיו, ויש מטרות חשובות ונעלות, אבל חשוב מאוד שהיה תיאום. צריך למצוא דרך כדי שהארגונים האלה יוכלו להיות מופעלים בצורה נכונה, ביחד, למען מטרות טובות משותפות, או כל ארגון למען המטרות שהציב לעצמו.

יש היום המרכז לשירות להתנדבות, עמותה הקשורה, נדמה לי, במשרד ראש הממשלה. יש גם האגודה להתנדבות בעם, אשר מפעילה את השירות הלאומי. אני שואל אותך, אדוני השר, הפעלת שירות לאומי — איפה זה? למה זה לא שייך לאותם ארגונים חברתיים וקשור אליהם? השירות הלאומי, ברובו הגדול, ממומן על-ידי הממשלה, על-ידי המדינה, אבל אנחנו לא יודעים דבר על פעולותיו. אנחנו יודעים שהוא עובד רק במגזר מסוים באוכלוסייה, לא בכל האוכלוסייה. האם האגודה להתנדבות בעם, האם המרכז שהיה קיים פעם, והיום איננו שומע עליו, האם היחידה להתנדבות במשרד העבודה והרווחה, האם היחידה שהיתה קיימת במשרד החינוך, ואולי יחידות אחרות, האם כל אלה ביחד אינם יכולים להיות במסגרת אחת? ואיני מדבר על הארגון הוולונטרי, אלא אני מדבר על היחידות שציננו, הממסדיות. שכן אנחנו כממסד, או משרדי הממשלה השונים כממסד, איננו יכולים לתת את מה שהמתנדב נותן.

האזרח למד על בשרו את דרך החתחתים שהוא צריך לעבור, ולו רק כדי לקבל אינפורמציה לאן ללכת ומה לעשות. אי-פעם היו לשכות מודיעין, שכנו "שירות לאזרח", במסגרת משרד העבודה והרווחה.

שר העבודה והרווחה מ' קצב:
הן קיימות עדיין.

יצחק פרץ (המערך):

כן, עדיין, אבל כשכא הגרזן של הצמצום והקיצוץ — עליהן נחת הגרזן הזה. היחידה להתנדבות, דרך אנב, היא הראשונה שהיה בה קיצוץ.

אנחנו באים היום ואומרים: כואב וניתן לארגונים האלה תשומת לב, נעודד אותם, נגיד להם תודה ונביע להם הוקרה על עבודתם. אבל, איננו נותנים להם כלים די הצורך להפעלת אותן מערכות שאנחנו רוצים בהן.

אני רוצה להתייחס לדבריה של חברת הכנסת שולמית אלזר על ארגון מסרים. אם אני משערת נכון, היא התכוונה ל"יד לאחים".

שולמית אלזר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
נכון.

מרים גלזר-תעסה (הליכוד):
יפה. אני רוצה לומר לחברת הכנסת שולמית אלזר —

שולמית אלזר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אני מתנגדת לכל ארגון כפית.

מרים גלזר-תעסה (הליכוד):
כל ארגון ודרכו שלו. יש משהו שיראה בדבר אחד דבר כפיתי ולא טוב, ויש משהו שיראה מזווית ראייה שונה, שאחר הוא כפיתי ומכתיב דברים. לכן, כשאנחנו מדברים על מתנדבים, אם יש ביקורת — היא צריכה להיאמר. אבל אני חושבת שההתקפה על כפיה לא היתה במקום הנכון. האלרגיה שלך לנושא הרה היא ממש מדהימה. אני מציעה שאולי תהיה לך בקרה עצמית. חוץ מביקורת על הזולת.

שולמית אלזר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

מרים גלזר-תעסה (הליכוד):
אני רוצה להתייחס עכשיו לשלושה מגזרים בחינוך, שאי-אפשר לתאר אותם בלי הארגונים המתנדבים. נושא העלייה החל משנות ה-50. מי מאתנו יתאר את העלייה ואת ההשתכנות במעברות, בלי המתנדבים הנפלאים מכל הגילים? בני נעורים וקונים יצאו בהמוניהם, בגשם וברוח, וסידרו את האוהלים. אני נרגשת מעצם הזיכרון הזה. באנו בלי צו, בלי פקודה. בצו המצפון ובפקודתו יצאנו ועברנו בלי חשבון, בלי תמורה וכלי לשים לכ זמן. אני חושבת, שהתורה אינה מגיעה לנו, אלא למי שזימן לנו את המצווה הזאת, כפי שאומרים חז"ל: שחר מצווה — מצווה.

העובדה שמזדמן למתנדבים לעסוק בפעולות אלה — זו כעצם התמורה שאין בלחה, שאין לה שיעור. ההרגשה הנפלאה שאתה נותן משלך, מומנך, ממחשבתך, מתחושתך לזולת, היא התמורה, היא השכר.

בעניין אחר של העלייה אנחנו עוסקים השנה. ביקרתי בכמה מרכזי קליטה, ומה היתה בקשתם של מנהלי מרכזי הקליטה? — האם את יכולה להגיד לארגונים המתנדבים שלא ישלחו עוד בגדים וחפצים, יש לנו מספיק, אפילו צעצועים וספרים — אנחנו מצוידים.

קשה לתאר איך הארגונים המתנדבים התחרו ביניהם לעשות את הטוב ביותר. זה מרגש. אלה הן הפינות היפות שבחברה שלנו. הן לא גלויות כל כך, אבל הן ניכרות. הן מצויות בעורקים של החברה. הן המסד של הציונות והן הטפחות.

אני רוצה להזכיר דבר נוסף והוא המוסד תהילה — חובנית השכלה ייחודית ללומד המבוגר. בתפקיד הקורס כסגנית שר החינוך והתכנון עברתי בהרבה מאוד מרכזי תהילה, חינוך למבוגרים. איזה אושר, איזה בוקר מלבב ואיזה ערב נפלא היה לראות את המתנדבים, מורות ומורים שיצאו לגמלאות, באים ועוזרים לנשים ולנכרים בגיל מבוגר מאוד, שאינם יודעים קרוא וכתוב. הרי הן יכלו לבלות בבתי-קפה ברכילות, בשיחה ממרפסת למרפסת או כסתם שעומם, או סתם

היור' ש' הלל:

אפילו ביאליק כתב על זה.

מרים גלזר-תעסה (הליכוד):
אפילו ביאליק, ולפני כן במקרא שלנו נאמר —
"למתנדבים בעם ברכו ה'".

אני מקדמת בברכה את כולם. אני שמחה לראות אחת מהפעילות, בת כיתתי מהגימנסיה "תלפיות", הגברת שרה מלצר, ואני גאה על כך. אני מלאה הערכה להחלטה לעשות אתגחה ולדון בנושא הזה, בתוך כל הרעש שאנחנו מצויים בו בשכונות האחרונים. זוהי מעין אתגחה שכולנו זקוקים לה, לא רק חברי הכנסת, אלא הישוב כולו.

יש פינות יפות, יש שמורות טבע של האנוש שבנו. אינני יכולה לתאר חברה אנושית בלי המרכיב ההתנדבותי בה. כרצוני לייחד את הדיבור על החברה היהודית. מקדמת דנה הצטיינה החברה היהודית בחוש טבעי של התנדבות. כל המוסדות הסוציאליים של הקהילה היהודית, ככל קהילות היהודים כמזרח ובמערב, היו מוסדות לא רשמיים, שעסקו בהתנדבות כפתרון הבעיות החברתיות. הכנסת כלה והכנסת אורחים — כמה יפים הסיפורים שעליהם גדלנו. בית-הכנסת לא היה נסגר עד שדאגו לאחוזים האורחים שיתארח כליל שבת אצל איזו משפחה. תמיד היו אנשים שהיו האחרונים לצאת, על מנת לארח את עובד האורח שנטה ללון ונתקע בדרך. לאורח יהודי לא היתה בעיה היכן להשתכן כליל שבת, בחג ובמועד. תמיד היתה התחושה של אחים, שיהיה לו בית, שולחן ומיטה.

חוש ההתנדבות טבוע בדמה של החברה היהודית. המוסדות הסוציאליים היו קיימים לפני כל החוקים והתקנות, ואם רוצה להרחיק לכת, כל החוקים הסוציאליים שבחורתנו הם על בסיס התנדבות — כאשר ידבנו לבו. לא קבעו חומש, לא קבעו שיעור — כאשר ידבנו לבו. לכן, אינני מחפלאה שהחברה היהודית מצטיינת בהתנדבות ובעזרה לזולת, וכך גם כל החברות האנושיות. בזה אנחנו מצטיינים.

שולמית אלזר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
גם הנוצרים מצטיינים בזה.

מרים גלזר-תעסה (הליכוד):
חברת הכנסת שולמית אלזר, תיכף אגיע לדברים שאמרתי. לא הקשבת לראשית דברי. תמיד יש לך עניין מיוחד לתקוף בכל מקום. חכי, תרגעי. את תקפת חלק מן המתנדבים.

שולמית אלזר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
זאת חרפה שיש צנזורה על הנעשה ליהודי אתיופיה וההתעללות בהם.

מרים גלזר-תעסה (הליכוד):
חברת הכנסת אלזר, אני אגיע גם לזה, גם אם את לא רוצה. אני לא הפרעתי לך, אף שהיה לי קשה שלא להפרע לך. תני לי להמשיך את דברי.

אני חושבת שזה המשך טבעי של מסורת טבעית, שיש לנו ארגונים מתנדבים. לכן, אני גם מכינה את התקשורת שאינה מסקרת את זה. היא צריכה לסקר דברים חדשים. דברים שבשגרה לא צריך לסקר. זה חלק מן ההווה שלנו. כשם שהולכים ללמוד ולעבוד, יש גם מתנדבים. זה חלק מן ההווה החברתית שלנו. ברצוני להעיר, שבימי שישי בבוקר, בחקופה מסוימת, היתה פינה יפה מאוד למעשה הטוב. שם היו מספרים סיפורים יפים על מתנדבים. אבל, זו ממלכה בפני עצמה ולה הפתרונים, ואינני רוצה להתעסק עם הנושא הזה.

החברתית והתנדבותית היהודית וההומניזם היהודי. תופעה זאת נעלמה כמעט כליל בחברה הישראלית.

צ'ר לי, רכזי חברי הכנסת, שמהרבה דברים יפים במסורת היהודית נשארו לנו בישראל רק דברים בודדים. היום, כאשר אנחנו מדברים על התנדבות ועל ארגוני מתנדבים, אנחנו חייבים לזכור שני דברים: האחד — שאנחנו נמצאים היום בעיצומם של קיצוצים קשים מאוד בכל תקציבי הרווחה, וכאשר אנחנו נמצאים בקיצוצים קשים בתקציבי הרווחה פירושו של דבר שהחלש שבחוננו — החולה, הזקן, הנכה, המפגר — הוא הראשון לנפגעים. דווקא בתקופה כזאת חשיבותם של ארגוני המתנדבים הופכת להיות לגורם מאוד מרכזי, יותר מבימים כתיקונם. אבל דווקא בימים האלה — ואני רוצה לקוות שהתחושה שלי איננה נכונה — נדמה לי שבחברה הישראלית מתחילה להכות שורשים עמוקים התופעה של אסימות לחלש שבחוננו, יש פחות רגישות, יש פחות פתיחות לזקן, לחולה, לנכה ולמפגר. דווקא היום אנחנו חייבים ביתר רצינות להגדיר מהם התפקידים של הארגונים הוולונטריים.

אני עצמי, רכזי חברי הכנסת, בית־האולפנה שלי, הציבורי והפוליטי, היה תנועת נשים, שהיא תנועת נשים מתנדבת — תנועת נעמ"ת. לכן, אל תחפלאו על שאני מעלה על נס בראש ובראשונה את עבודתן המבורכת של ארגוני הנשים המתנדבות: נעמ"ת, ויצ"ו, תנועת הנשים הדתית־הלאומית, נשות בני־ברית, הנשים הליברליות, נשות חירות וארגונים רבים אחרים, שעושים עבודה מבורכת בראש ובראשונה בחינוך ילדים. 90% ממעונות־היום במדינת ישראל הוקמו ביוזמתם של ארגוני הנשים והם מוחזקים ומנוהלים על־ידם; אומנם בסיוע של הממשלה ורשויות מקומיות, אבל זהו סיוע מצומצם מאוד. ארגוני הנשים נושאים את הדגל והם המובילים בנושאים של הכשרה מקצועית לבנות, של עבודה עם נשים מעוטות השכלה בקהילה, של הכוונה מקצועית ושל טיפוח תודעה ציבורית ופוליטית בקהילה לאותן נשים.

אני רוצה להזכיר כאן את הארגון המתנדב, שלגביו אין שום מתלוקת בכל חלקי הציבור והעם, האגודה למען החייל, על אלפי מתנדביה המסורים בלא גבול, שמייצגת את כל האהבה שהעם הזה רוחש לבנים ולבנות שמשרתים בצה"ל.

אני רוצה להזכיר את אותן אגודות שמטפלות בקשיש, בחולה, במפגר, בנכה. 400 אגודות התנדבות קיימות בארץ. אבל, הבעיה המרכזית של כל ארגון מתנדב ושל כל עבודה מתנדבת ושל כל מתנדב כיחיד היא העימות עם הממסד.

רבותי, אין דבר שמנוגד לעבודה מתנדבת כמו ממסד. אם יורשה לי, אשתמש בשניים־שלושה נחוגים. רבותי, אנחנו עוברים היום על ספרי התקציב של משרד הממשלה ורואים כמה מתקצב לכל משרד. דומני, אדוני שר העבודה והרווחה, שאחד, בימים של הרבה אופטימיות וחקווה, בימים הראשונים שלך במשרד, האמנת שתוכל למזר רשויות ואגפים בתוך משרדך, ואולי גם בין המשרדים. אני יודעת שגם בנושא הזה היו לך מחשבות, אך נסוגות מהם. למשרד ראש הממשלה, שמממן את המרכז לשירותי התנדבות — מייד אני רוצה לומר כמה דברים עליו — מוקצים 188.7 מיליון שקלים. נכון, זה הבריאות — 4 מיליארדים, 188.7 מיליון שקלים. למשרד מיעד למגן־דוד־אדום, לניידות לטיפול נמרץ, שנחשבות ליחידה מתנדבת, לעמותה למלחמה באלצהיימרים, לעזרה ראשונה נפשית — ער"י, למכון ברוקדייל, ל"אליס" ועוד ארגונים מתנדבים חשובים מאוד נוספים. משרד העבודה והרווחה — 179 מיליון שקל. במשרד החינוך והתרבות, רוב

לשבת לשוחח עם חברים. פעמיים בשבוע. כמו שעון, בלא תמורה, היו באות ועוזרות לקבוצות ממש להחזיק עט ביד. על זה רווח הלב.

מעונות־יום — בנוסף על הצוות שקיים במעונות־יום, בעיקר בעירות פיתוח, ראיתי את המתנדבים, ראיתי את המתנדבות, כמה הם שופעי אהבה ושופעי טיפול ואכפתיות, בעיקר — זאת ראיתי בדימונה: בעפולה — בכיתות החריגים, בילדים שקשה מאוד לטפל בהם, פגועי מוחין, וכל מיני כעלי־מום שלא שפר גורלם. המתנדבות האלה באות פעמיים־שלוש פעמים בשבוע, לחצאי ימים, ומטפלות בילדים האלה. יש גם כיתות חריגים של מבוגרים, שהם קודש בשבילן.

חבר הכנסת ויקטור שטייטב הוזכר את בתי־החולים. לא אחזור על כך. מי מאתנו לא התרגש כאשר הוא פקח עיניים לאחר ניתוח ומישהו ליווה אותו ועזר לו להחליף את החלוק או משהו כזה? מי הן? אלה נשים אלמוניות, המקדישות מזמנן, ואין זה נכון שאין להן מה לעשות בחיים. זה פשוט לא נכון. יש להן, והן מעדיפות זאת על הכול.

אני חושבת שאותו מגזר השייך לארגונים המתנדבים מרביק גם את הדור הצעיר. על כך תבורכו אלפי פעמים. גם בדור הצעיר יש תנועה של מתנדבים. הם הולכים בעקבותיכם, כי אתם מהווים להם דוגמה נפלאה. אם בזמן האחרון אנחנו מדברים ככאב לב וכדאגה וכחרדה על תופעה של "ראש קטן" — אנחנו יכולים לדבר במגזר אחר על "ראש גדול", העושה יותר מן המתחייב לעשות, יותר מן הנורמה, להיות ראשונים וללכת למקומות שאולי לא כל כך נעים ללכת אליהם, לא כל כך קל להגיע אליהם, אבל הם מוכנים להגיע לכל מקום ולהישאר כמעט אלמונים. לא יודעים מי הם, אנשי ארגונים וולונטריים.

שמחתי שהשנה הוענקו פרסים לכמה מהם. אני חושבת שזאת היתה בחירה מצוינת. יש, לדעתי, לחשוף את התופעה החברתית הזאת יותר לציבור, לא על־מנת שיעריכו את העבודה, כי כולם מעריכים את העבודה, אלא כדי שאתם תהיו עמוד דלור הצעיר, עמוד אש לדור הצעיר. אנחנו זקוקים לכך כדי שתהיו דוגמה ומופת.

אני רוצה לסיים בברכה ששורותיכם תרכנה, שתיהנו מעבודתכם, כי אתם הדוגמה הנפלאה לארץ־ישראל יפה, נותנת, בלי לקבל תמורה הנראית לעין, שיש בה כולה תחושה של לב ונפש. אתם הנשמה היתירה של החברה שלנו. תודה רבה.

הי"ד ש'הלל:

אני מודה לחברת הכנסת מרים גלזר־תעסה. רשות הדיבור לחברת הכנסת אורה נמיר, ואחריה — לחבר הכנסת יעקב זאק אמי.

אורה נמיר (המערך):

אדוני היושב־ראש, חברי הכנסת, גם אני רוצה להצטרף בפתיח דברי בברכה לנציגי המתנדבים ולראשי ארגוני המתנדבים, שנמצאים היום אתנו כאן בכנסת ומייצגים ציבור גדול מאוד של מתנדבים בישראל.

אני רוצה להצטרף בברכות לחבר הכנסת דב בן־מאיר על היוזמה שנקט בקיום הדיון הזה היום במליאת הכנסת.

גם אני רציתי להתחיל, בקודמתי חברת הכנסת גלזר־תעסה, את דברי במורשה היהודית. הזכר המנהג של "הכנסת כלה". אני זוכרת, כמו חברים רבים היושבים כאן, את המתן בסתר, שהיה אולי מהתופעות הבולטות ביותר במסורת

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

עמיתי חברי הכנסת, צור ברכות וזר פרחים למתנדבים היושבים כאן ולכל מתנדב ומתנדבת בעם הזה. אני עדיין נפעם מהסיוור המאלף שהיה לוועדת-המשנה לתקציב הביטחון במגזר אחד של צבא-ההגנה לישראל, בחיל הים. האמינו לי, מי שהיה צריך לדאות התנדבות לשמה במלוא תפארתה, היה צריך לדאות את הבחורים הנפלאים אלה, שמסכנים את חייהם ועושים עבודת התנדבות להגנת המולדת והמדינה.

המדינה הזאת כולה קמה מתוך התנדבות גדולה אחת. כל העולה אליה היה מתנדב כפוטנציה, וכל נשכח את הארגונים הלוותמים המתנדבים, מהפלמ"ח עד הלח"י, שמתוך התלהבותם כהתנדבותם קמה לנו המדינה הזאת. אכן, יש הרבה אורות ראויים לציין, ומי כמוני, אדם שכא מעמקי ים-המלח, ממפעלי ים-המלח, מעיר שצמחה בלב המדבר בשנים האחרונות ומהווה דוגמה לעבודה אנושית התנדבותית חלוצית, יכול לדבר על התנדבות לשמה. על כן, היום הוא יום מיוחד לכנסת, אשר החליטה להעלות על נס את נושא ההתנדבות בעם, לאות תודה והוקרה לעבודת המתנדבים ברחבי הארץ.

משמעות רבות יש להתנדבות. ההתנדבות מרכזת בצורה מסיבית את משאבי האנוש הנהדרים הגלומים במתנדבים, בלי כל מחיצות פורמליות של פקידים ממוסדרים. המתנדבים תורמים ידע, שעות עבודה, ומשחררים משאבים כספיים לתחומים נזקקים וחדשניים. בזאת אני רואה חשיבות כלכלית רחבה ביותר.

ואולם לא רק זאת, רבותי חברי הכנסת: כפי שהמתנדב תורם ונותן, כך הוא מקבל. ההתנדבות מעלה את הדימוי העצמי של המתנדב, הופכת אותו לאדם שאכפת לו, לאדם מעורב בחברה, שנותן מעצמו ועם זאת לומר על עצמו ומסייע לפתור בעיות משפחתיות וקהילתיות בלי להיות תלוי באחרים.

בשמי כראש עיר עורדתי את רוח ההתנדבות בקרב הנוער, עורדתי את ילדי בית-הספר מפח"ן וכן ילדי בתי-ספר מקצועיים אחרים כדימונה להתגייס לסירות תיקונים. מעבר להתגייסותם לעבודה זו ראיתי בכך תהליך חינוכי ומשקם.

אמהות ברוכות ילדים, אשר התנדבו לעבודה בקהילה, גילו את עצמן, ערכן ותורמתן בעיני החברה ובעיני עצמן על, והן מתמידות בעזרה לזולת ומתפקדות טוב יותר בבית.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, לדעתי יצר לב האדם טוב מטבעו, וכאשר אנו מגרים בו את רוח ההתנדבות ומעודדים אותה, אנחנו מגיעים להישגים מדהימים.

במדינת ישראל הוכח שרוח ההתנדבות מעצבת תהליכים חברתיים חיוביים. בערים וקהילות, שבהן מפותחת תופעת ההתנדבות, החיים טובים יותר מאשר באלה שאין בהן עבודה התנדבותית. בקהילה מתנדבת אנו מוצאים אנשים שיוצאים מהאפתיות שלהם והם מנסים להשפיע על מקבלי ההחלטות ולשכנע אותם לפעול לפי הצרכים האמיתיים של הקהילה.

כראש עיר לשעבר אני יכול להעיד, כי באותן שכונות שבהן הארגון הקהילתי-ההתנדבותי היה חזק והוא נלחם על עקרונותיו, הן במסגרת ועדי בתים והן במסגרת ועדי שכונות, הושגו תוצאות טובות מאוד.

רבותי חברי הכנסת, במקומות שבהם הקהילה והאוכלוסייה נמצאות בתהליך של התנדבות ומעורבות יתר, הממסד העירוני והממלכתי איננו ערוך תמיד לקבל את המצב הזה. התשובה על כך היא בהכשרת מנהיגי קהילה ומתנדבים.

חקציב ההתנדבות, כך מצוין, מוקצב לאגודה להתנדבות בעם. כלומר שירות הכנות שאין מתגייסות לצה"ל, שירות לאומי, מדובר ב-2.122 מיליארד שקל.

רבותי, כאשר הממסד מקדיש כל כך הרבה מתקציבי משרדיו להפעלת מתנדבים והרבה פחות למתנדבים עצמם, לפי חפסיתי, זאת הסכנה הגדולה ביותר למתנדב. העימות בין מי שמפעיל את המתנדב שמקבל שכר, מקבל אחזקת רכב, מקבל הטבות מהטבות שונות, לבין המתנדב שעושה הכול על חשבון ובזמנו הפנוי, הוא העימות הקשה ביותר שבפניו עומד המתנדב מבחינה מוסרית.

הדבר האחרון שעליו רציתי להעיר הערות מספר הוא ההצעה, והרשו לי להשתמש במינוח המזוה הזה — להקים ארגון-גג לארגונים המתנדבים. קודם כול, למי שלא יודע, היו דברים מעולם, וקיימים דברים מעולם. לארגוני הנשים הקימו את מועצת ארגוני הנשים. לא אפגע באיש, אבל התוצאה היתה הקמת ארגון נוסף. אולי אפשר לבוא לידי הידברות שם לגבי נסיעות לחוץ-לארץ, אולי לגבי כנסים בין-לאומיים, ואיני מזלזל בכך. אבל, מי שחושב שארגוני-הגג מתאמים או עושים יחד יותר מכל ארגון לחוד, וככלל זה גיוס כספים, פשוט טועה טעות מרה.

כאשר דיברו על ארגון-גג, הוזכר כאן המרכז לשירותי התנדבות. רבותי, כאשר הוקם לפני 12 שנה המרכז לשירותי התנדבות, כתוצאה מהמלצת ועדת ראש הממשלה לילדים ולנוער כמצוקה, ועדה שהוקמה על-ידי ראש הממשלה דאז גדולה מאד, הכוונה המוצהרת של המרכז היתה לשמש ארגון-גג לכל אותם דברים שיכולים לסייע, ליזום ולדרכן ארגוני מתנדבים, ומה שקורה היום כדיעבד — אינו מניחה שזה נעשה בכוונה, אבל, מישו איננו נותן את הדעת על כך במידה מספקת — הוא שהמרכז לשירותי התנדבות הפך להיות הפרט הקטן ביותר בכל המערכת, נדחק לפינה כלשהי, ולא ממלא היום את כל היעדים שלהם הוא יועד. ולאחר מכן באים לכנסת ומציעים שוקים ארגון-גג. ארגון-גג מעל מה? — מעל לארגון-הגג הקיים.

לכן, רבותי, מניסיוני בעבודת התנדבות ובארגוני מתנדבים, אני רוצה לומר לכם דבר שאולי יישמע מזוה מאוד — תנו לארגונים המתנדבים הפורח, תנו לפעול לכל ארגוני המתנדבים הרוצים בכך. הבה ניתן לכל אחד ליוזם, לעשות, לפעול, להתחרות, כי זו תחרות חיובית ביותר. גם בגיוס כספים, רבותי חברי הכנסת, למדנו מהניסיון, שכאשר כמה ארגונים אוספים כסף או עושים מגבית יחד, תמיד התוצאה קטנה הרבה יותר ממגבית של הנעשית על-ידי כל ארגון בנפרד.

לכן, אני רוצה לשוב ולברך את היוזם, חבר הכנסת דב בן-מאיר, ואת הארגונים המתנדבים ואת נציגיהם. ירבו ארגונים, ירבו מתנדבים, ונהיה אנחנו חלק מהציבור המתנדב הנהדר הזה.

הי"ר א' נחמיאס:

תודה לחברת הכנסת אורה נמיר. רשות הדיבור לחבר הכנסת יעקב ז'אק אמיר, ואחריו — לסגן שר העבודה והרווחה.

בעוד חבר הכנסת ז'אק אמיר עולה, אני רוצה לנצל את ההזדמנות ולברך קבוצה של עיתונאים משווייץ, שכאו ללמוד על פעולתה של הכנסת. אני שמח שהנושא שנדון היום הוא פעילותם של הארגונים הוולונטריים בישראל. ברוכים תהיו ושובו עם רשמים טובים מארצנו לארצכם. חבר הכנסת יעקב ז'אק אמיר, בבקשה.

אני רוצה לנצל הזדמנות זו ולתת ביטוי מעל כמת הכנסת להערכתנו ולהוקרתנו את האיש העומד בראש יחידת ההתנדבות במשרד העבודה והרווחה, מר עזרא ג'נו, שהוא סמל של איש מתנדב בכל לבבו ובכל נפשו ומסור לתפקידו.

אנחנו עושים את כל המאמצים להידוק הקשר בין משרד העבודה והרווחה לכין הארגונים הוולונטריים, ואנחנו מוכנים להדק את הקשר הזה ביתר שאת וביתר עוז, כי אנחנו מלאי הערכה לפעולותיהם.

ההתנדבות היא הייחודיות של עם ישראל. עולם חסר ייכנה. ההתנדבות היא מידת החסד. אנחנו אומרים כל יום שלוש פעמים בתפילותינו: אלוכי אברהם, אלוכי יצחק, אלוכי יעקב. וכמה אנו חותמים? ברוך אתה ה' מגן אברהם. כפי שחכמינו אומרים: כך חותמים. כך — כאברהם — חותמים. כאשר כל אחד מהאבות מסמל מידה מיוחדת, ואברהם מסמל את מידת החסד, במידת החסד חותמים. גם אם לא נעמוד חלילה ביתר המידות, מידת החסד, בה נישאר דבוקים ובה חותמים.

את הייחוד, את העליונות, את ההתעלות של עמנו, ניתן לראות כאשר מתנדבים לעשות מעשים טובים.

אם נשחזר לפנינו את כל הדברים הגדולים, את הפעולות הכבירות, את המפעלים הכבירים שהוקמו, איך הם הוקמו ואיך הם מתקיימים, תבדקו ותיווכחו שהם הוקמו והם קיימים אך ורק בזכות רוח ההתנדבות. רוח עילאית פיעמה בקרב היוזמים. כך אנו יכולים לשחזר את כל מה שפעלו המתנדבים. כל מה שהשגנו הושג הודות לרוח ההתנדבות.

ברור שיש אנשים שמקבלים שכר בעד עבודתם. אבל, אם יש דברים שהושגו, הם הושגו רק כאשר השכר היה, כפי שחכמינו קוראים לו, שכר בטלה. אבל, הם עשו את העבודה מעל ומעבר לשכר שהם מקבלים.

התנדבות, נדיבות, לב, מסירות לזולת — זהו ייחוד עמנו. כבר אמרתי בהזדמנויות אחרות, שזה מה שמבטא את ישוהו של עם ישראל. הרי כאשר בא אותו לאייהודי להלל הזקן וביקש ממנו שיאמר על את כל התורה כולה על רגל אחת, הוא אמר לו מהי כל התורה על רגל אחת — ואהבת לרעך כמוך. אבל, כאשר הוא רצה להסביר ללא-יהודי את הפסוק "ואהבת לרעך כמוך", הוא תרגם אותו "מאן דעלך סני לחברך לא תעביד". בעצם, זה לא התרגום הנכון. "מאן דעלך סני", מה ששנוא עליך, לא תעשה לחברך — זה הרבה פחות מ"ואהבת לרעך כמוך". אבל, הלל ידע שהלא-יהודי איננו מסוגל להבין איך ייתכן לאהוב את חברך כפי שאתה אוהב את עצמך.

זהו ייחוד עמנו, "ואהבת לרעך כמוך" — זאת ההתנדבות, ועל כך תהיו אתם, המייצגים את הארגונים הוולונטריים, אתם וכל אלה שאחם מייצגים אותם — על כך תהיו מכובדים.

אדוני היושב-ראש, אם הכנסת הואילה להקדיש יום מיוחד לנושא זה, פעולות הארגונים הוולונטריים, אני רוצה, מלבד דברי הערכה וברכה שארגונים אלה ראויים להם, להעלות כאן שתי הצעות מעשיות לארגונים הוולונטריים. אני מרגיש, אינני מציע לוותר על הפעולות שהארגונים עושים, כי הן פעולות חשובות מאוד. הכוונה היא לכיוון מיוחד.

הצעה ראשונה: מתוך המון המתנדבים — ואני מקווה ובטוח שהם ישנם — יש לארגן ולשבץ מתנדבים למסודות, לארגן קבוצות מתנדבים לקבל על עצמם אחריות לתפעולם של מסודות.

יש לשלב בהכשרתם אנשי חינוך, אנשי בריאות, עובדים סוציאליים וכדומה, ועם זה יש להכשיר גם את האנשים המקצועיים לעבוד עם המתנדבים.

אדוני היושב-ראש, לסיום, כרצוני להעביר את מסר ההתנדבות ורוחה, אשר הולכים ומתפתחים למנוף אשר יאזן את הבעיות החברתיות שהעם מתחבט בהן. על כן, יש לעודד את כל המערכות שעוסקות בהתנדבות, הן במסגרת הארגונים השונים והן במסגרות הפורמליות יותר.

אני מעלה על הנס את עבודת היחידה לשירותי ההתנדבות במשרד העבודה והרווחה — אדוני השר, תקשיב היטב לדברים שאני אומר — כראשותו של מר ג'נו עזרא. אנשיה עוסקים בנושא זה ימים ולילות למען חברה טובה וצודקת יותר.

אכן, כפי שאמרתי, המסורת ההתנדבותית היא בעיקרה דתית-יהודית. אני מעיר את ההערה הזאת בעיקר בתגובה על דברים ששמעתי מחברת הכנסת שולמית אלוני. הדת היוותה כל הזמן מנוף להתנדבות. לא הייתי רוצה שכמדינת ישראל נהיה נגד התופעה הזאת, שהדת אכן מסייעת לה. בכלל, המוטיבים הלאומי שלנו קצת פוגע בכולנו. אני חושב, שיש לעודד ארגונים וולונטריים ואגודות למיניהן. אני רוצה לציין לשבח את האגודה שעמדתה בראשה שלוש שנים, האגודה למניעת אלכוהוליות, אשר בהתמדה ובעקשנות, תוך שכנוע כל הגורמים במדינה, פתחה מען לגמילה כרמתיגן. אכן, הושגו שם תוצאות טובות של 60% — 70% הצלחה, אדוני השר.

יש לעודד את הארגונים האלה, שלא רק חוסכים ממון החסר למדינה, אלא מביאים עמם רוח אחרת הנושבת במדינה. יש לנו מדינה יפה. צריך לספר לעם על היופי, על האור ולא רק על הצללים ועל הוורידים המרים בינינו. אם נשתכנע שיש לנו מדינה יפה, שאנחנו בונים בה חברה למופת, אזי תהיה המדינה שלנו באמת אור לגויים. זה חלרי בכולנו, אם נפסיק להלקות את עצמנו, נראה את היפה שבנו, וכך נצער קדימה.

הי"ד א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת יעקב זיאק אמיר. רשות הדיבור לסגן שר העבודה והרווחה, ואחריו — יסכם את הדיון חבר הכנסת דב בן-מאיר.

סגן שר העבודה והרווחה מ' פרש:

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדו, אני מעריך מאוד את חבר הכנסת דב בן-מאיר על שהעלה היום את הנושא של הארגונים הוולונטריים לדיון מיוחד בכנסת.

המצפון והמצפן של פעילותנו בנושא הרווחה באים לידי ביטוי בפעילות של הארגונים הוולונטריים.

אני מצטרף לכל אלה אשר בירכו את נציגי הארגונים הוולונטריים שנחבדו — וזה כבודו — להיות נוכחים כעת בכנסת, כאשר אנחנו מקדישים ישיבה זו לפעילות הוולונטרית של הארגונים המוכבדים.

אני מבקר אתכם ואנו מתברכים בכם, כי הגדלתם לעשות עד כה, ואנו מלאי תקווה בידענו מה אתם עוד תעשו בעזרת ה' בעתיד.

במגוון הפעולות השונות של משרד העבודה והרווחה, והפעולות הן במישורים שונים, מטופלים כרכע מיליון איש עלי-ידי האגפים והיחידות, ובכל מגוון הפעולות החשובות עד מאוד יש לנו התייחסות מיוחדת ליחידה להתנדבות, הפועלת כ-90 יישובים בארץ. ובכל פינה ופינה ובכל יישוב ויישוב שיחידה זו, יחידת ההתנדבות, פעילה בהם, אנחנו רואים ברכה.

להורות לכל חברי הכנסת שדיברו כאן. אני שמח שעניין ההתנדבות הוא כל כך חשוב וכל כך מאחד, שמעט לא הצליחו לריב בדיון הזה. זה באמת מקרה יוצא דופן, וצריך לזקוף אותו לזכות מערכת הארגונים הוולונטריים של מדינת ישראל.

קודם כול, כמה הערות לדברי כמה מחברי הכנסת. אין זה נכון שתדמיתו של ארגון המתנדבים היא התדמית של עקרת הבית, או של הגמלאי שאין להם מה לעשות. מי שמצוי היום אצל הארגונים הוולונטריים יודע כמה אנשים המצויים במיטב הפעילות הכלכלית, או המדעית, או המחקרית, או המנהלית שלהם מושיטים יד ומקדישים שעות וימים לעבודה הוולונטרית. לצורך זה יש לבוא לארגונים הללו ולראות אותם בעבודתם, החל מאוניברסיטאות ומכוני מחקר וכלה בארגונים העוסקים בתחומים ספציפיים חלקיים או סקטורליים. מבחינה זו, תדמיתו של הארגון הוולונטרי השתנתה מן הקצה אל הקצה.

יש בדיחה מפורסמת. שאלו פעם יהודי באמריקה אם הוא ציוני, והוא השיב: No, but I am a Hadassah husband. אבל, מבחינה מעשית זה לא נכון שעבודה וולונטרית היא רק של נשים, אם כי העבודה שלהן ברוכה — ומדוע בכלל צריך להתבייש בכך שבארגונים הוולונטריים עובדות נשים? הן עושות עבודה עצומה ואדירה, ומבחינה זו הן תבורנה. ויבורכו כל יתר העוסקים במלאכה.

היתה אייבהנג בעניין רשות-הגג. הארגונים הוולונטריים במדינת ישראל כבר חוקים ועצמאיים מספיק, שאפילו הממשלה הריכוזית של מדינת ישראל — ואני מתייחס לממשלה ספציפית, כל הממשלות במדינת ישראל הן ממשלות ריכוזיות — אינה מסוגלת להתמודד עם המערכת הזאת, אם המערכת אינה מעוניינת להתמודד. הכוונה היא הפוכה בדיוק. אני קראתי לארגונים הוולונטריים לשחק פעולה ביניהם בנושאים בעלי חשיבות משותפת, כמו למשל נושא המדיניות כלפי המסיו. הנוחות ממס לתרומות — דבר זה לא מקובל בארץ כלל, וגם אם היה מקובל בעבר, הרי כימי ספיר המנוח כל הנושא הזה אבר ונשכח. למדיניות המסיו יש חשיבות מכרעת לגבי כמות הכספים הזורמים לארגונים הוולונטריים. יש להניח שבגלל ההנחות במסים זורמים הרבה יותר לספים משהיו זורמים אילולא ההנחות האלה. אם כן, הנכונות והפתיחות גוברות, ועם גבור הפתיחות והנכונות, הנושא הופך להיות נושא המקובל על כולם.

דבר שני, יש נושאים נוספים משותפים לארגונים הוולונטריים, שהם צריכים לעמוד מנגד לממשלה הריכוזית, כדי שהיא לא תשתולל עליהם. בכלל, כל ארגון יכול להשתתף לארגון-גג מתוך רצונו החופשי. בארצות-הברית יש אלפי ארגונים, ורק 135 ארגונים הצטרפו לארגון-הגג, והם יוצרים יחד חזית אל מול הממשלה — דרך אגב, בגלל סיבות אחרות לגמרי, כי ממשלת ארצות-הברית התחילה ב-20 השנים האחרונות להיכנס לנושא של שירותי רווחה ולממן שירותי רווחה. הארגונים הוולונטריים אומרים: רגע אחד, עד איה גבול אתם תממנו אותנו, ולמה זה מחייב אותנו, ועד כמה אנחנו משתעבדים לכם מפני שאתם תומכים בנו. אני חושב שבעיה דומה קיימת גם לגבי ארגוני ההתנדבות שלנו, שחלק מחקציהם בא מהממשלה. נשאלת השאלה, כמה הם חייבים לשלם, מבחינת הציות לדיקטיבות של המערכת הממוסדת, הממלכתית, מפני שהם מקבלים את העזרה? זו שאלה מעניינת וחשובה מאוד.

בטיפולו של השירות למפגש שבמשרד העבודה והרווחה — אני רוצה שהחברי הכנסת יבקרו ויראו את אשר משרד העבודה והרווחה פועל. אני רוצה לציין את העבודה של האיש העומד בראש האגף, ד"ר מאיר חובב. פעולותיו הן לתפארת. יש 28 מוסדות שנקראים מוסדות פר יום, 18 מוסדות ציבוריים ו-11 מוסדות ממשלתיים. ברור שהייתי מתכרך אילו אותם מוסדות פרטיים היו הופכים לציבוריים, אבל זה לא תלוי בנו — כמידה מסוימת אולי זה תלוי, אבל לא באופן מעשי כיום. אם מדברים על המוסדות הממשלתיים, אני חושב שאחת הפעולות שהייתם יכולים לתרום בהן רבות היא, אילו קיבלתם את אותם מוסדות והפעלתם אותם כמוסדות ציבוריים, כל אחד ואחד כעמותה לעצמה וכרכה לעצמה. זה היה נותן לאותם מתנדבים סיפוק גדול, כשהיו רואים ברכה בעמלם, היו רואים את ההישגים באותם מעשים.

הבאתי דוגמה לסוג אחד של מוסדות, אבל, ישוים במגוון הפעילות של משרד העבודה והרווחה דוגמאות רבות כאלה, ואילו השתבצתם כפעולות מסוימות במוסדות מיוחדים. הייתם תורמים הרבה מאוד.

הצעתי השנייה אולי איננה שגרתית, אבל היא רצינית מאוד. ההצעה היא, שהעומדים בראש הארגונים הוולונטריים ייתנו דעתם — סלחו לי אם אחרוני מהמסגרת, אולי לא הייתי צריך להעלות את הדברים מעל במת הכנסת, אבל הגיעו הדברים עד כדי כך, שאני חושב לנצל הזדמנות זו. אתם, נציגי הארגונים הוולונטריים, תנו דעתכם איך מחזירים את רוח ההתנדבות בתודעת אלה, שמוטלים עליהם תפקידים והם מקבלים שכר כדי למלא את תפקידם. אין אני מדבר על חברי הכנסת שמתנדבים לבוא מתי שהם רוצים...

ייתכן מאוד שמתוך שאתם נתונים בעבודה הוולונטרית אין לכם מושג עד כמה נושא זה צריך להדאג אותנו, עד כמה הירקבון חודר לתוכנו. עד כמה הדבר הזה הוא בעוכרנו, ועד כמה יש לתלות בדבר הזה הרבה מאוד מהמצב הכלכלי הקשה שאנחנו נתונים בו — לא הכול, אבל הרבה מאוד. אתם, כארגונים וולונטריים, אני פונה אליכם להקים צוות חשיבה, שחשוב מה יכולים אתם לעשות, כדי להחזיר את תודעת ההתנדבות באלה שמקבלים שכר בעד עבודתם. אולי זה מזור, אולי לאחרים זה לא מובן, אבל האמינו לי, אני מדבר מתוך השדה, מראיית המצב כמו שהוא.

רבותי, אל נרמה את עצמנו. אמרתי, והדבר ידוע וברור, כשביל עם ישראל התורה על רגל אחת היא "ואהבת לרעך כמוך". אבל, כשם שאנחנו מולגים ומתברכים בארגונים המתנדבים — ישראל כשהם עולים עולים עד לרקיע, וכשהם יורדים, הם יורדים עד לתהום. לכן אני פונה אליכם. אומנם תפקידים מעשיים יש לכם, אבל תפקידים מעשיים אלה צריך לשלכם עם תפקידים חינוכיים, ולהחדיר, להגביר ולהגדיל את תודעת ההתנדבות ותודעת המסירות לתפקיד.

משרד העבודה והרווחה — שמעתם מהשר — כל-כחול מעוניין בקידום הנושאים שאתם פעילים בהם. משרד העבודה והרווחה עומד לרשותכם ולשירותכם. ארגונים וולונטריים, עשייתם גדולות בעבר. אנו מלאים תקווה, שאתם אתנו ואנחנו אתכם נגדיל לעשות. בעזרת ה', גם כעתיד.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לסגן שר העבודה והרווחה. אני מזמין את חבר הכנסת דב בן-מאיר לדבריי סיכום.

דב בן-מאיר (המעריך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, ראשית, אני מבקש

חברי הכנסת, אני שמח להודיע, שכל סיעות הכית התלכדו להבאת הצעת סיכום אחת, ואני עומד לקרוא אותה לפניכם לסיכום הדיון הזה. והרי הצעת הסיכום:

הכנסת מקדמת בכרחה ובסיפוק את פעולתם של הארגונים הוולונטריים ואת מאות אלפי המתנדבים בישראל החורמים תרומה נכבדה ביותר לגיבוש חוסנה הפנימי של החברה הישראלית.

הכנסת רואה בעבודה הוולונטרית מפעל חיוני, המשלים את פעולתה של המערכת הממלכתית ובא לא אחת במקומה. הכנסת קוראת לממשלה להקל את עבודתו של הארגון הוולונטרי על-ידי מדיניות מיסוי עזרת, על-ידי פתיחת ממסדית לצרכיו ולמקצועותיו של הארגון הוולונטרי ועל-ידי ריכוז הטיפול בנושא ההתנדבות בממשלה ומניעת פיצול בפעולות ובתקציב.

הכנסת קוראת לציבור הרחב להצטרף לארגונים הוולונטריים ולעזור להם בן כסף, והן בשווה כסף, והן על-ידי מתן חמיכה מוסרית לפעולתם, כדי שיוכלו למלא את תפקידיהם החשובים דווקא בתקופה הכלכלית והחברתית הקשה העוברת עתה על המדינה.

הכנסת קוראת לארגונים הוולונטריים להגביר את פעולתם הכרוכה, כדי לאפשר למדינת ישראל ולתושביה להתמודד עם האתגרים שהיא ניצבת בפניהם עתה ובכל הזמנים.

אדוני היושב-ראש, אני מבקש ממך להביא הצעת סיכום זו לאישור הכנסת.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת בן-מאיר.

מרים גלורית-עסה (הליכוד):

מקובלת עלי הצעת הסיכום. אבל אני מבקשת שבמקום המלה וולונטרי תבוא המלה מתנדב.

היו"ר א' נחמיאס:

כאיש מסדר חובבי השפה, אני מסכים.

חברי הכנסת, לפנינו הצעת סיכום אחת שהביא חבר הכנסת דב בן-מאיר לסיכום הדיון בנושא הארגונים הוולונטריים בישראל. אני מעמיד הצעה זו להצבעה.

ה צ ב ע

הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת ד' בן-מאיר

נתקבלה.

היו"ר א' נחמיאס:

אני קובע שהצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת דב בן-מאיר בנושא הארגונים הוולונטריים בישראל נתקבלה פה אחד.

נלווה את רכבות המתנדבות והמתנדבים בכרכות מאלופות, שילכו מחיל אל חיל.

ועכשיו, לא אכחד מכם, יש גם בעיה של רישוי מוסדות וארגונים וולונטריים. בארץ הדבר הזה אינו קיים היום. בארצות-הברית ארגון וולונטרי שמוציא יותר מ-50% מהכנסותיו על גיוס תרומות מאבד את רישיונו להיות ארגון וולונטרי. דבר כזה אינו קיים בארץ. הארגונים הגדולים, המסודרים, שמפרסמים כל שנה מאון, שמוסרים דין וחשבון, סובלים מאוד מארגונים קטנים כאלה או כאלה שקמים ולמעשה איש אינו מפקח מבחינה ציבורית על הכספים הזורמים אליהם. זה גם נושא של הגנה עצמית ושמידה על תדמיתו של הארגון הוולונטרי, כי די אם מפרסמים איזו שערורייה על ארגון קטן כזה או כזה, ועל כל העדה יוצא הקצף, וכל נושא ההתנדבות מאבד ממעמדו ומיוקרתו בעיני הציבור. ואחרי הכול, מה עוד יש לארגון הוולונטרי, אם לא היוקרה והאמון שהציבור נותן בו, שהוא עושה עבודה לשמה, שאינה תלויה בדבר, ולכן טוב לתת לעזור לארגון כזה. כך שגם מן הבחינה הזאת יש חשיבות להתארגנות כזאת, אבל היא איננה יכולה, כמובן, לצאת מהבית הזה ולא מהממשלה; היא יכולה לצאת רק מהארגונים עצמם. אם הארגונים ירצו — הם יתארגנו, לא ירצו — לא יתארגנו. ודאי שאיש אינו יכול לכפות עליהם דבר כזה.

אני רוצה להדגיש מה שאמר חבר הכנסת שם-טוב, והוסיפה עליו אחר כך חברת הכנסת חעס-גלור, שיש דברים שהמערכת הממשלתית איננה יכולה לעשותם. מדינת ישראל יכולה לתת לעולה חדש דירה ועבודה ושירותי בריאות וחינוך. להיכנס עם עוגה ביום שישי אחרי-הצהריים ולהגיד למשפחה: ברוך בואכם למדינת ישראל, אתם אחינו, אתם שכנינו — את זה לא יכולה לעשות המדינה. את זה יכולים לעשות רק השכנים. רכבות עולים עזבו את הארץ, כיוון שלא נמצא השכן שייכנס עם העוגה ויאמר: ברוך הבא למדינת ישראל. זה מה שקוראים כישלון הקליטה החברתית. ואותו דבר בכל תחום ותחום. ולכן העניין הזה של ההתנדבות כל כך חשוב, חשוב בעולם היהודי כולו. בני הקהילה היהודית בארצות-הברית מצטיינים בכך, והוא חשוב גם אצלנו.

והדבר האחרון שרציתי לעמוד עליו הוא התופעה המעניינת של הדיאלוג עם אותם עשרות ראשי ארגונים וולונטריים, שישבו אתנו במשך כל הדיון הזה, לא כולם, חלקם כבר עזב, בפרט אלה שמחאו כף כאשר חבר הכנסת שם-טוב העיר שהוא אילו שמח אלו יותר חברי כנסת היו מתנדבים לשבת בדיון הזה. מכאן אתם יכולים לראות מהו פירושו של הפסוק: "אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו". קשה לשבת במליאת הכנסת שעתיים-יוצי' ולהאזין לחברי הכנסת. עובדה היא שלא כל המומונים התמידו בכך במשך שעתיים-יוצי'.

על כל פנים, גם אם נציגי הארגונים לא יכלו לענות לנו בדיון הזה, או להתערב בו, על אף שזה לא דיאלוג, זה בכל זאת היה דיאלוג. אנתנו דיברנו אל ראשי הארגונים, אל החלק הנכבד של ראשי הארגונים הללו, ואני חושב שהדברים שלנו לא נפלו על אוזניים אטומות, והציבור כולו, וגם אמצעי התקשורת, ייתנו בוודאי לנושא הזה את הביטוי ההולם.

ד. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

על שולחן הכנסת החלטת ועדת הכספים, המאשרת הוראות בצו מס ערך מוסף (שיעור המס על עסקה ועל ייבוא טובין), התשס"ה — 1985. תודה.

היו"ר א' נחמיאס:

הודעה למזכיר הכנסת.

מזכיר הכנסת ש' יעקבסון:

ברשות היושב-ראש, הנני מתכבד להודיע, כי הונחה היום

ה. הצעת חוק מיסוי נקודות קצבה (הוראת שעה) (תיקון מס' 2), התשמ"ה — 1985*

(קריאה שנייה וקריאה שלישית)

קצבאות הילדים מדי חודש בחודשו. היום קיבלנו, אנחנו השכירים, את תלוש המשכורת, וכל אחת יוכל להיווכח שהוא משלם מס בשל קצבת הילדים. לא כן המצב לגבי עצמאים. שכן אלה משלמים את המס אחת לשנה, או יותר נכון, כחלוף 14 חודשים מן החודש הראשון של השנה, על-פי נוסחה שמתאימה את המס לאינפלציה. והרי אנחנו אומרים כל הזמן שהמס הזה איננו צודק, אליבא דכולם, ובכללם שר האוצר וסגנו שנוכח כאן, וכל מטרתו אחת — ספיגה, והנה, כשאנחנו רוצים לספוג, לפתע מתברר שהשכיר משלם את המס הזה מדי חודש בחודשו, ובגלל רשלנות או אי-הכנה העצמאי משלם אותו רק בעת שהוא מגיש את הדין-יחסבון שלו, אחת לשנה. אם החוק הזה בא לספוג כספים, והוא בוודאי איננו צודק, צריך לתקן את העיוות הזה. אני יודע שיקום מישהו ויאמר: אתה יודע שזה כרוך בהנפקת פנקסי מקדמות חדשים לכל ציבור העצמאים, וזה עולה כסף, אולי יותר ממה שהמס יכניס. אני אומר, שבעצם החוק הזה, שאותו אנחנו מאשרים היום בקריאה שנייה ושלישית, הוא כן של חוק שאישרנו כינואר 1984, ומאז חיינו בלי התיקון שמוכנס היום. חבל שלא חשבו אז על הכעיה, שכן מאז הנפיקו פעמיים שני פנקסי מקדמות לכל עצמאי.

לכן, אם אומרים שמטרתו של החוק הזה היא אחת, ספיגה, צריך להטיל אותו הן על העצמאים והן על השכירים, מדי חודש בחודשו. אם אין בו תועלת, לא צריך לאשר אותו. אבל, ודאי שאנחנו צריכים לשמור על שוויון בין העצמאים לשכירים. אולי זה חוק יחיד במינו, שכן ציבור העצמאים מועדף כאן, לדעתי לא בצדק, ועל כך אני מצר.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת דן תיכון. רשות הדיבור לחבר הכנסת יגאל כהן, בשם ועדת הכספים.

יגאל כהן (בשם ועדת הכספים):

אדוני היושב-ראש, אני מבין שאני פטור מלהשיב על ההסתייגות שלא נזמקו על-ידי חבר הכנסת אבוחצירא וצבן. לכן אשיב בקצרה על ההסתייגות של חבר הכנסת דן תיכון.

היו"ר א' נחמיאס:

לפי התקנון אתה פטור מלהשיב גם על ההסתייגות של חבר הכנסת תיכון.

יגאל כהן (בשם ועדת הכספים):

בכל אופן, מצאתי לנכון להאיר את עיני חברי הכנסת בשתי בעיות. האחת, ועדת הכספים עמדה על כך, בניגוד לדעת האוצר, שהחוק לא יחול רטרואקטיבית החל מאפריל, כפי שהתכוון האוצר, אלא מיום אישור החוק, קרי רק ממשכורת יוני. וכבר בנקודה זו אני רוצה לתקן את דבריו של חברי דן תיכון, שעוד לא שילמנו את המס במשכורת מאי. נשלם אותו רק ממשכורת יוני, ולא החל מאפריל.

דן תיכון (הליכוד):

לפי החוק הראשון כבר משלמים את המס 16 חודשים.

יגאל כהן (בשם ועדת הכספים):

אבל את המס הזה נשלם ממשכורת יוני, ולא ממשכורת מאי. ובכן, הוועדה לא קיבלה את עמדת האוצר, ואמרה שלא יכולים להטיל מס רטרואקטיבי, גם בנושא הזה.

היו"ר א' נחמיאס:

חברי הכנסת, אנחנו עוברים לנושא הבא בסדר-היום: הצעת חוק מיסוי נקודות קצבה (הוראת שעה) (תיקון מס' 2), התשמ"ה — 1985. המובא לקריאה שנייה ולקריאה שלישית. חבר הכנסת יגאל כהן יביא את הצעת החוק בשם ועדת הכספים.

יגאל כהן (בשם ועדת הכספים):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הנני מתכבד להביא לקריאה שנייה ולקריאה שלישית את חוק מיסוי נקודות קצבה (הוראת שעה) (תיקון מס' 2), התשמ"ה — 1985.

לפי החוק העיקרי, הוטל מס על נקודות קצבה שלהן זכאי ישיום שיש לו שלושה ילדים או פחות. בשל כל אחד משני ילדיו הראשונים, אם המס השולי של הנישום מגיע ל-50% לפחות.

מוצע לתקן את הוראת השעה כך, שהמס יוטל על נקודות הקצבה בשל כל אחד משלושת ילדיו של הנישום, במקום שני ילדיו הראשונים בלבד, והנישום יחויב במס על הקצבאות, אם המס השולי שלו מגיע ל-45% לפחות, במקום 50%.

מדובר בנקודות קצבה המתקבלות לפי פקודת מס הכנסה בלבד, ואילו הקצבה שמקבל יוצא-צבא בשל ילדו השלישי לא חויבה במס.

מוצע שהשינויים הללו יחולו החל בנקודות הקצבה המשולמות בחודש יוני 1985.

פירוש הדבר, שמי שיש לו הכנסה של 708,000 שקלים בחודש מאי יצטרך לשלם מס על הקצבאות של שלושת ילדיו הראשונים, אם יש לו שלושה ילדים או פחות, לעומת הכנסה של 934,000 שקלים לחודש בחודש הקורס. עד עכשיו הכניס המס 36 מיליון דולר לשנה. התוספת בעקבות התיקון תהיה 16 מיליון דולר לשנה. מספר המשפחות הנוספות שייכנסו למעגל המס הוא 135,000. נוסף על 200,000 משפחות שכבר מצויות בו.

אני מבקש מהכנסת לאשר את החוק בקריאה שנייה ושלישית. יש כמה הסתייגויות, ואני אשיב עליהן במידת הצורך.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת יגאל כהן. חברי הכנסת, יש כמה הסתייגויות לחוק. לחבר הכנסת אהרן אבוחצירא הסתייגויות לשם חוק ולסעיף 1. חבר הכנסת אבוחצירא איננו באולם. לסעיף 1 — הסתייגות לחבר הכנסת צבן, חבר הכנסת צבן איננו באולם. לאותו סעיף — הסתייגות לחבר הכנסת דן תיכון, בבקשה.

דן תיכון (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, כימים כתיקונם המס מיותר, ואין ספק שהוא פוגע יותר משהוא בונה. אבל, במצב שנוצר, כשנוקטים בצעדים שליליים, גם המס הזה ייחשב לענק.

אני מעיד על עצמי, שאני שייך למה שנקרא "ציבור העצמאים". אבל, הפעם אני עולה לכאן בשם השכירים, וכמדומני הם מופלים לרעה. שכן, השכיר משלם את המס על

חוכרת ליד, ישיבה צ"ב

— הצעת חוק מיסוי נקודות קצבה (הוראת שעה) (תיקון מס' 2):
— הצעת חוק בנק ישראל (תיקון מס' 15) —

התיקון של חבר הכנסת י' צבן לסעיף 1 לא נתקבל.

סעיף 1, בנוסח הוועדה, נתקבל.

הצעת חבר הכנסת ד' תיכון אחרי סעיף 1 לא נתקבלה.

סעיף 2 נתקבל.

היו"ר א' נחמיאס:

זו היתה הצבעה על סעיפי החוק בקריאה שנייה. מאחר ששום הסתייגות לא נתקבלה, אני מעמיד להצבעה את החוק בקריאה שלישית.

ה צ ב ע

חוק מיסוי נקודות קצבה (הוראת שעה) (תיקון מס' 2), התשמ"ה — 1985, נתקבל.

היו"ר א' נחמיאס:

אני קובע שחוק מיסוי נקודות קצבה (הוראת שעה) (תיקון מס' 2), התשמ"ה — 1985, נתקבל.

1. הצעת חוק בנק ישראל (תיקון מס' 15), התשמ"ה — 1985* (קריאה ראשונה)

לצורך פעולותיה העסקיות או כמפורט להלן, היא לא תוכל ללוות אלא במקרים האלה: 1. בכל נקודת זמן תוכל לקבל הממשלה מבנק ישראל מקרמה ארעית, שהיא בעצם מקדמת גישור למימון הוצאותיה, בהיקף של לא יותר מ-1.6% מסך כל התקציב הרגיל, שזה בממוצע דולרים שווה-ערך של 200 מיליון דולר, ובמשך שני חודשים בלבד — שהם חודשי השיא בפעילות הממשלה מצד ההוצאה, כשאין לה הכנסה מקבילה בצד ההכנסות — והם נודדים על פני השנה, לא יותר מ-3.2%, שהם כ-400 מיליון דולר. מקדמה ארעית זאת, כפי שאמרת, נועדה לפתור בעיות גישור במהלך השנה בין עיתוי ההוצאה לעיתוי ההכנסה. הממשלה תהיה חייבת, על-פי הצעת חוק זו, להתיר את המקדמה הארעית לפני תום שנת הכספים; 2. הממשלה תוכל ללוות מבנק ישראל הלוואה באמצעות איגרות-חוב למימון הגירעון במטבע-חך בחקציב, אם יהיה גירעון; 3. הלוואות למימון תחור חובות העבר של הממשלה לבנק ישראל, בגין מקדמות העבר שקיבלה הממשלה מבנק ישראל, זה מה שאנחנו קוראים — המקדמה הקבועה.

ב. תהיה תקופת מעבר לשנים 1985 — 1987. בעתיד תוכלנה להיות הלוואות גישור רק בהיקף קטן, ואילו בתקופת המעבר, בשנים 1985 — 1987, תותר עריין הזרמה ממשלתית בהיקף הולך ויורד. לכן תותר הלוואה מבנק ישראל על-פי המסלול הבא: בשנת 1985 — סכום בשקלים שהוא שווה-ערך ל-1.2 מיליון דולר, שליש מסכום זה ייתן באמצעות מכירת איגרות-חוב סחירות לבנק ישראל. סכום זה נמוך מעט מהגירעון העולה מהתקציב המאושר לשנת 1985, שהוא שווה-ערך בדולרים לגירעון השקלי, שהוא מיליארד ו-364 מיליון. פירוש הדבר הוא, שהממשלה תצטרך להפעיל מדיניות אגרסיבית לגיוס הון מהציבור. הסיבה שלא כל הכיסוי הזה, אלא רק שליש יהיה באמצעות מכירת איגרות-חוב סחירות

העצמאים כולם כבר קיבלו את פנקסי המקדמות. הם כולם ישלמו את המס הזה צמוד. כהתאם למס שהם משלמים בפועל. לכן, באופן טכני וגם באופן ענייני הפער איננו גדול. הם משלמים את המס צמוד. פנקסי המקדמות כבר נשלחו לכל העצמאים, ואי אפשר לחקן את זה. גם אי אפשר להעריך היסוך את ההכנסה לפי המקדמות.

לכן, אדוני היושב-ראש, הוועדה, על דעת רוב חבריה, לא קיבלה את ההסתייגות הזאת, ואני מציע לאשר את החוק כפי שהוא מובא על-ידי הוועדה, בלי ההסתייגות.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת יגאל כהן, חברי הכנסת, אנחנו עוברים להצבעה. לחבר הכנסת אבוחצירא הסתייגות לשם החוק. אני מעמיד אותה להצבעה.

ה צ ב ע

התיקון של חבר הכנסת א' אבוחצירא לשם החוק לא נתקבל.

שם החוק, בנוסח הוועדה, נתקבל.

התיקון של חבר הכנסת א' אבוחצירא לסעיף 1 לא נתקבל.

היו"ר א' נחמיאס:

חברי הכנסת, אנחנו עוברים לסעיף הבא: הצעת חוק בנק ישראל (תיקון מס' 15), התשמ"ה — 1985, בקריאה ראשונה. יביא את החוק סגן שר האוצר. אדוני סגן שר האוצר, בבקשה.

סגן שר האוצר ע' אמורי:

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, הגירעון המקומי של הממשלה, שהוא הפער בין הוצאותיה המקומיות להכנסותיה המקומיות בחקציב, מומן עד עתה בחלקו על-ידי גיוס הון מן הציבור. החלק שלא מומן באמצעות גיוס הון, דהיינו — הלוואות שהממשלה נוטלת מאצל הציבור באמצעות החיסכון של הציבור, הוא ההזרמה. להזרמה הממשלתית, שהיא כמידה מסוימת מקבילה להדפסת כסף, יש השפעות מרחיבות על הנכסים הכספיים שבידי הציבור ועל האינפלציה. היא אף מגבירה את רכישת המט"ח בידי הציבור. ככל שהגירעון הממשלתי שלא מומן על-ידי גיוס כספים מאצל הציבור — גירעון בין ההוצאה המקומית לבין ההכנסה במטבע מקומי — אלא מתממן על-ידי הדפסת כסף או על-ידי המרת מטבע-חך, הוא מקנה כוח קנייה לציבור, ואותו כוח קנייה עודף שבידי הציבור גורם להתייקריות, לעליית המחירים, ואף פוגע במאזן התשלומים בכך שהוא דוחף לייבוא ויוצר ביקוש מקומי גואה שמתחרה בייצור שיכול היה להיות מיועד לייצוא. ההזרמה הזאת מומנה עד עתה באמצעות מלווה המקדמה מבנק ישראל. הגירעון או העודף בחשבון מטבע-חך, שמוזכר בחוק שמונח לפניכם, הוא ההפרש בין הכנסות הממשלה במטבע-חך לבין הוצאותיה. לגירעון בחשבון מטבע-חך יש השפעה ישירה על יתרונות מטבע-החך של המדינה.

ועתה נפנה לחוק עצמו. עיקרי החוק הם כדלקמן: א. הממשלה לא תוכל ללוות מבנק ישראל, או מהבנקים המסחריים, והיא תוכל ללוות מהם, מהבנקים המסחריים, רק

לבנק, ושני שלישים בצורת הלוואה, היא שסכום יותר גדול היה מתחרה באגרות החוב הממשלתיות ויכול היה להפיל את השוק. אנחנו לא רוצים שהמעבר יהיה כל כך חד והסכום בשנה הראשונה הוא יחסית גדול. ב־1986 מדובר שתותר עדיין הזרמה בשקלים שתהיה שוות־ערך ל־800 מיליון דולר. מחצית מסכום זה תינתן כנגד מכירת אגרות־חוב סחירות לבנק ישראל. ב־1987 יאופשר סכום שווה־ערך ל־200 מיליון דולר כהזרמה — כל הסכום תמורת מכירת אגרות־חוב סחירות לבנק.

כבוד היושב־ראש, כנסת נכבדה, אדוני הנגיד, שינוי בחוק לגבי סכומים אלה יוכל להיעשות רק ברוב מוחלט של חברי הכנסת, כך שאני מאמין ומקווה, שבאמצעות חוק זה תכונן הממשלה את מהלכיה באופן כזה שבעתיד לבוא היא תוכל החלטות בקשר להצעת חוק התקציב, והכנסת תוכל חוקי תקציב שיהיו כהתאם למגבלות של החוק הזה. השנה כשתתקציב כבר הוגש וכבר אושר, הממשלה תעשה כל אשר לאל ידה בתחום הפעילות בשוק ההון שתהיה אגרסיבית יותר, כדי שהפער של מיליארד 364 מיליון שקלים, שהם שווה־ערך של מיליון דולרים — זהו ההבדל בין מה שמשמטע מהתקציב כפי שהוא אושר, אם הוא יקיום ככתבו וכלשונו לגבי הסכום שקובע לשנה הזאת בחוק בנק ישראל המוגש עתה — שפער זה יכוסה באמצעות גיוס הון מהציבור.

אבקש להביא את הצעת החוק הזאת לאישור הכנסת בקריאה ראשונה.

היו"ר א' נחמיאס:
תודה לסגן שר האוצר, חברי הכנסת, אנחנו ניגשים לדיון. הדיון הוא אישי. נרשמו 14 חברי כנסת, ואני מודיע שהרשימה סגורה. רשות הדיבור לראשון הנאמים, לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי, ואחריו — לחבר הכנסת אוריאל לין.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, ההוראות שהתיקון הזה מביא בפנינו הן למעשה הסדרים, תנאים שאפשר היה לקיים אותם שלא במסגרת תיקון חוק אלא במסגרת הסכם שייחתם בין בנק ישראל ובין הממשלה, או על־ידי הקפדה נכונה על מדיניות. החוק הזה, נראה לי, מעיד על החולשה של ביצוע מדיניות הממשלה בתחום הכלכלי, כי למעשה כל הדברים שנאמרים כאן הם החלטות של הממשלה, שהיתה יכולה להחליט לא לבצע אותם או כן לבצע אותם, והיא אינה צריכה להגביל את עצמה על־ידי חקיקה. אבל, אם היא כבר מגבילה את עצמה על־ידי חקיקה, הרי יש הרגשה שהיא לא לוקחת את זה — עם כל הכבוד — ברצינות גדולה.

אם אנחנו אומרים, וציון זאת סגן השר כסוף דבריו, שאין לשנות את האמור בסעיף 45 אלא ברוב של חברי הכנסת, אדוני היושב־ראש, בתיקון רגיל לחוק, שמתקבל אולי ברוב של 15 — 20 חברי כנסת, אחרי הקריאה השנייה והקריאה השלישית, התקיפות של הסעיף הזה שאפשר לשנות את החוק הזה רק ברוב של חברי הכנסת נראית לי מפקפקת ביותר מבחינה קונסטитуציונית ומבחינה משפטית. אבל, ממה נפשך, נניח אפילו שהסעיף הזה הוא סעיף שתופס — ואני מרשה לעצמי לחלוק על כך ולהצטרף לחיכוי של חבר הכנסת רמון שחורף כאלן — אינני חושב שהוא תופס, אבל נניח זאת, לצורך הוויכוח — מדובר על רוב של חברי כנסת. ממה נפשך, אם הקואליציה תהיה שלמה, הרי רוב חברי הכנסת הם הרבה פחות מקואליציה. אם הקואליציה איננה שלמה או לא מתקיימת, ממילא הדבר הזה לא יעלה ולא ייסיף.

אדוני היושב־ראש, בסופו של דבר, אנחנו נמצאים כמה ימים אחרי פרסומו של דוח נגיד בנק ישראל. שבו חקף הנגיד וביקר בצורה קשה מאוד את הממשלה ואת המדיניות הכלכלית שלה. נגיד בנק ישראל הוא למעשה היועץ של הממשלה בכל מה שנוגע לענייני הכספים. לא שער לעצותיו ולהערותיו במשך הרבה זמן. מה שאנחנו רואים כאן הוא, שכרי שתהיה הגנה קצת יותר חזקה לממשלה בפני עצמה, היא קובעת לעצמה מסגרת חוקית. אבל, כאמור, המסגרת החוקית הזאת רופפת ביותר. אני גם חושב שהסעיפים השונים, המתייחסים לדברים מהותיים ולא למספרים, גם הם נרשמו והובאו לפנינו, הייתי אומר, עם חיוך מכריש, ולא באופן רציני.

תנאי ההלוואות — נאמר בסעיף קטן 45א(ד), "תנאי ההלוואות שיינתנו לפי סעיף קטן (ב)(1) ו(2) ייקבעו בהסכם בין שר האוצר לבין הנגיד". זה יפה מאוד, בהנחה שיש הסכם בין שר האוצר לבין הנגיד. מה יקרה כשאין הסכם? מדובר בסופו של דבר בדברים חשובים מאוד. מדובר בהלוואה. מדובר בהלוואה ככל כך רוצים להגן עליה, שאנחנו נותנים לה שריון בסעיף 45א ואומרים שאין לשנות את הסעיף שעליו אנחנו מדברים אלא ברוב של חברי הכנסת. בכל זאת, אנחנו קוראים בסעיף הזה, ככתוב, שתנאי ההלוואות ייקבעו בהסכם. מי קובע מה יהיה כאשר יהיה סכסוך או יהיו חילוקי דעות בין שר האוצר לבין הנגיד? החוק שותק בעניין זה. לדעתי, זה לא מעיד על התעמקות יתירה במצב החוקי, שרוצים להסדירו.

אדוני היושב־ראש, אני לא אצביע נגד החוק הזה. אינני חושב שלא צריך להעביר אותו לוועדה. בהחלט, צריך לדון בו בוועדה. אבל, יש בו כוונה, הייתי אומר, להחלשה של המחוקק, של כוח החוק, או הניצול לרעה של החוק לצורך הסדרת עניינים, שאפשר להסדיר אותם בדרך אחרת. זאת ירייה בתחתים על דברים שאולי לא היה צריך לירות בהם כלל.

אני חושב שהדבר הזה ישפיע לרעה על כל תהליך החקיקה בבית הזה. הוא יכול להשפיע לרעה גם על היחס שלנו אל מעשי החקיקה המוצאים מתחת ידינו. אין לי כל ספק שאם הממשלה תצטרך, מסיבה כלשהי, לחרוג בשלב מאוחר יותר מהמסגרות של 270,600 מיליון שקל בכל רבעון, או מהמספרים האחרים הבלתי מעוגלים והמזוהים האלה, היא תמצא את הדרך להתגבר על כך על־ידי תיקון החוק או על־ידי פריצה בדרך אחרת, ביצירת תנאים שיכולים במידה רבה לסתור את הסכומים האלה.

לכן, עם כל זה שאולי החוק הזה בא להסדיר משהו שביסודו הוא חיוכי, הצורה שבה הדבר נערך, האווירה שבה הוא נוצר ומונח לפנינו, כאשר נגיד בנק ישראל איננו אחד מהאנשים שלדבריו שומעים ועל־פי עצותיו הולכים — יש לי תחושה שאנחנו עושים כאן מעשה חקיקה לא טוב. הייתי מציע לעבד את החוק הזה, כדי שיהיה מכובד יותר ומתאים יותר למטרותיו, ויתאים במתכונתו לצרכים שאותם הוא בא לשרת.

בחינה עניינית יותר ולשאלו האם הוראות החוק האלה שמוצעות לנו ישיגו את המטרה שהן אמורות להשיגה. זו השאלה המרכזית. משום שפרט למכלה המוטלת על הממשלה לגבות כספים, יש כאן שלושה חריגים שעל-פיהם כן ניתן ללוות את הכספים, וכדאי להתעמק קצת בחריגים האלה.

החריג הראשון עוסק במקדמה הארעית שהממשלה יכולה ליטול מבנק ישראל, אומנם בשיעור מוגבל לעומת מה שהיה בעבר. בעבר אפשר היה ללוות עד כדי 20% בצורה של מקדמה ארעית. עכשיו מדברים על 1.6%, אבל זו מקדמה ארעית. החריג השני מדבר על נטילת הלוואות לצורך מימון של עודף הוצאה במטבע-חוץ, והחריג השלישי מדבר על נטילת הלוואות לצורך החזרת הלוואות קיימות.

הבה נבחנו את החריגים. לגבי עניין המקדמה הארעית, יש אכן מגבלה משמעותית ביותר בהצעת החוק שלפנינו, אבל לא מצאתי בדברי ההצעה, כפי שמצאתי בעניין החזר הלוואות — הווי אומר הדפסת כספים — כאילו ערכים-צריך להחזיר את המקדמה. אומנם המקדמה צריכה להיות מוחזרת במרוצת שנת המס, אבל בשום מקום לא נאמר שהיא צריכה להיות מוחזרת בערכים ריאליים, כפי שנאמר לגבי החזרת הלוואות. על אף שאנחנו מדברים על החזר מקדמה בתוך שנת המס, אנחנו יודעים מה זה אומר כשלא צריך להחזיר את המקדמה בערכים ריאליים. זה מהווה בהחלט הזרמה אמיתית במשק, אם ייטלו בשקלים נומינליים ויחזירו בשקלים נומינליים.

יאיר צבן (מפ"ם):

31 כמרום זה בתוך שנת המס?

אוריאל לין (הליכוד):

כמובן, ההלוואה חייבת להיות מוחזרת בתוך שנת המס.

החלק השני נוגע לנטילת הלוואות לצורך מימון עודף הוצאה במטבע-חוץ. הבה נצייר לעצמנו תמונת מצב שבה המדינה זקוקה כאמת להוצאות נוספות, אין לה הכספים שהיא זקוקה להם בשקלים והיא הולכת לכצע את הרכישות האלה במטבע-חוץ. כדי לממן הוצאה שניתן לממנה במטבע-חוץ במקום לממנה בשוק המקומי, אם כן, כאן יש בעיה. אנחנו לא מוזרים עוד שקלים במשק, אבל אנחנו מדלדלים את יתרות מטבע-החוץ של המדינה. וכי מה קורה כאן? הממשלה תלווה מבנק ישראל את הכספים בשקלים, תקנה דולרים בשער היציג, לא בשער האפקטיבי, ותוציא את המטבע הזה בחוץ-לארץ. הווי אומר, שהחריג הזה נותן פתח, אדוני סגן שר האוצר — ואי-אפשר להימנע מזה, כי זו הטכניקה הקבועה בחוק — שאחם תוכלו להמשיך ללוות שקלים מבנק ישראל, לרכוש דולרים מבנק ישראל בשער היציג ולדלדל את יתרות מטבע-החוץ של אוצר המדינה. זוהי המשמעות המדויקת של החריג, והולואי שאחבדה והולואי שלא זה מה שכתוב בחוק. אני בדקתי את ההוראות המדויקות של הצעת החוק וגם בדקתי קצת את הטכניקה שעל-פיה נעשים הדברים, וזוהי בדיוק התוצאה.

השאלה היא האם אנחנו יכולים להרשות לעצמנו, במצב הקיים היום, הוצאה כלית מוגבלת של מטבע-חוץ על-ידי ממשלת ישראל, על אף שזה לא יוצר עודפי ביקושים מקומיים, אבל זה בהחלט מדלדל את יתרות מטבע-החוץ. זו שאלה שאני מקווה שחברי בוועדת הכספים ישימו אליה לב, משום שיש כאן גם הפרשים מאוד משמעותיים בשער. כפי שכולנו יודעים, השער האפקטיבי היום במדינת ישראל אינו השער היציג. זהו שער תיאורטי. השער האמיתי הוא הסכום שבו המדינה קונה את הדולרים מהיצואן, ואיזו תוספת היא משלמת לו על הדולר

בלי לפגוע בעתיד במעשי חקיקה, שבהם אנחנו צריכים לשמור על הוראות נוקשות ועל סעיפים קונסטитуציוניים מסוג זה.

אני חושב, שהוועדה שחטפל בזה — אני מניח שזו תהיה ועדת הכספים, תצטרך גם לבדוק באופן יסודי את הצד הקונסטитуציוני. חבל לי שחוקים כאלה עוברים לוועדת הכספים שדואגת אך ורק לצד הפיננסי. הוא חשוב בלי כל ספק, אך מתעלמים לא פעם אחת מהאספקטים הקונסטитуציוניים-המשפטיים שמתעוררים בחוק מסוג זה. ייתכן מאוד, שכדאי היה בכל זאת לבדוק את העניין הזה גם מהזווית הזאת שהעליתי.

הי"ר א' נחמיאס:

חודה לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי. רשות הדיבור לחבר הכנסת אוריאל לין, ואחריו — לחבר הכנסת יצחק ארצי. אם הוא לא יהיה באולם — חבר הכנסת רן כהן.

קריאה:

ואם הוא לא יהיה?

הי"ר א' נחמיאס:

נחכה אחר כך. יש לנו זמן. אתם יושבים.

אוריאל לין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, קודם כול, אני חייב להעיר, שאינני מקבל את הגישה, שחמיד נגיד בנק ישראל הוא קורבן של מדיניות האוצר. לנגיד בנק ישראל יש גם כיום סמכויות שאין הוא משתמש בהן שימוש מלא. אין די להתירע על מדיניות הממשלה ולהציג תמיר את הדברים כאילו נגיד הבנק הוא חסר ישע. הממשלה מנהלת את המדיניות, אך לא משתמשים בכל הסמכויות שיש בידי האוצר במשרה. נגיד בנק ישראל לא חייב לתת הלוואות למדינה, לממשלה. הוא לא חייב לתת לה גם מקדמות. הוא מורשה לתת לה. נכון שיש מסורת שהוא משתמש בהרשאה זו ונותן לממשלה הלוואות, אבל אם ההתפתחויות הכלכליות במדינה גניעות למצב שאותו מתאר נגיד בנק ישראל, אני מצפה שהוא לא ילך על-פי המסורת, שכן הוא בא ומציג לנו תמונת מצב שאינה מתאימה למסורת. אני מצפה ממנו, שהוא יעשה שימוש מלא בסמכותו אפילו יש חריגה מהמסורת המקובלת בנושא זה.

אני מבקש מסגן שר האוצר להקשיב להערותי, ולא — אין טעם לכל הדברים שאני רוצה לומר.

אוריאל ויינשטיין (הליכוד):

הוא מגיב עליהם בחיוב.

אוריאל לין (הליכוד):

ברור לי לחלוטין. אנחנו גם לא צריכים להקשיב איש לדברי חברו. לכן פניתי רק לסגן שר האוצר. אולי הוא ימצא טעם בכמה מהערותי ורצה לאתר מכן, בזמן הרינונים, לתקן אותן.

בסופו של דבר, מה שעומד ברקע ההצעה הוא עודפי ביקוש בהיקפים אדירים שהיו בשנת 1984, 4 מיליארדי דולר, לא פחות ולא יותר, משוה המחקר ל-16% מהתוצר הלאומי הגולמי. כל מי שמבין בכלכלה — ויושבים כאן כמה חברים שמכירים כאמת בכלכלה — יודע, שהמשך של הזרמה ועודפי ביקוש בהיקפים כאלה יסחפו את המשק כליל. אכן, אנחנו צריכים להמשיך בקצב הנוכחי כדי שתוך תקופת זמן לא ארוכה כאמת לא ייוותר דבר מכל היתרות של מטבע-חוץ. כהכירנו את המציאות זאת המנטלית הישראלית, אנחנו מנסים להנהיג אמצעים שאולי יעזרו לנו להתגבר על חוסר יכולתנו להתמודד עם הכביה המרכזית. אנחנו צריכים לבחון את הוראות החוק

כאן כדי לשלם בחוץ-לארץ. אם כן, לבד מהאפשרות ליצור ולעשות עסקות מחוץ למערכת התקציבית, החוק הזה נותן פתח להסית ביקושים של הממשלה לחוץ-לארץ. כאשר הממשלה — ממשלה זו או זו — תעמוד בלחץ, והאלטרנטיבה תהיה שינוי החוק עלידי רוב מיוחס בכנסת, היא תפנה לביקושים לחוץ-לארץ.

אני אומר את הדברים הללו, כדי להדגיש שהחוק איננו יכול להיות תחליף למדיניות כלכלית. המדיניות הכלכלית חייבת להיות מדיניות מצמצמת, מדיניות אשר לא תצריך שימוש בחוק עצמו.

אדוני היושב-ראש, הסכום שנקבע כאן הוא סכום גבוה מאוד. צריך לעשות הכול כדי שהסכומים המתירים לא ינוצלו, משום שזה יכניס את המשק — עד כמה שאפשר לדבר על יציבות ועל לחצים אינפלציוניים — על כל פנים, שימוש מרחיב בסכומים ובהרשאות יכניס את המשק ללחצים אינפלציוניים חזקים, לאובדן יציבות.

לכן, אדוני היושב-ראש, עם התמיכה בחוק, אני חושב שאם אנחנו רוצים להתייחס לחוק הזה ברצינות, עלינו להכניס בו שינויים. הסכנה הגדולה ביותר היא, שאם כיום יש לכנסת פיקוח כלשהו על התקציב, הרי כתוצאה מכך שהממשלה — ממשלה זו או זו — תיאלץ בגלל המגבלות של החוק לנקוט פעולות חוץ-תקציביות, מחוץ לכנסת, אזי גם השליטה הקלה שיש כיום לכנסת על התקציב, גם היא תאבד. זאת הבעיה של החוק.

הבעיה של החוק היא, שכשעומדת ממשלה עם לחצים כבדים להוצאה ועם חוק כובל כזה, היא חלץ לכל מה שהחוק מתיר לה — להוצאות עסקיות, למניפולציות עסקיות, להסית ביקושים לחוץ-לארץ, ואז הפיקוח הקיים והמינימלי שיש לכנסת על התקציב גם הוא לא יהיה בידו. זאת הסכנה.

יארצן ז"ל (מפ"ס):

עובדה, היום לא אישרנו כמה העברות תקציביות.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

כן, חבר הכנסת צבן, אבל אתה מבין את ההערה שלי, נוכחתי בכך. תודה רבה, אדוני היושב-ראש.

הי"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת אריאל ויינשטיין, רשות הדיבור לחבר הכנסת מתתיהו פלד, ואחריו — לחבר הכנסת רן כהן.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, החוק המוצע לפנינו כיום הוא בדיוק אותו חוק שקיוויתי שלא יוגש לכנסת. הוא מצטרף לסדרה המתארכת והולכת של חוקים למראית עין, חוקים שאינם מכסים גמולות מדיניות, אלא משמשים מעין אמצעי תעמולה. היו חוקים כאלה בעבר הלא-רחוק, כמו למשל חוק חינוך חובה לגילאי שלוש-ארבע שהועבר ערב הבחירות האחרונות לכנסת, או חוק חיילים משוחררים שהבטיח סיוע בהשכלה לחיילים משוחררים. היה ברור שתוקים אלה לא הועברו אלא על מנת להגשים אקט תעמולתי. מאוחר יותר, כבר בימי הכנסת הזאת — או אולי אני טועה, בכנסת הקודמת — היה החוק להגנת חסכוניות, שכבר הופר במידה רבה. והנה, עכשיו נמצא עוד חוק שעל פניו ברור שאין שום כוונה להתייחס אליו ברצינות.

חוק זה מתיר להמשיך במימון גירעוני של התקציב עד 1988, בתנאים שאי-אפשר לחזות אותם כיום, כי המספרים המוצעים כאן הלוא אינם אומרים דבר. את המספרים האלה

שהוא מביא לישראל, מצד אחד בנק ישראל ימכור את הדולרים בשער יציג, מצד שני המדינה צריכה לרכוש אותם במחיר הרבה יותר גבוה מהיצואנים, ואזי מצבנו לגמרי לא סימפתי מבחינת היתרות, וכולנו יודעים מהי תמונת המצב.

אני רוצה להעיר, שבחוק אין כל איסורים על נטילת הלוואות מהציבור. במקום שהממשלה תיקח את הכספים החסרים לה מבנק ישראל בדרך של הלוואות — הווי אומר הדפסת כספים — היא יכולה ללוות כספים מהציבור בלא כל מעצור, ובצעם זה אומר ספיגת כל החסכוניות המצויים במשק כדי לממן את ההוצאות השוטפות בתקציב, במקום שהחיסכון ילך להיכן שהוא צריך ללכת, וזה ברור כלל להשקעות שצריכות ליצור את הבסיס להמשך התפתחותו של המשק.

לסיום הדברים הייתי אומר, שהכיוון של הצעת החוק הוא כיוון שאנחנו מצווים בו. ברור שעדיף היה לו יכלה הממשלה להטיל את המגבלות האלה על עצמה והנגיד היה משתמש בסמכותו הקיימת היום ולא היינו זקוקים לחוק; אבל, בהנחה שזה מכשיר שאנחנו חייבים להשתמש בו היום, אני מקווה שלאחר שוועדת הכספים תבחן, וזה המכשיר הזה על כל מרכיביו, היא תביא למליאה הצעת חוק משופרת, שתשיג את היעדים שהצעת החוק אמורה להשיג.

הי"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת אוריאל לין, אני מזמין את חבר הכנסת יצחק ארצי — איננו באולם, רשות הדיבור לחבר הכנסת אריאל ויינשטיין, ואחריו — לחבר הכנסת מתתיהו פלד.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, התחליף לצורך בחוק הוא מדיניות נכונה ומתאימה. החוק הזה יהיה עמיד אם תהיה מדיניות כלכלית מצמצמת. אם תהיה מדיניות כלכלית מצמצמת, אין צורך בחוק. אבל, החוק הזה לא יהיה עמיד אם תהיה מדיניות כלכלית מרחיבה. משום שאם ייווצר מצב שהממשלה תצטרך לקחת כסף לצורך מימון הוצאותיה היתירות, בהעדר הכנסות, היא תספיק את הכסף ותמצא מקורות. החוק הזה נותן לה גם אפשרויות לקחת ממקורות שלא בדרך התקציב. אם הממשלה תרצה, תמיד היא תוכל לקבל את מה שהיא תרצה, וזה יהיה מיליון, מיליארד או שני מיליארדים. כיצד? הייתי אומר שיש כאן שני גורמים עיקריים המאפשרים לממשלה למעשה לעקוף את החוק הזה. האחד — החוק הזה מתיר לממשלה לקחת מחוץ למערכת הכובלת אשראי מהמערכת הבנקאית לצורך עסקות. ניקח לדוגמה את נושא "אתא". יש אפשרות לעבוד דרך התקציב, כדי לסייע למפעל, אבל יש גם אפשרות לסייע ל"אתא" שלא בדרך התקציב. אם יש חוק כובל שלא יאפשר לממשלה אלא לקחת X, הממשלה תמצא דרכים כדי לסייע למפעל זה או זה למטרותיה, היא, שלא בדרך התקציב. היא תעשה פעולות עסקיות — העברת קרקעות, החלפת קרקעות וכל מיני עסקות אחרות שאינן קשורות בתקציב.

נכון הוא שיש יחידות סמך, נכון הוא שיש תעשייה צבאית, נכון הוא שיש גורמים שצריכים לקחת מלוות, אבל, את הדבר הזה אפשר היה לפתור עלידי הגדרה כובלת יותר בחוק. ההגדרה הנוכחית בחוק, שמאפשרת לממשלה לקבל הלוואות למטרת ביצוע פעולות עסקיות, היא סעיף מרשים מאוד מאוד.

יש אפשרות שנייה — החוק מתיר לממשלה ללוות כספים תשלום כעד עורף יצוא, הוצאות במטבע חוץ. אם הממשלה — ממשלה זו או זו — תעמוד בפני בעיה, היא תוכל להסית, אדוני סגן שר האוצר, ביקושים לחוץ-לארץ, אזי היא תלווה

תאשר את החוק הזה. כל מי שדיבר לפני כבר למעשה הצביע על כך, שאין כל אפשרות שהחוק הזה יבוא במקום מדיניות. אם הממשלה תנקוט מדיניות של ריסון עצמי, היא לא תזדקק לחוק הזה.

לכן, אני מציע לכנסת שבמקום לשים עצמה לצחוק פעם נוספת, פשוט תבקש מן הממשלה לקחת את החוק בחזרה. את כוחה בריסון עצמי תגלה הממשלה על-ידי ארגון מחדש של התקציב. תודה.

היור"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת מתתיהו פלד, רשות הדיבור לחבר הכנסת דן כהן, ואחרי — לחבר הכנסת דן תיכון.

דן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב ראש, אדוני סגן שר האוצר, חברי הכנסת, אני מודה על האמת, שהידיעה שהחוק הזה איננו יוזמה ישראלית, אלא הוא חוק כפוי על ממשלת ישראל על-ידי ממשלת ארצות-הברית, ולראיה הם שלחו בימים אלה נציגים להבטיח שאנחנו נעביר אותו, היא המדריכה אותי לעלות לכאן, ואולי — איננו בטוח — הייתי נותן שעביר אותו, אילו חשבתי שאין בו נזק. לצערי הרב, אני סבור שיש בו נזק, וכבר.

אנסה לעשות הכול בקיצור, בהתחשב בזמנו של סגן השר, אבל אינני יכול שלא לומר את הדברים, ולו בתמציתם. האמת היא שיש לי הרבה מאוד סיבות לגנוח על החוק הזה. אפשר היה פשוט לבוא ולשאול מי צריך בכלל את הפוזה הזאת. אם הממשלה יודעת מה היא רוצה, והממשלה חרדה בפני הזרמה חרדה בפני הדפסה, חרדה בפני האינפלציה שהיא סבורה שתיגרם מכך, מדוע היא צריכה לבוא ולומר שהכנסת לא תרשה שתהיה הדפסה? מדוע היא לא תימנע מזה? הפוזה הזאת — תחזיקו אותי ואני אשבור לעצמי את המרפקים — היא פוזה מגוחכת, ממש מיותרת. אבל לא זו בלבד, אלא שההצעה הזאת אינה מקטינה — אולי לא גילו את זה לאמריקנים — היא פשוט אינה מקטינה את סכומי ההזרמה, לא כיחס לכל מה שהתגלח עד היום, וכמו כן, תמיד על-פי החוק הזה תוכל הממשלה לקחת הלוואות במטבע-חוץ בחוץ-לארץ ועוד לשלם עליהן ריבית כבדה. קל לתרגם אותן לשקלים והעלות למשק הישראלי תהיה הרבה יותר גדולה. הכול כדי שאנחנו נוכל לומר, שהעברנו חוק שאסור להזרים, וגם תמיד אפשר יהיה לגייס הלוואות בארץ. אין מגבלה על גיוס הלוואות בארץ, ושוב, אפשר לשלם עליהן תשואה הרבה הרבה יותר. אז זה ממש מגוחך, לשם מה צריך את זה?

נוסף על זה, מי צריך את החוק הזה אם באמת לא רוצים להדפיס כסף? הלא יש די חוקים. קודם כול, חוק התקציב עצמו הוא חוק. הוא לא תוכנית פסטורלית שמביאה אותה ואומרים שזאת הצהרת כוונות של הממשלה. זה חוק, כשהממשלה עוברת עליו, היא עוברת על החוק, ואז מביאים את התקציב הנוסף. הכנסת מאשרת אותו אוטומטית וזכה נגמר העניין. איזו משמעות יש לזה שמביאים היום חוק שגם אותו ניתן יהיה לדחות, שגם אותו ניתן יהיה לא לקיים, בתוקף אותו רוב שיש לממשלה בכנסת? מי צריך את הבדיחה הזאת? אפילו לפי סעיף 45 הנוכחי, שעדיין לא שונה, אבל כאן מציעים לשנות אותו. גם כן ניתן היה לקצץ את התקציב.

הדבר המגוחך הפלגני-אתרן, ואני ממש לא מבין אותו, הוא שממשלת ישראל, זו הממשלה שאינה יודעת מה תהיה מדיניותה הכלכלית בעוד חודש, בעוד חודשים, כבר יודעת לכתוב בחוק כמה יהיה מותר לבנק ישראל להזרים לה ב-1986, ב-1987. הלא זה ממש לעשות צחוק מכל העניין, ולעשות את

צריך יהיה להתאים לערך המטבע בשנים הבאות. הם אינם מתייחסים למסגרת כלשהי בתקציב, שאפשר לנחש אותה. מה שברור הוא, שבשנה הנוכחית החוק הזה מאפשר לממשלה לעשות את מה שהיא כבר בצעם עשתה — לממן את התקציב שלה ב-10% על-ידי הדפסות. זה ברור וזה מה שהחוק הזה נותן. אם כן, מדוע להציע את החוק ולקרוק לו בשם מה משונה, כאשר בצעם הוא מתיר לממשלה מה שהיא עשתה ממילא? אם היא תמשיך לעשות זאת בשנים הבאות או לא תמשיך לעשות בשנים הבאות, הלא איש לא יכול לנחש זאת כיום. ברור לגמרי שהחוק הזה על מה שכתוב בו איננו יכול לשמש שום אמצעי מרסן.

להשיג רוב של חברי הכנסת לעניין כלשהו שהממשלה מעוניינת בו — בשיטה הפלמנטרית שלנו זה דבר שאיננו כרוך בקשיים מיוחדים. בינתיים החוק מאפשר שלוש שנים של המשך המימון הגירעוני באמצעות הדפסות, וזה הדבר האחד הברור שהחוק הזה אומר.

אם כן, לשם מה הוא נחקק? — כדי להאמין שהממשלה מתכוונת בריצות לרסן את עצמה באמצעות החוק, צריך לקבל כרצינית את תשובתו של הילד בהלצה הידועה, שקשר את עצמו לכיסא, וכאשר קראה לו אמו לגשת אליה, אמר: אני לא יכול לגשת, אני קשור לכיסא. שאלה אותו האם: מדוע קשרת את עצמך לכיסא? והוא אמר: אני סוס והכיסא עגלה. אמרה לו האם: בבקשה, תתיר את עצמך ותיגש. אמר: האם ראתה פעם סוס שמתיר את עצמו? הממשלה משחקת את תפקיד הילד. היא קושרת את עצמה ורוצה שנאמין שהיא לא תוכל להתיר את עצמה, בדגם שיהיה לה הצורך בכך, נכריגע שיהיה לה עניין בכך.

אם הממשלה מסוגלת ורוצה בריצות לקצץ בתקציב, להכניס אותו למסגרת, להתאים את ההוצאות ליכולת ההכנסות — היא יכולה לעשות זאת היום בלי חוק. אני חושב, שהטרגי כמצב הוא, שניתן לעשות זאת כבר היום. כאשר הממשלה מגישה תקציב עם גירעון של 1.2 מיליארד דולרים, ומרחפים באוויר עוד 1.5 מיליארד דולרים — אומנם שר האוצר אומר שהממשלה בשום אופן לא תתיר זאת, אבל הניסיון מראה שבסופו של דבר היא כנראה תתיר: אם כן, אנחנו יכולים לצפות השנה לגירעון גדול הרבה יותר מזה שבנוי בתוך התקציב. את כל זה הרי ניתן למנוע, זה לא הכרחי. כמובן, צריך לבנות את התקציב בצורה אחרת. צריך לבסס אותו על הנתות מדיניות שונות. אבל, ניתן היה לעשות תקציב אחר. הממשלה איננה עושה זאת. אם כן, לשם מה היא צריכה את החוק הזה? — כדי לרמוז למישהו שאי-פעם בעתיד היא תפסיק את המנהגים הגרועים האלה?

אני מוכרח לומר, שיש משהו שעושה רושם רע מאוד כהצגת החוק הזאת. הרושם הוא, שהחוק — ממש כמו חוק עקרונות התקציב, כפי שסופר לנו, לאור שהוא הועבר בכנסת — הועבר על-פי דרישה של ממשלת ארצות-הברית. יש לי הרושם, שגם החוק הזה נועד להציג איזו הצגה לפני ממשלת ארצות-הברית.

קראנו בעיתונים שממשלת ארצות-הברית דורשת מממשלת ישראל להגדיל את הסמכות של הבנק הממלכתי לממן את התקציב מימון גירעוני, והנה כאן ההוכחה — אנחנו אכן עושים זאת. גם איננו מאמין שממשלת ארצות-הברית הולכת שולל אחרי החוק הזה, אבל כנראה גם היא שותפה למין משחק "נרמה ליי", שזאת החוצאה שלו.

מכל מקום, לפי דעתי הכנסת תשים את עצמה לצחוק אם

ואחת בשביל החבר שלי שנהרג בווייטנם. כעבור חודש הוא חזר לאותו בר ומבקש כוס אחת ואומר שהוא הפסיק לשתות. שואל אותו הברמן: בשביל מי הכוס שאני נותן לך? והוא אומר: בשביל החבר שלי שנהרג בווייטנם. זאת אמרת, רוצים לצמצם את הזורמה, והזורמה קרוב לוודאי תימשך.

כאשר נלחמו באינפלציה בגרמניה, חוקקו חוק נגד הזורמה. כאשר אין הזורמה, אין גירעון בתקציב, או כמעט שאין גירעון בתקציב. וכאשר אין גירעון בתקציב, אין אינפלציה או כמעט שאין אינפלציה. וכאשר אין אינפלציה, יתרות המטבע גדלות. ואם אתה זוכר, מה בעצם רצה השר ארידור בסוף כהונתו כשר האוצר. כשהוא העלה את הצעתו בדבר הדולריזציה? הוא אמר בערך כך: אני רוצה לקצץ בתקציב, אבל הממשלה לא נותנת לי, ולכן אני נוקק לאמצעים שחדר מהם נקרא דולריזציה. שכן, אם תהיה דולריזציה, קרוב לוודאי שלא תהיה הזורמה ואז נוכל לשנות את מצבנו הכלכלי. כי אני לא מסוגל לכפות את דעתי על הממשלה הזאת כאשר להקפאת התקציב. כמה אנחנו, אדוני סגן השר, תקפנו אותו בשל העובדה, שהוא אמר לנו שבעצם הממשלה ההיא, וכנראה גם הממשלה הזאת, אינן מוכנות לעשות את הדבר הפשוט והיעיל ביותר, דהיינו לקצץ את התקציב. אני חושש מאוד שכעוד כחודש, לאחר כל מה שאנחנו עושים היום — מבחינתי זאת ברכה לבטלה — אנחנו נאמץ בלית ברירה את הצעתו של חבר הכנסת ארידור בנושא הדולריזציה. כי או נחפש תרופות במקום שהן אינן בנמצא, ויהיה מי שיציג לנו את נושא הדולריזציה.

אני רוצה להסב את תשומת לבך. שחודש יוני הוא חודש קריטי ביותר בתולדות מדינת ישראל. ביוני יהיה כנראה מרד שיא. הסחרור האינפלציוני נמשך, ויש להניח שגם יתרות מטבע החוץ ירדו ירידה דרסטית, ויגיע רגע האמת של כלולו. שכן החגיגה נגמרה.

יאריר צבן (מפ"ם):

למה כל הזמן אתה רואה שחורות?

דן תיכון (הליכוד):

הממשלה היא עדיין היחידה שאיננה מבינה, שבחודש יולי פשוט לא יהיה לה עוד. מצב כזה, שבו אין לממשלה, ואולי יותר מזה, שהיא אוכדת עצות, מוליד כל מיני תופעות בלתי בריאות. ואני מזכיר את עצמנו, הלוואי שלא נגיע לאותו מצב. שכן כאשר ציבור מוכה — ואתה יכול לראות אותו ב"אתא" — הוא מייחל לאנשים כוחנים, לאנשים שבעצם מבטלים את השלטון הדמוקרטי. הלוואי שלא ניקלע למצב הזה.

החוק שהובא לפנינו היום הוא חוק שנקרא: חוק נגד היצר הרע של השרים, שכן הם אינם מסוגלים לרסן את התקציב. הם אינם מסוגלים למנוע הזורמה. לכן הם נוקקים לחוק שימנע גירעון, כדי למנוע את אותה הזורמה.

יאריר צבן (מפ"ם):

אתה יודע מה עושים בהודו נגד יצר הרע?

היור"ר א' נתמייאס:

מה שנעשה בהודו — תשמור לעצמך.

דן תיכון (הליכוד):

ממשל תקין איננו נוקק לחוק שימנע חריגות מהתקציב. כאשר ממשלה אינה רוצה או אינה יכולה לקצץ, היא נוקקת לחקיקה. שאותה היא תפר כהודמנות הראשונה. אנחנו מצפים למדיניות כלכלית מרסנת ולא לחוקים שיפרו אותם בראש חוצות.

הכנסת לצחוק. לכן קיים חשש של נזק בחוק הזה. שלא לדבר על זה שממילא כתוב בהצעת החוק, ששר האוצר יכול לקחת הלוואה בשקלים מתאגיד בנקאי, באישור ועדת הכספים, שבה יש לו ממילא רוב. וממילא לכל זה יש לממשלה 95 — 96 חברי כנסת, שבכל רגע ירדו למענה ידיים.

עד כאן הנוק שבגיחון, וגם זה נזק. אבל הנוק המהותי, ובוה אני רוצה לגמור, הוא שהחוק הזה בעצם קבלתו הוא "עצפון" על חוקי הכנסת. מביאים חוק לא רציני, והמשמעות היא שמזוילים את רצינותם של החוקים. כמו כן, אילו באמת רצתה הממשלה לתקן תיקון, הוא לא היה נותן בחוק האוסר להדפיס כספים ולא בחוק הקובע שהבנק אינו יכול להלוות לאוצר כספים, אלא בעצם העובדה שהיא תנהל מדיניות מונטרית סוף סוף, שתנהל מדיניות של הכנסות כפי שצריך. אבל את זה היא אינה עושה. ההערכה היא שבשנה זאת ממשלת ישראל לא תגבה בין 750 מיליון דולר למיליארד דולר מסים, משום שהיא אינה מפעילה את החוקים כפי שצריך, משום שהיא אינה רוצה בעצם להפעיל אותם. הרי בזה היא יכולה להגדיל את הכנסתה, ואז לא היתה לה כלל בעיה של הדפסה ושל הזורמה. אבל היא אינה עושה את זה. במקום זה מביאים חוק כזה, שיש בו נזק, ולכן פה זה כבר נזק ממשי. פיס, שיתקיים במערכת הכלכלית במדינת ישראל.

א"אפשר לחלוב עוד את הפרה המתייבשת הזאת. המשק במדינת ישראל יוכל להיבנות ולהתגבר על האינפלציה וגם להבטיח לממשלה סכומים גדולים יותר לביצוע מדיניות. אך ורק אם תנוהל מדיניות של תמיכה, אבל, רבותי, יש החלטה של ממשלת ישראל, לא של צמיחה אלא של מיתון עמוק, וזה מה שעושים. בחרתי ככוונה לסיים בכך, כיוון שזה קשור בנושא שאנחנו, קבוצה של חברי כנסת, חיים איתו עם לב שותת דם היום, וזה הנושא של "אתא". את "אתא" סוגרים לא משום שהעלות של יצירת מקומות העבודה שם גבוהה כל כך. את "אתא" סוגרים משום שיש אינטרסנטים שרוצים לסגור אותו, ומשום שרוצים ללכת למדיניות של אנטי-צמיחה. בעד אבטלה, בעד הורדת שכר, בעד פגיעה בעבודה. אבל, אז גם לא יהיה מאין לספוג. לכן המדיניות שהחוק הזה מציג כאן היא מדיניות כלכלית שלילית ולא רק חוק מגוחך מכול וכול.

היור"ר א' נתמייאס:

תודה לחבר הכנסת דן כהן. רשות הדיבור לחבר הכנסת דן תיכון. בבקשה, ואחריו — לחבר הכנסת חיים רמון.

דן תיכון (הליכוד):

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה, את החוק הזה הייתי מכנה בשם חוק פישר-טטיין. תמיד אני שואל איך בחרנו בעיתוי הזה, שהם מבקרים כאן בארץ ואנחנו מעלים באופן מקרי לחלוטין את החוק הזה לאישור בקריאה ראשונה.

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

הם תיאמו את זה בוודאי עם יעקבסון.

דן תיכון (הליכוד):

גם במקריות יש סדר.

אני רוצה לספר לך איזו בדיחה. אדוני סגן השר.

יאריר צבן (מפ"ם):

מלבד החוק יש עוד בדיחה?

דן תיכון (הליכוד):

אתה תשמע. אספר לך בדיחה. אדם כנסת כבר ומוזמן פעמיים ויסקי בכוסות נפרדות. שואל אותו המוזג: מרוע בכוסות נפרדות ולא בכוס אחת? הוא אומר לו: אחת בשבילי

תאשימו את ועדת הכספים שהיא מחבלת במדיניות הכלכלית — ועוד יש לכם אליבי.

אני מציע לסגן שר האוצר, אבל בעיקר לשר האוצר ולראש הממשלה: במקום חוקים, הביאו לנו מדיניות. כאשר אין מדיניות, נתלים בחוקים.

יאריר צבן (מפ"ם):

אתה רוצה להוציא חלב מהפר?

חיים רמון (המערך):

במדינת ישראל ייתכן שאנחנו וקוקים לנו, וגם מהפר אנחנו עשויים לחלוב קצת חלב. אבל, בהחלט לא מהחוק הזה. מהחוק הזה אפילו מים לא נצליח לחלוב.

בריון הזה אני מבקש מהאוצר ומבנק ישראל להציע לנו חוקים משמעותיים בחוק בנק ישראל. כלולו יודעים שהפיקוח על הבנקים הפך מזמן לפארסה, ויותר מאשר בנק ישראל מפקח על הבנקים, מפקחים הבנקים על בנק ישראל. ניהול יתרות מטבע-החוץ לא זכה לשבחים רבים בשנים האחרונות, אם להתבטא בלשון המעטה. באווירה הפסטורלית שכאן אינני רוצה לנאום בצורה תוקפנית, אלא במידה מסוימת כקבלת הדין, כי כל הנאומים שלי לאחרונה וראי שלא עוד לי.

גם כאשר למדיניות המונטרית, קשה לומר שבנק ישראל מנהל מדיניות מונטרית עקבית שמביאה לתוצאות.

לכן, במקום לעסוק בחוק לא רציני, חוק אשר לא ימנע בעד ההזרמה כהוא זה, אני מבטיח לכם — ואביא דוגמה קטנה. אם מחר בבוקר בא שר האוצר ואומר לבנק ישראל: אנא, מכס, אני דורש שתקנו איגרות-חוב ממשלתיות, האם הנגיד יגיד לא? אם הנגיד אמר לא בעבר, הוא ימשיך להגיד לא בעתיד. אבל כיוון שאמר כן בעבר, אם יישאר אותו נגיד, הוא יגיד כן גם בעתיד. ולא תיקנו כהוא זה.

יאריר צבן (מפ"ם):

מה, לדעתך, יגיד הנגיד הבא?

חיים רמון (המערך):

אני מקווה שהנגיד הבא לא יציע חוקים המדברים על עצמאות בנק ישראל אלא ידאג לעצמאות בנק ישראל בתוקף אישורו ובתוקף מעמדו. זאת אני מאחל לנגיד הבא. תודה רבה.

היוריר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת חיים רמון. רשות הדיבור לחבר הכנסת יאריר צבן, ואחריו — לחבר הכנסת שבח וייס.

יאריר צבן (מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אדוני סגן שר האוצר חבר הכנסת עדי אמורי, אני בטוח שגם אתה כמוני נתקלת לא אחת ברחובות של עיר כאותו טיפוס גברתן מזור שצורה בקולי קולות: תפסו אותי, אני משוגע, אני לא יודע מה אני מסוגל לעשות אם לא תתפסו אותי. זהו החוק הזה.

ממשלה באה לכנסת ואומרת: תפסו אותי, אני משוגעת, אני לא יודעת מה אעשה אם לא תקשרו לי את הידיים.

אילו אפשר היה לתרגם הצעות חוק למשמעות הפרלמנטרית האמיתית שלהן, הרי היום הממשלה היתה נופלת, מפני שהחוק הזה הוא אי-אמון של הממשלה בעצמה. אתה באמת אינך יודע עד היכן הדברים מגיעים. עולים לכאן חברי כנסת מהקואליציה, לא מהאופוזיציה, ואין חבר כנסת שיש בפיו מלה טובה על החוק הזה. ואין מדובר בהסתייגות מסעיף זה או זה, אדוני סגן האוצר.

כל יישמע הנאום הזה כנאום אופוזיציוני. אנחנו חרדים, כל אחד מאתנו. אנחנו מקוים שהממשלה תתעשת ותעשה את אשר כולנו מצפים ממנה. 97 חברי הכנסת מצפים למדיניות ברורה, 97 חברי הכנסת מצפים לתחילת תהליך ההבראה. שבושט לבוא ולא מגיע. הלואי שזה יהיה הנאום האחרון לפני ההבראה, שתחל בקרוב.

היוריר א' נחמיאס:

תודה רבה לחבר הכנסת דן תיכון. אני מזמין את חבר הכנסת חיים רמון, ואחריו — חבר הכנסת יאריר צבן.

חיים רמון (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, נושאים רבים שבנק ישראל מטפל בהם הגיעו לירידת הציבור בשנה האחרונה. בשנתיים האחרונות, מכל מה שהיינו צריכים להסיק לגבי תפקודו של בנק, אנחנו מקבלים חוק, שלי לא ברור מבחינה עניינית מי צריך אותו. כמה הוא יועיל לנו, מה נעשה אחר. אם צריך לסכר את אוזנם או את עיניהם של ידידנו האמריקנים ולנפנף באיזה פיסת נייר ולומר: תוקקנו חוק, ואנחנו כבר לא מזרימים, וכתוצאה מכך נקבל סיוע נדיב — אינני מתנגד. אם נייר לא אינטליגנטי כזה יכול להכניס למדינת ישראל כ-1.5 מיליארד דולרים, אשרי וטוב לי. אני מוכן שכל יום נעביר הצעת חוק שתכניס לנו 1.5 מיליארד דולרים. אני מוכן שההצעה תודפס על נייר מהודר. אבל, אם מתכוונים באמת לטפל בכלכלת ישראל באמצעות הנגיד הזה, אני חושש מאוד שהתוצאות יהיו רדומות למדיניות שנוקטת בימים אלה.

ראשית, אני רוצה להעיר הערה לגבי בנק ישראל. בנק ישראל רוצה להראות או להידמות לשלושה בנקים מרכזיים בעולם: האחר — הבנק של ארצות-הברית, ה"פדרל רזרב בנק"; השני — הבנק של מערב-גרמניה; והשלישי — הבנק של שווייץ. אלה הן שלושה המדינות היחידות בעולם, שהבנק המרכזי שלהן הוא עצמאי, שהוא מנהל מדיניות משלו. בכל שאר המדינות הבנקים המרכזיים הם סניפים של האוצר. הם מפקחים על הבנקים, מנהלים את יתרות מטבע-החוץ, מבטיחים את יציבות המטבע, מנהלים מדיניות מונטרית, אבל עקרונית הם סניפים. אנחנו מדינה עם כלכלה רעועה מאוד, והאוצר ממלא בה תפקיד מרכזי, אך אנו רוצים, באמצעות חוק, להידמות לכלכלות החזקות ביותר בעולם.

יאריר צבן (מפ"ם):

זה לא מחזק את הבנק; זה קושר גם את ידי הבנק.

חיים רמון (המערך):

חבר הכנסת צבן, ההצעה הזאת היא מעין הכרזת עצמאות של בנק ישראל. לא בכדי נלחם נגיד הבנק כארי על הנושא הזה. הוא האמין והוא מאמין שהחוק הזה יחזיר לבנק ישראל את כבודו. הוא מאמין שברגע שהחוק הזה יתקבל, בינו לבין ה"פדרל רזרב בנק" בארצות-הברית לא יהיה הבדל כהוא זה. זאת עוד אחת מהאשליות.

למעשה, היום חוק בנק ישראל מאפשר לבנק שלא לתת הלוואות למדינת ישראל. כתוב: הבנק רשאי, לא חייב. יבוא אליו שר האוצר ויאמר: אני מבקש הלוואה, אדוני הנגיד. הנגיד יכול, על-פי החוק, לומר לו: סליחה, אינני רוצה לתת. הבנק הוא עצמאי מספיק גם היום. אינני בטוח שהנגיד הוא עצמאי; על-פי החוק הבנק הוא עצמאי. לפחות הוא היה עצמאי.

אינני מבין את הויקוקין דינור. אתם מלאים את הכנסת. עכשיו תבוא ועדת הכספים, ואם חלילה נשעה בה את החוק הזה יומיים-שלושה ימים מעבר למידה שנראית לממשלה,

קריאה:

סגן שר האוצר.

יאר צבן (מפ"ם):

סגן שר האוצר. פסיכולוגית ויתרתי, כנראה, על השר.

ממשלה זאת עולה באמת על עצמה מיום ליום. אני רואה מה היא הגישה היום, אני חושב מה היה אחמול. יושבת ממשלה, 25 שרים, שבע שעות ודנה על גורלו של מפעל אחד, מתמרנת את עצמה למצב כזה שהיא דנה על גורלו של מפעל אחד, שיש בו 1,200 עובדים, לאחר שהיא מטפלת בעניין שמונה חודשים, לאחר שהעניין היה בשתי ועדות, כי לממשלה הזאת יש בהיררכיה שלה ועדת-כיס קומפקטית, זו ועדה של ארבעה שרים, אבל יש ועדות יותר רציניות שמספר השרים בהן כמעט כמספר השרים בממשלה, וכמו ירדו וכמו פינג'פונג העניין עובר מפורסם לפורסם. ואחרי שמונה חודשים של טיפול ושתי ועדות, יושבים שבע שעות כדי להחליט בדיוק מה שהחליט לפני חמישה חודשים: שהעניין ילך לוועדה לענייני "אתא" ומשם לוועדת שרים לענייני כלכלה.

מעבר לוויכוח לגופו של דבר, אני מדבר מנקודת ראות של תפקוד הממשלה. ממשלה שמגיעה למצב כזה, שמתמרנת את עצמה למצב כזה אחד, דינה — — —

שבח וייס (המערך):

להתקיים.

יאר צבן (מפ"ם):

להתקיים אולי בדרך של פשיטת רגל. הבעיה היא שאין כונס נכסים.

חיים רמון (המערך):

יש מפרקים.

יאר צבן (מפ"ם):

מפרקים יש, ובדרך כלל לא מהאופוזיציה.

היום אתם עלייתם על עצמכם. כבר אמר עמית חבר הכנסת דן תיכון, שראוי היה שיינתן כבוד להוגה החוק הזה, ושהוא ייקרא בשמו האמיתי: חוק סטיין. סוף סוף, מגיע לו.

היור' א' נחמיאס:

מה זה?

יאר צבן (מפ"ם):

שר האוצר יכהיר, אם רוחו תהיה טובה עליו, מה הקשר בין החוק הזה למיסטר סטיין.

לכאורה לפנינו חוק מהפכני, משנה סדרי בראשית ביחסים בין הממשלה, הכנסת ובמיוחד בנק ישראל, ואנחנו רואים באיזה פורום חוק כזה מתקבל.

אני רוצה לומר בקיצור נמרץ, מטעמים של יחסי אנוש אני מקצר, שהחוק הזה, שעניינו התקציב והפיקוח על התקציב, והפיקוח על ההזרמה מעבר לתקציב, הוא לכאורה, וכבר עמדו על כך חברי, חוק שהיה צריך להיות בבחינת מוגשם ולא נחרט, כלומר, שממשלה חקינה היתה צריכה לשמור על ביצוע התקציב במסגרות כפי שחוק התקציב שאושר בכנסת מחייב, ואכן, אחד מביטוייו של תקציב הוא הכפיפות לפרלמנט, הכפיפות לכנסת. לכאורה, החוק הזה מחזק את הכפיפות של הממשלה בענייני התקציב לכנסת, לפרלמנט, אך למעשה הוא מחלישה.

אני חושב שמה שאמר כאן חבר הכנסת אריאל ויינשטיין

יתאמת במציאות, אם הממשלה תמצא מספיק חורים ברשת שהיא טווחה לפנינו.

אני רוצה לומר לחבר הכנסת חיים רמון, שהחוק הזה אינו מחזק בשום צורה את מעמדו של בנק ישראל, אם אפשר היה להבין זאת מדבריו.

אברהם כ"ץ עוז (המערך):

הוא לא אמר זאת.

חיים רמון (המערך):

בלי להיות כאן, הוא אומר שלא זאת אמרתי. הוא מכיר אותי והוא יודע שלא אמרתי זאת.

יאר צבן (מפ"ם):

אבל, היות שגם כמה חברי כנסת שישבו באולם לא הבינו, אני רוצה באמת להציל את כבודך בעיני הפרוטוקול ולומר, שאני מעלה בדעתי שאתה מעלה בדעתך שהחוק הזה — — —

חיים רמון (המערך):

הנגיד מעלה בדעתו שהחוק הזה — — —

היור' א' נחמיאס:

חבר כנסת רמון, מספיק. חבר הכנסת צבן, אני מבקש ממך, אמור את דבריך ואל תפתח בדיאלוגים.

יאר צבן (מפ"ם):

אני יודע מה יגיד הנגיד. אני רוצה לומר, שהחוק הזה הוא מתן לגיטימציה פורמלית לחולשתו הנוראה של בנק ישראל, לחוסר האותוריטה שלו, לחוסר המעמד שלו. החוק הזה אינו נותן שום שיקול דעת לא לבנק ולא לנגיד. אם יש כאן במקרה מישור שחושב שהוא יהיה אי-פעם נגיד חזק, שידע שהחוק הזה, אם הוא מתכוון להצביע בעדו, אוסר את ידיו בכבלים וכנוחשתיים.

שבח וייס (המערך):

הוא אפילו הציג את החוק.

חיים רמון (המערך):

הוא גאה בחוק.

יאר צבן (מפ"ם):

אני רוצה לומר לסיום, בקיצור נמרץ, שהחוק הזה הוא גם הטעיה. חברי הכנסת, החוק הוא הטעיה לגבי הבעיה העיקרית העומדת על סדר-היום שלנו. יש השלכות הרדיות והשפעות גומלין בין שאלת הגירעון התקציבי, ההזרמה מצד אחד, ובין שאלת האינפלציה מצד שני. אבל, במציאות שאנחנו נמצאים בה היום, באינפלציה כשיעורים שבהם אנחנו נמצאים היום, הבעיה המכרעת היא בעיית האינפלציה, גם מצד ההוצאות וגם מצד הכנסות. באינפלציה כזאת אלה דברי תעתועים אם אומרים שחוק כזה או כזה והגבלה כזאת או כזאת יאפשרו פיקוח על התקציב. לא יהיה פיקוח על התקציב. אחת משתיים: או שישמשו באינפלציה כפי שמשמשים בה לכרסם ולשחוק בתקציבים מסוימים על-ידי פיגורים בתשלום וכדומה — ראה מה שעושים עם הרשויות המקומיות, או שישמשו כפי שמשמשים בה במקומות אחרים, כאשר יחפץ לבבה של הממשלה, והאינפלציה מנוצלת — בכוונה או בשוגג — להרחבת התקציב. בתנאים של אינפלציה אי-אפשר לפקח על כלל מערכות התקציב, לווסת אותן ולבקר אותן.

ומצד ההכנסות — וזה הצד השני של הגירעון בתקציב — כבר אני מדבר על כוונות הודון שיש ועל החוקים שיש בהם אינטרס מכון, שחברות ובעלי הון עתיד לא ישלמו את

אני מעיר את ההערה הזאת מתוך שליחות אזרחית, לכאורה. אנחנו, חברי הכנסת, אומנם נציגי כל הציבור, אבל אנחנו באים ממקומות ואנחנו חלק מנוף סביבתנו. אני צריך לומר, שבעניין זה הרבה חברי הכנסת שאינם תושבי האזור הצטרפו למערכה, מתוך הכרה כלכלית, חברתית ואנושית בחשיבות הצלתו של המפעל. הבאתי את זה כדוגמה. את הדוגמה הזאת אני רוצה להרחיב לכיוונים אחרים.

אינני כלכלן ואני משתתף בדיון זה בקריאה ראשונה מתוך ידיעה ברורה מאוד, שאנשים בעלי מקצוע, בעלי הבורסה ובעלי רקע מתאים בוועדה יעשו את מלאכתם של הכלכלנים, אבל אנחנו כאן, במלאה לפחות, רשאים להביע דעות מנוקדות ראות של הדיוטות, במידה מסוימת. יש לי הרגשה שהטיפול באינפלציה בתהליך אטי אינו עולה יפה. מאז 1977/78 נעשים ניסיונות שונים לטפל בנושא בתהליך אטי. הגיעה השעה להמליץ בפני הממשלה למצוא דרך לטיפול מהיר יותר. אינני בטוח שהדבר צריך לגרום לאבטלה. יש מעגל של עליות אינפלציה ומערכת שלמה של פיצוי על הנזקים שנגרמים מן האינפלציה. לאט לאט מעגל זה הופך למעין מעגל אוטונומי, ואם אפשר היה למצוא דרך לעקר אותו מן המערכת, בסגנון הדומה במידה מסוימת לעסקת החבילה הראשונה, אפשר היה לטפל באינפלציה בקצב יותר מהיר. כי חברה שמסתגלת לחיות עם אינפלציה שנים רבות מאוד, צריכה לא רק את הציבור שהאינפלציה מוטלת עליו, אלא גם את השלטון, שכבר איננו ממנהר למנהר אותה, כי הוא מסתגל לרעיון שאפשר לחיות עם זה שנים על גבי שנים. ויש חשש שחוק זה עיקר כוונתו למצמצם את האינפלציה, ואולי לבטל אותה בברוא העת, חשוב מאוד שבמקביל לחקיקתו ייעשו הצעדים הדרושים הנמרצים יותר לביטול האינפלציה.

והערה שנייה — לא יהיה אפשר לטפל בסוגיה זו, חברי סגן שר האוצר, בלא שאנו נתחיל בשלב מסוים לזרז את השירותים הציבוריים, באותם שירותים שצורכים שהפכו לזרז אוטונומי החי מתוך עצמו. יש לנו בלא ספק קרן שפע מופרזת של אדמיניסטרציות: יש לנו בלא ספק יותר מדי שלטונות מקומיים; יש לנו יותר מדי מחלקות ואגפים בתוך השלטונות המקומיים; יותר מדי מערכות גביית מסים, כאשר לכל אחת מהן יש שירותים של בעלי הדבר: יש לנו יותר מדי אנשים שמטפלים טיפולים חופשיים באותם עניינים. ועל כן יש לערוך סידור עבודה לאומי אחד. וסידור עבודה לאומי כזה יכול להיות גם פרי החלטה, אבל הוא צריך להיות פרי של חידוש הצמיחה הכלכלית, כי יש הסכמה לאומית שלא תהיה אבטלה, או לא יהיה שימוש באבטלה לפתרון בעיות המשק. חשוב מאוד לחדש גם במצב מצוקה זה את הצמיחה הכלכלית.

אני יודע שדברים אלה ידועים לממשלה, אבל תפקידנו הוא לעודד מעל במה זו את המגמות האלה, ללחוץ בכיוון המגמות האלה, ואם כך יהי, הרי שהמטרות שהחוק הזה בא לשרתן תתממשנה. פה אני מצטרף להערה ששמעתי מחבר כנסת אחר, חבר הכנסת אריאל ויינשטיין, שייתכן שאז, בתום תקופת המעבר, כבר לא יצטרפו להפעיל אותו. לא יצטרפו להפעיל אותו — מה טוב.

הי"ד א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת שבח וייס. רשות הדיבור לחבר הכנסת ויקטור שם-טוב — איננו באולם. חבר הכנסת מאיר שטרית — איננו באולם.

חברי הכנסת, אנו עוברים להצבעה.

י"ד א' נחמיאס:

אדוני היושב-ראש, סגן השר צריך להשיב.

חלקם במס הכנסה. אבל, אני מודה בכך שאף אם היתה ממשלה שהיתה דרוכה בחץ וקשת — — —

אברהם כ"ץ-עוז (המערך):

זה לא זרן. הלוואי שהיה זרן.

י"ד א' נחמיאס:

אני מרכיב את ראשי בפני גורש ההערכה שסגן השר מבטא לממשלה שהוא חבר בה. מי אני שאחזרה כך. גם כלי כוונת זרן, בתנאים של אינפלציה מטורפת כזאת יהיה כהכרח גירעון תקציבי, מפני שבתנאים כאלה אין פוטנציאל לגבות את החלק הראוי במס הכנסה מאלה שצריך היה לגבות מהם את הנתחים האדירים.

אדוני סגן השר, אני מצטרף לשאלה ששאלו אותך קודמי, מהקואליציה, אלה שיומם וילי שוקדים לתמוך בממשלה הזאת: איפה התוכנית הכלכלית? איפה המדיניות הכלכלית? בלעדית שם חוק לא ייתן תשובה על מצוקותיו של המשק הישראלי.

הי"ד א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת י"ד א' נחמיאס. אני מזמין את חבר הכנסת שבח וייס, ואחריו — את חבר הכנסת ויקטור שם-טוב.

שבח וייס (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי המערך, אני מבקש קודם כול, להעיר הערה חוקתית, ואחר כך אתייחס לכמה שאלות הניבטות מן החוק הזה. עמיתי, י"ד א' נחמיאס, תיאר את החוק הזה כרסן מלאכותי שהממשלה נוטלת על עצמה. אני כשלעצמי אינני מתנגד לסוג כזה של רסנים. לא אחת אנחנו נוטלים על עצמנו רסנים בחקיקה. הכנסת מחוקקת סדרה שלמה של חוקים, שכונתם להסדיר את היחסים והכללים של המשחק שלה. חוק-יסוד: משק המדינה כל-כולו נועד בעצם לסדרה של הגבלות וכללי משחק שממשלה נוטלת על עצמה. השאלה העיקרית, לפי דעתי, איננה חוקתית אלא ריאלית, האם אכן אפשר לממש את החוק הזה.

חברי הכנסת, אני רוצה להביא לכם דוגמה ממאורע שאני מעורב בו כשליח ציבור, עם חברים אחרים — פרשת "אתא". עלי-י כמה וכמה חישוכים שעשו כלכלנים בני-סמך, ואלה הוצגו בפני מי שעובד אחר פרשת "אתא" עלי-י השר שחל, עלי-י השר שרון, וחלקם הוצגו בנוכחות יושב-ראש ועדת הכספים שביקר במפעל, והוא יודע לקרוא מספרים, אפשר היה לחדש את פעולתו של המפעל עם השקעה יחסית קטנה מאוד מתקציב המדינה: השקעה קטנה מאוד. יש לנו מסמך של ראש עיריית קריית-ביאליק, ובו הערכה של ערך הקרקעות שעומדות לשירות הפתרון הכלכלי, הערכה של כ-22 מיליון דולר. זהו מכתב של ראש עיר, שבתחומו מצויות הקרקעות האלה, ואין טוב ממנו להערכה כזאת. מדובר בצבי קרלינר, אחד האנשים הרציניים, השקולים והזהירים בשלטון המקומי. במסמך שישאל קיסר, מזכיר ההסתדרות, אימץ וגלגל לתוך המערכת הפוליטית, לשם קבלת החלטות, יש מפרט של מהנדס העיר בקריית-ביאליק, אשר מחזק מאוד את הקביעה הזאת. יש נבונות של שתי חברות בנייה ציבוריות חשובות וגדולות לבנות שם, ועל כן לרכוש את הקרקעות האלה. על כן, יש אפשרות כלכלית, אמיתית, לחדש את תנופת המפעל שלא על חשבון ההוצאה הציבורית, ואילו פירוקו של המפעל ייפול על חשבון ההוצאה הציבורית. מדובר במפעל יצרני בעל מוניטין, זאת דוגמה אחת של טיפול שאינו טיפול למיגור האינפלציה, והרי החוק הזה נועד בעיקרו להיות מכשיר מסייע למאבקנו באינפלציה.

ה צ ב ע ה

בעד ההצעה להעביר את
 הצעת החוק לוועדת הכספים — רוב
 בעד ההצעה להחזיר את
 הצעת החוק לממשלה — מיעוט
 ההצעה להעביר את הצעת חוק בנק ישראל
 (תיקון מס' 15), התשמ"ה — 1985, לוועדת
 הכספים נתקבלה.

היו"ר א' נחמיאס:
 אני קובע שההצעה להעביר את הצעת חוק בנק ישראל
 (תיקון מס' 15), התשמ"ה — 1985, לוועדת הכספים להכנתה
 לקריאה שנייה ולקריאה שלישית נתקבלה.
 חברי הכנסת, מיצינו את סדר־היום כהלכתו. הישיבה
 הבאה מתח, יום ג', בשעה 16:00. ישיבה זו נעולה.

היו"ר א' נחמיאס:
 הוא לא ביקש. אתה רוצה לכפות עליו להשיב?

יאיך צבן (מפ"ם):
 לא.

היו"ר א' נחמיאס:
 חברי הכנסת, אנו עוברים להצבעה על חוק בנק ישראל
 (תיקון מס' 15), התשמ"ה — 1985, בקריאה הראשונה.

חבר הכנסת תופיק טובי הציע להחזיר את הצעת החוק
 לממשלה, וזאת בהתאם לסעיף 116 לתקנון הכנסת. פירוש
 הדבר שמי שמצביע נגד, מצביע עם חבר הכנסת תופיק טובי
 להחזיר את הצעת החוק לממשלה.

אני מעמיד להצבעה את ההצעה להעביר את הצעת החוק
 לוועדת הכספים, להכנתה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

הישיבה ננעלה בשעה 20:07.